

Tampereen yliopisto
Johtamiskorkeakoulu
Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma
Valtio-opin opintosuunta

Suomalaisten arvot ja luottamus –
Tutkimus poliittisten arvojen vaikutuksesta poliittiseen luottamukseen
vuosina 2000 ja 2009

Henri Ala-Lahti
Pro gradu -tutkielma
Ohjaaja: Elina Kestilä-Kekkonen

Tampereen yliopisto

Johtamiskorkeakoulu

Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma, valtio-opin opintosuunta

ALA-LAHTI, HENRI: Suomalaisten arvot ja luottamus – Tutkimus poliittisten arvojen vaikutuksesta poliittiseen luottamukseen vuosina 2000 ja 2009

Pro gradu -tutkielma, 63 s., 8 liites.

Huhtikuu 2018

Poliittisen luottamuksen on todettu laskeneen merkittävästi teollistuneissa maissa viimeisten vuosikymmenten aikana. Poliittisen luottamuksen vähenemisen on arveltu jatkuessaan laskevan kansalaisten uskoa yhteiskunnan instituutioihin ja toimijoihin, ja johtavan jopa demokration kriisiin. Poliittiseen luottamukseen vaikuttavia tekijöitä on tarkasteltu politiikan tutkimuksessa melko paljon, mutta arvojen vaikutus luottamuksen muodostumisessa on jäänyt vähemmälle huomiolle – siitäkin huolimatta, että monet tutkijat ovat esittäneet oletuksia arvojen merkityksestä.

Tarkastelen tässä tutkielmassa kolmen arvoasetelman vaikutusta suomalaisten poliittiseen luottamukseen. Nämä arvoasetelmat ovat materialismi–postmaterialismi, maallisuus–uskonnollisuus ja vasemmistolaisuus–oikeistolaisuus. Kaksi ensin mainittua valikoituivat mukaan Ronald Inglehartin postmodernisaatioteorian (1997) pohjalta. Vasemmisto–oikeisto-jaottelu puolestaan edustaa ns. vanhassa politiikassa vallinneita, yhteiskunnan järjestämiseen liittyviä arvoja, joiden voidaan katsoa olevan yhä merkittäviä kansalaisten arvoasetelmissa.

Tutkin arvoasetelmien vaikutusta kuvailevien tarkastelujen ja binäärisen logistisen regressioanalyysin avulla. Aineistoina käytän Suomessa vuosina 2000 ja 2009 kerättyjä European Values Study -kyselytutkimuksia.

Analyysin tulosten perusteella voidaan sanoa, että arvoasetelmilla on vain heikko yhteys poliittisen luottamuksen tasoon. Materialistiset ja postmaterialistiset arvot eivät selitä poliittisen luottamuksen vaihtelua lainkaan vuosina 2000 ja 2009. Vuoden 2000 aineistossa vasemmistolaisilla arvoilla on luottamusta hieman alentava vaikutus, kun taas vahvasti uskonnollisten luottamus on jossain määrin suurempaa kuin hieman uskonnollisilla vastaajilla. Toisaalta ei-uskonnollisten vastaajien luottamus ei kuitenkaan ole uskonnollisten luottamusta pienempää, joten uskonnollisuuden vaikutus jää vähäiseksi.

Poliittiseen luottamukseen vaikuttavat arvoasetelmia huomattavammin vastaajan kiinnostuneisuus politiikkaa kohtaan ja heidän luottamuksensa muita ihmisiä kohtaan. Selvimpinä poliittisen luottamuksen tasoon vaikuttavina tekijöinä ovat tulosten perusteella vastaajien käsitykset instituutioiden suoriutumisesta, eli heidän tyytyväisyytensä hallituksen toimintaan sekä demokration toimivuuteen Suomessa.

Asiasanat: poliittinen luottamus, arvot, poliittiset instituutiot, postmaterialismi

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1. Miksi arvot ja luottamus?	1
1.2. Tutkimustehtävä, tutkimuskysymykset ja tutkielman rakenne	4
2. Arvot teoriakirjallisuudessa.....	5
2.1. Arvojen käsite	5
2.2. Arvojen mittaaminen ja ryhmittely	13
3. Poliittinen luottamus teoriakirjallisuudessa	18
3.1. Institutionaalinen ja kulttuurinen luottamus.....	19
3.2. Spesifi ja diffuusi luottamus.....	20
3.3. Luottamuksen mittaaminen	23
3.4. Poliittinen luottamus selitettävänä tekijänä.....	25
3.5. Poliittisen luottamuksen ja arvojen suhde.....	27
4. Aineisto ja menetelmät.....	30
4.1. Aineiston esittely.....	30
4.2. Menetelmät ja tutkimusasetelma	31
5. Analyysi	34
5.1. Muuttujien käsittely.....	34
5.2. Kuvailevat tarkastelut.....	39
5.3. Logistinen regressioanalyysi	44
6. Johtopäätökset	53
Lähteet.....	57
Primäärilähteet	57
Sekundäärilähteet	57
Liitteet	64
Liite 1	64

Kuviot

Kuvio 1. Logistisen regressioanalyysin malli: Poliittiseen luottamukseen vaikuttavat tekijät	32
Kuvio 2. Suomalaisten poliittinen luottamus vuosina 2000 ja 2009, %	39
Kuvio 3. Suomalaisten uskonnolliset, materialisti–postmaterialisti- ja vasemmisto–oikeisto- arvot vuosina 2000 ja 2009, %.....	40
Kuvio 4. Suomalaisten luottamus eduskuntaan, puolueisiin ja hallitukseen vuonna 2000 ristiintaulukoituna postmaterialisti–materialisti-ulottuvuudella, vasemmisto–oikeisto- ulottuvuudella ja uskonnollisilla arvoilla.	42
Kuvio 5. Suomalaisten luottamus eduskuntaan, puolueisiin ja hallitukseen vuonna 2009 ristiintaulukoituna postmaterialisti–materialisti-ulottuvuudella, vasemmisto–oikeisto- ulottuvuudella ja uskonnollisilla arvoilla.	43

Taulukot

Taulukko 1. Scwhartzin (1994, 22) perusarvot.	7
Taulukko 2. Inglehartin (1997, 43) kaksi vastakkaista arvojärjestelmää.	9
Taulukko 3. EVS 2009. Ristiintaulukointi: vastaajien materialistiset ja postmaterialistiset arvot.	41
Taulukko 4. EVS 2000. Suomalaisten luottamus poliittisiin instituutioihin (0 = matala luottamus, 1= korkea luottamus). Logistinen regressioanalyysi (OR).	47
Taulukko 5. EVS 2009. Suomalaisten luottamus poliittisiin instituutioihin (0 = matala luottamus, 1= korkea luottamus). Logistinen regressioanalyysi (OR).	49
Taulukko 6. Hypoteesit ja niiden toteutuminen.	52

1. Johdanto

1.1. Miksi arvot ja luottamus?

Poliittisella luottamuksella tarkoitetaan yleensä kansalaisten arvioita siitä, kuinka hyvin poliittiset toimijat ja instituutiot vastaavat toiminnallaan heidän normatiivisiin odotuksiinsa (Miller 1974, 952, Hetherington 1998, 791). Poliittista luottamusta pidetään tärkeänä yhteiskunnan sujuvaa toimintaa ylläpitävänä voimana (Bäck ym. 2016, 380).

Luottamuksen poliittista järjestelmää kohtaan on katsottu olevan laskussa useimmissa teollistuneissa länsimaissa 1900-luvun viimeisistä vuosikymmenistä 2000-luvulle asti (Dalton 2004, 191). Vähenevä luottamus poliitikkoja, puolueita ja poliittisia instituutioita kohtaan on herättänyt huolta siitä, mitä seurauksia poliittisen järjestelmän kannatuksen murenemisella voi olla. Media ja poliitikot ovat toisinaan nähneet heikkenevän luottamuksen syynä demokratian ajautumisesta kriisiin (van der Meer & Zmerli 2017, 2). Pahimmillaan tämän kriisin on ajateltu johtavan jopa ”demokratian kuolemaan” tai ainakin lähelle sitä (Keane 2009).

Hieman maltillisempien käsitysten mukaan luottamuksen vähenemisen arvellaan jatkuessaan hankaloittavan yhteiskunnan hallinnointia ja sen instituutioiden toimintaa (ks. esim. Dalton 2004; Marien & Hooghe 2011). Toisaalta alhainen luottamus ja tietynlainen skeptisyys poliittisen järjestelmän toimijoita kohtaan voidaan nähdä osana tervettä demokratiaa (Norris 1999, 269–270). Tutkimus heikon poliittisen luottamuksen konkreettisista vaikutuksista on kuitenkin ollut lopulta melko vähäistä (Marien & Hooghe 2011, 267–268).

Eräiden tutkijoiden mukaan laajamittaisesta, systemaattisesta poliittisen luottamuksen laskusta ei kuitenkaan voida puhua (esim. Norris 2011, 58 ja Levi & Stoker 2000, 483). Norris (2011, 57–58) huomauttaa, että luottamuksessa on aaltomaista vaihtelua niin maiden välillä, eri vuosina kuin eri luottamuksen tasoilla, eikä tasaisesta laskusta ole selviä merkkejä. Esimerkiksi Suomen kohdalla ei Norrisin mukaan ole nähtävissä selkeää laskua luottamuksessa hallitukseen, eduskuntaan tai puolueisiin (emt., 70–77). Suomessa poliittisen luottamuksen taso onkin ollut Euroopan korkeimpia (ks. esim. Wessels 2009, 171). Norrisin (2011, 58) mukaan pitkän ajan kehityskulkujen tarkastelun sijaan voisi olla hyödyllisempää tutkia poliittiseen kannattamiseen vaikuttavia tekijöitä lyhyemmällä aikavälillä. Vaikka edellä esitetyt uhkakuvat eivät näyttäisi vielä koskettavan suomalaista poliittista järjestelmää ja yhteiskuntaa, poliittiseen luottamukseen vaikuttavia tekijöitä on tulevaisuutta ajatellen syytä seurata myös suomalaisessa yhteiskunnassa.

Usean eri tekijän on havaittu vaikuttavan poliittisia instituutioita kohtaan tunnettuun luottamukseen. Näitä ovat esimerkiksi kansalaisten muita ihmisiä kohtaan tuntema luottamus, kiinnostus politiikkaa kohtaan, tietämys politiikasta, osallistuminen poliittiseen toimintaan sekä arviot poliittisten instituutioiden toiminnasta ja suoriutumisesta. Lisäksi yhtenä poliittisen luottamuksen tasoon vaikuttavana tekijänä on ehdotettu muutosta kansalaisten arvoissa.

Arvojen vaikutusta poliittiseen luottamukseen ja kannatukseen onkin akateemisessa kirjallisuudessa teoretisoitu varsin usein (ks. esim. Norris 1999, 24; Inglehart 1997, 295–297; Levi & Stoker 2000, 481), ja arvojen voi jopa sanoa olevan politiikan keskiössä, ainakin jos hyväksyy David Eastonin (1965b, 21) määritelmän politiikasta ”kanssakäymisenä, jossa arvoja allokoidaan auktoritatiivisesti yhteiskunnalle”. Sekä arvojen että poliittisen luottamuksen on teoretisoitu muodostuvan yksilöissä varsin samankaltaisella tavalla, sosialisoinnin kautta. Poliittisen luottamuksen on oletettu muodostuvan yksilön kokemuksista sekä lapsuuden ja aikuisiän sosialisoinnista (Easton 1975, 444–445). Samaten arvojen katsotaan olevan ihmisten sosiaalisia ominaisuuksia, jotka omaksutaan osana ryhmää tai yhteisöä (van Deth & Scarbrough 1995, 35). Jos nämä oletukset pitävät paikkansa, voidaan odottaa, että arvoilla ja poliittisella luottamuksella on jonkinlainen yhteys ja että muutos arvoissa voi vaikuttaa myös luottamuksen tasoon.

Mikäli arvot ovat yhteydessä poliittiseen luottamukseen, sillä voi olla pitkällä aikavälillä konkreettisia seurauksia yhteiskunnan kannalta. Kuten Norris (1999, 24–25) huomauttaa, luottamuksen laskua voi olla hankalaa, ellei jopa mahdotonta, estää, jos sen syynä on yhteiskunnassa vallitseva laajempi arvojen muutos. Tällöin yhteiskunnan instituutiot eivät kykenisi omalla toiminnallaan vaikuttamaan niitä kohtaan tunnettuun luottamukseen, vaan luottamus luultavasti jatkaisi laskuaan tai pysyisi alhaisena.

Arvoja on olemassa lukuisia, mutta poliittisen luottamuksen kohdalla on noussut esiin erityisesti poliittisten arvojen ja uskonnollisten arvojen mahdollinen vaikutus. Poliittisiksi arvoiksi luetaan tässä tutkielmassa materialisti–postmaterialisti-arvot sekä vasemmisto–oikeisto-arvot.

Ronald Inglehartin (1999, 236) mukaan teollistuneiden yhteiskuntien siirtyminen postmodernismin aikakauteen kohti uusia, postmaterialistisia arvoja on yksi selitys hallintoa kohtaan tunnetun luottamuksen laskuun. Postmaterialististen arvojen merkityksen kasvu on Inglehartin (1997, 35) mukaan merkittävin osa teollistuneiden länsimaiden kehitystä modernismista kohti postmodernismia.

Postmaterialismin korostuminen on seurausta lisääntyneestä ja pitkään jatkuneesta taloudellisesta turvallisuudesta, minkä vuoksi kansalaisten ei tarvitse turvautua vahvoihin johtajiin ja

auktoriteetteihin samalla tavalla kuin aikaisemmin. Voimakkaiden hallintojärjestelmien vaatiman kurinalaisuuden ja uhrautuvaisuuden sijaan kansalaiset alkavat vähitellen korostaa itseilmaisua ja itsensä toteuttamista, ja odottavat hallitusten toimivan heidän hyväkseen eikä päin vastoin. Postmaterialistit nähdään siksi kriittisempinä järjestelmää kohtaan ja tyytymättömämpinä politiikkaan, kun taas materialistien oletetaan luottavan poliittisiin instituutioihin enemmän. (Inglehart 1999, 250–251.)

Vasemmisto–oikeisto-ulottuvuutta on käytetty politiikan tutkimuksessa paljon. Esimerkiksi Jussi Westisen ym. (2016, 277) mukaan sosioekonominen vasemmisto–oikeisto-ulottuvuus on ollut merkittävässä asemassa suomalaisessa politiikassa. Vasemmisto–oikeisto-ulottuvuus voidaan käsittää osana ns. vanhaa politiikkaa, jonka rinnalle on tullut uusia, kansalaisia jakavia asiakysymyksiä (Borre 1995, 188–189). Vasemmistoon ja oikeistoon voidaan nykyään määritelmästä riippuen sisällyttää erilaisia piirteitä, mutta tässä tutkielmassa keskityn ennen kaikkea ns. perinteisiin sosioekonomisiin vasemmisto- ja oikeistoarvoihin, joita Oddbjørn Knutsen (1995, 160–161) kutsuu vasemmistomaterialismiksi ja oikeistomaterialismiksi. Oikeistomaterialismissa painotetaan vapaita markkinoita ja vasemmistomaterialismissa korostetaan valtion merkitystä taloudessa ja kansalaisten elämän kohentamisessa (ibid.). Oikeistolaisista aiemmissa tutkimuksissa havaittu luottavan poliittisiin instituutioihin vasemmistolaisia enemmän (esim. Devos ym. 2002, 492). Sisällyttämällä tarkasteluun ”vanhemmat” vasemmisto–oikeistomaterialistiset arvot ja ”uudemman” materialisti–postmaterialisti-jaottelun on mahdollista vertailla näiden arvoasetelmien vaikutusta poliittiseen luottamukseen.

Sekulaarien tai maallisten arvojen kasvu uskonnollisten arvojen kustannuksella on ollut huomattavaa useimmissa länsimaissa viime vuosikymmeninä (Inglehart & Baker 2000, 41). Toisaalta järjestäytyneen uskonnon rinnalle ja tilalle on tullut yksilöllisen henkisyyden korostuminen (ibid.). Ketolan ym. (2007, 57) mukaan uskonnollisuus ei kuitenkaan Suomessa muuttunut erityisen huomattavasti 1980-luvulta 2000-luvun alkuun. Uskonnollisten arvojen vaikutuksesta poliittiseen luottamukseen ei ole tehty monia tutkimuksia, mutta empiirisesti uskonnollisuuden on joskus havaittu vaikuttavan sosiaaliseen, eli ihmisten väliseen luottamukseen negatiivisesti ja joskus positiivisesti (Berggren & Bjørnskov 2011, 460–461). Lisäksi eräiden aiempien tutkimusten perusteella uskonnollisuuden tai uskonnollisten arvojen voidaan odottaa vaikuttavan jossain määrin myös poliittisen luottamuksen tasoon (esim. Gabriel 1995, 379–380; Devos ym. 2002, 492).

Vaikka arvojen vaikutusta on sivuttu poliittiseen luottamukseen keskittyvässä tutkimuksessa, arvojen ja luottamuksen suhteeseen keskittyvää empiiristä tutkimusta ei vaikuttaisi ilmestyneen

tämän ja viime vuosikymmenen aikana juuri lainkaan. Muutenkin tutkimus arvojen vaikutuksesta poliittisen luottamuksen tasoon on ollut vähäistä. Tutkimusten tulokset ovat lisäksi olleet keskenään jossain määrin ristiriitaisia (ks. esim. Gabriel 1995; Catterberg & Moreno 2006; Devos ym. 2002). Tämän tutkielman tarkoituksena on osaltaan täydentää tutkimusta poliittiseen luottamukseen vaikuttavista tekijöistä.

1.2. Tutkimustehtävä, tutkimuskysymykset ja tutkielman rakenne

Tutkielman tavoitteena on selvittää suomalaisten poliittiseen luottamukseen vaikuttavia arvoja 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä, vuosina 2000 ja 2009, sekä vertailla mahdollisia ajallisia eroja näiden arvojen vaikutuksissa. Tutkimustehtävä voidaan jakaa kolmeen tutkimuskysymykseen:

1. Miten suomalaisten postmaterialistiset ja materialistiset arvo-orientaatiot vaikuttavat heidän poliittiseen luottamukseensa?
2. Miten suomalaisten vasemmistolaiset ja oikeistolaiset arvot vaikuttavat heidän poliittiseen luottamukseensa?
3. Miten suomalaisten maalliset ja uskonnolliset arvot vaikuttavat heidän poliittiseen luottamukseensa?

Tarkastelen aluksi luvussa kaksi aiemman tutkimuksen ja teorian perusteella arvojen käsitettä ja niiden mittaamista sekä perustelen tutkimukseeni valitut arvoulottuvuudet. Luvussa kolme käsittelen poliittista luottamusta ja sen käsitettä tämän tutkielman kontekstissa. Tarkastelen ensin luottamuksen käsitettä, poliittisen luottamuksen jakoa institutionaaliseen ja kulttuuriseen luottamukseen sekä spesifiin ja diffuusiin luottamukseen, minkä jälkeen kartoitan poliittiseen luottamukseen vaikuttavia tekijöitä. Lisäksi käsittelen poliittisen luottamuksen mittaamisen problematiikkaa ja poliittisten arvojen ja luottamuksen suhdetta. Lopuksi esitän teorian pohjalta testattavat hypoteesit.

Luvussa neljä esittelen käyttämäni aineiston, menetelmät ja tutkimusasetelman. Tutkimusaineistoina käytän European Values Study -tutkimuksia vuosilta 2000 ja 2009. Analyysiluvussa viisi esittelen aluksi tarkemmin valitsemani muuttujat sekä niille tehdyt muutokset, minkä jälkeen tutkin aineistoja kuvailevin menetelmin. Varsinainen analyysi toteutetaan monimuuttujamenetelmin, binääriseen logistiseen regressioanalyysin avulla.

Lopuksi, luvussa kuusi, tarkastelen analyysin tuloksia ja esittelen niiden perusteella tehdyt johtopäätökset sekä pohdin, kuinka tutkimusta aiheesta voisi täydentää ja mitä mahdollisia jatko-tutkimuksen kannalta kiinnostavia asioita tutkielmasta nousi esiin.

2. Arvot teoriakirjallisuudessa

2.1. Arvojen käsite

Vaikka termi ”arvo” vaikuttaa ensisilmäyksellä varsin yksinkertaiselta ja selkeältä, ja käytännössä kuka tahansa osaa nimetä itselleen tärkeitä arvoja, on arvojen käsite hyvin laaja ja monitahoinen. Koska debatti arvojen määritelmästä jatkuu yhä nykyäänkin, en pyri esittämään tässä yhtä oikeaa arvojen määritelmää, vaan rajata ja esitellä tämän tutkimuksen kontekstissa käyttämäni määritelmän.

Van Deth ja Scarbrough (1995, 23) toteavat, että arvoille ei ole yksimielistä määritelmää edes saman tieteenalan sisällä, saati yhteiskuntatieteissä yleisesti. Arvojen määritelmät yhteiskuntatieteissä ovat usein empiiristä tutkimusta varten liian kaiken kattavia ja epämääräisiä, tai taipumuksena on korvata ne jollakin läheisesti vastaavalla termillä, kuten ”mieltymykset” tai ”tarpeet” (emt., 24).

Milton Rokeach (1973, 5) määrittelee *arvon* ”kestäväksi uskomukseksi siitä, että tietty menettelytapa tai olemisen perimmäinen tila on henkilökohtaisesti tai sosiaalisesti suotavampi kuin vastakkainen menettelytapa tai olemisen perimmäinen tila”. *Arvojärjestelmässä* nämä kestävät uskomukset ovat järjestettynä jatkumolle tärkeysjärjestyksessä suhteessa toisiinsa (ibid.). Näissä määritelmässä pyritään välttämään määrittelemästä arvoja epäselvin termein yhtäältä haluiksi tai mieltymyksiksi ja toisaalta velvollisuuksiksi (emt., 3–5). Lisäksi arvot määritellään kestäviksi, mikä tarkoittaa, että ne eivät ole täysin muuttumattomia, mutta ne eivät myöskään muutu järin nopeasti tai helposti (emt., 5–6). Myös Van Deth ja Scarbrough (1995, 37) toteavat, että vaikka arvot voivatkin olla yleisesti ottaen varsin vakaita, ne eivät kuitenkaan ole täysin muuttumattomia, vaan riippuvaisia kontekstista ja yksilön roolista yhteisössä.

Arvot ovat kohtalaisen muuttumattomia osaltaan siksi, että ne opitaan usein absoluuttisina joko-tai-käsityksinä: joko ihminen on rehellinen tai sitten ei ole (Rokeach 1973, 6). Mutta ne ovat myös suhteellisia siinä mielessä, että ihmisten on monissa tilanteissa kyettävä asettamaan niitä tärkeysjärjestykseen (ibid.). Esimerkiksi yksilö voi eri tilanteissa joutua tekemään päätöksiä perhearvojen ja työhön tai saavutuksiin liittyvien arvojen välillä. Van Deth ja Scarbrough (1995, 35) korostavatkin, että arvot eivät ole erillisiä yksilöiden piirteitä, vaan ne muodostuvat yksilöiden sosiaalisessa kanssakäymisessä ja moraalisisessa diskurssissa.

Paul Gorenin (2005, 882) sekä Shalom H. Schwartzin (1994, 20) mukaan tutkijat ovat laajalti yksimielisiä arvojen viidestä käsitteellisestä piirteestä. Näiden piirteiden mukaan arvo (ibid.):

- (1) on uskomus
- (2) liittyy suotaviin/toivottaviin olemisen perimmäisiin tiloihin tai menettelytapoihin
- (3) ei vallitse ainoastaan yksittäisissä tilanteissa
- (4) ohjaa käyttäytymisen, ihmisten ja tapahtumien valintaa ja arviointia
- (5) on osa arvojärjestelmää, jossa arvot on järjestetty niiden suhteellisen tärkeyden perusteella.

Edellä esitetty Rokeachin arvojen määritelmä sisältää käytännössä kaikki viisi käsitteellistä piirrettä.

Perti Suhonen (2007, 26) käyttää artikkelissaan arvotutkijoiden käyttämistä määritelmistä tekemäänsä synteesiä, jonka mukaan arvot ovat ”ihmisten ajattelussa sekä yhteiskunnan ja sen osayhteisöjen kulttuureissa vallitsevia käsityksiä yksilöiden, yhteiskunnan ja ihmiskunnan keskeisistä päämääristä. Ne ovat siis käsityksiä hyvästä elämästä, hyvästä yhteiskunnasta ja hyvästä maailmasta”. Suhosen käyttämässä määritelmässä ei kuitenkaan mainita mitään arvojen kestävydestä tai niiden suhteellisesta tärkeysjärjestyksestä toisiinsa nähden. Suhosen määritelmän mukaan yksilöillä voisi siis olla samanarvoisia, jatkuvasti muuttuvia käsityksiä hyvästä elämästä, vaikka osa näistä käsityksistä olisikin vastakkaisia. Rokeach (1973, 10) kuitenkin toteaa, että arvot ovat preferenssejä siinä mielessä, että ihmiset vertaavat arvoa sekä vastakkaiseen arvoon että toisiin arvoihin omassa arvojärjestelmässään.

Määritelmänsä pohjalta Rokeach (emt., 7) jakaa arvot instrumentaalisiin ja perimmäisiin arvoihin, joista ensimmäiset ovat toimintatapoihin liittyviä ja jälkimmäiset ”olemisen perimmäiseen tilaan” liittyviä. Näistä hän erottelee 36 eri arvoa, 18 kumpaakin tyyppiä. Perimmäisiä arvoja ovat esimerkiksi maailmanrauha, vapaus, tasa-arvo, nautinto ja itsekunnioitus, kun taas instrumentaalisiin arvoihin kuuluvat piirteet kuten kunnianhimo, avuliaisuus, rehellisyys ja tottelevaisuus. (Emt., 28.)

Schwartzin teoria perusarvoista sekä hänen arvomittarinsa (1992, 1994) ovat vaikuttaneet huomattavasti keskusteluun arvoista ja niiden tutkimuksesta. Schwartzin (1994, 21–22) arvoteorian mukaan arvot voidaan jakaa kymmeneen päätyyppiin, jotka on esitetty taulukossa 1.

Taulukko 1. Scwhartzin (1994, 22) perusarvot.

<i>Tyyppi</i>	<i>Määritelmä</i>	<i>Esimerkkiarvoja</i>
<i>Valta</i>	Sosiaalinen status ja arvovalta, ihmisten ja resurssien hallinta	Sosiaalinen valta, auktoriteetti, varallisuus
<i>Suoriutuminen</i>	Henkilökohtainen menestys osoittamalla kykyjä yhteiskunnallisten standardien mukaisesti	Menestyvä, kykenevä, kunnianhimoinen
<i>Hedonismi</i>	Nautinto ja omien aistien tyydyttäminen	Nautinto, elämästä nauttiminen
<i>Virikkeellisyys</i>	Jännitys, uutuudenviehätys ja haasteet elämässä	Uskallus, monipuolinen ja jännittävä elämä
<i>Itseohjautuvuus</i>	Itsenäinen ajattelu ja toiminta – valintojen tekeminen, luominen, tutkiminen	Luovuus, uteliaisuus, vapaus
<i>Universalismi</i>	Ymmärrys, arvostus, suvaitsevaisuus, kaikkien ihmisten hyvinvoinnin turvaaminen ja luonnon suojeleminen	Avarakatseinen, sosiaalinen oikeudenmukaisuus, tasa-arvo, luonnon-suojelu
<i>Hyväntahtoisuus</i>	Niiden ihmisten hyvinvoinnin turvaaminen ja edistäminen, joiden kanssa on usein henkilökohtaisesti tekemisissä	Avulias, rehellinen, anteeksiantava
<i>Perinteet</i>	Perinteisen kulttuurin tai uskonnon tapojen ja ajatusten kunnioitus ja hyväksyminen ja niihin sitoutuminen	Nöyrä, harras, oman osan hyväksyminen elämässä
<i>Yhdenmukaisuus</i>	Pidättäytyminen sellaisista teoista, taipumuksista ja mielijohteista, jotka saattaisivat aiheuttaa muille vahinkoa tai mielipahaa tai rikkoa sosiaalisia normeja tai odotuksia	Kohteliaisuus, tottelevaisuus, vanhempien kunnioittaminen
<i>Turvallisuus</i>	Yhteiskunnan, ihmissuhteiden ja oman itsen vakaus ja turvallisuus	Kansallinen turvallisuus, yhteiskunnallinen järjestys, puhtaus

Schwartzin perusarvoteoria on tämän tutkielman näkökulmasta hieman liian laaja, sillä osan perusarvoista ei voida perustellusti katsoa vaikuttavan poliittiseen luottamukseen. Olisi esimerkiksi melko absurdia olettaa, että mielihyvää ja virikkeisyyttä arvostavat henkilöt luottaisivat poliittiseen järjestelmään enemmän tai vähemmän kuin muita arvoja kannattavat.

Tämän vuoksi arvojen määrittelemine ei yksin riitä tässä tutkielmassa esittämäni tutkimustehävän selvittämiseen, sillä tarkastelun kohteena ovat erityisesti poliittiset ja uskonnolliset arvot poliittisen luottamuksen selittäjinä. Poliittisten ja uskonnollisten arvojen voidaan katsoa olevan

arvojen kaksi osajoukkoa, joten arvojen määritelmä pätee toki myös niihin, mutta tämän tutkielman tutkimustehtävän kannalta poliittiset ja uskonnolliset arvot on erotettava esimerkiksi esteettisistä ja hedonistisista arvoista.

Poliittisten arvojen, kuten arvojen joukosta yleisesti ei ole täyttä yksimielisyyttä tutkijoiden keskuudessa. Esimerkiksi Schwartzin ym. (2010, 423) mukaan eri tutkijat käyttävät eri poliittisten arvojen joukkoja tutkimuksissaan. James A. McCannin (1997, 565) mukaan kansalaisten ”poliittiset ydinarvot” ovat ”kaiken kattavia normatiivisia periaatteita ja uskomuksia/oletuksia hallinnosta, kansalaisuudesta ja [...] yhteiskunnasta”. Nämä arvot ohjaavat kansalaisia heidän muodostaessaan kantoja poliittisissa kysymyksissä muutoin hankalasti ymmärrettävässä poliittisessä ympäristössä. (ibid.). Kaiken kattavalla viitataan tässä poliittisten arvojen yleiseen luonteeseen, eli kuten arvot yleisesti, poliittiset arvotkaan eivät vallitse vain yksittäisissä tilanteissa, vaan ovat ainakin jossain määrin kestäviä.

Schwartz ym. kuitenkin toteavat, että perusarvot ovat abstraktimpia ja perustavanlaatuisempia kuin poliittiset arvot (2010, 422). Poliittisia arvoja ei myöskään pidetä yhtä kestävinä ja vakaina kuin puoluesamastumista (Goren 2005, 882), mutta ne ovat kuitenkin vakaampia kuin esimerkiksi näkemykset poliittisista asiakysymyksistä (Evans ym. 1996, 96). Jacoby (2006, 707) huomauttaa myös, että poliittiset arvot ja arvojärjestelmät eivät välttämättä ole niin hierarkkisia kuin voisi yleisen konsensuksen perusteella olettaa. Kansalaiset voivat asettaa arvojärjestyksessään korkealle keskenään ristiriitaisia arvoja tai he eivät välttämättä koe voivansa asettaa yhtä tärkeänä pitämäänsä arvoa toisen edelle (ibid.).

Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että kansalaisten arvoasetelmissa ei olisi havaittavissa minkäänlaista johdonmukaisuutta. Artikkelissaan Schwartz ym. (2010) tarkastelevat sitä, miten perusarvot vaikuttavat poliittisiin arvoihin. Tutkimuksen tulosten perusteella heidän käyttämänsä kuusi poliittista ydinarvoa eli laki ja järjestys, perinteinen moraalikäsitelmä, tasa-arvo, vapaa yritteliäisyys/yrittäjäisyys, kansalaisoikeudet ja sokea isänmaallisuus korreloivat johdonmukaisesti perusarvojen kanssa (emt., 438–441).

Näistä ydinarvoista laki ja järjestys, perinteinen moraalikäsitelmä sekä sokea isänmaallisuus korreloivat keskenään huomattavasti. Lisäksi nämä ydinarvot korreloivat runsaasti perinteiden kunnioittamisen, turvallisuuden ja yhdenmukaisuuden perusarvojen kanssa. Tasa-arvo ja kansalaisoikeudet korreloivat myös vahvasti keskenään, ja niillä on huomattavaa yhteisvaikutusta universalismin perusarvon kanssa ja lievää korrelaatiota hyväntahtoisuuden kanssa. Vapaa yrittäjäisyys korreloi eniten vallan kanssa, mutta toisaalta muihin poliittisiin arvoihin verrattuna se ei korreloi erityisen vahvasti minkään perusarvon kanssa. (Emt., 437–438.)

Schwartzin ym. (emt., 444–448) tutkimuksen perusteella perusarvot vaikuttavat poliittisiin arvoihin järjestelemällä niitä ja toimimalla ikään kuin niiden taustarakenteena. Näin ollen perusarvoilla voi olla poliittisten arvojen kautta vaikutusta poliittiseen käyttäytymiseen ja siten myös poliittiseen luottamukseen.

Arvojen tutkimukseen länsimaissa on vaikuttanut merkittävästi luvussa yksi viitattu Inglehartin teoria kehittyneiden teollisuusmaiden valtavasta yhteiskunnallisesta muutoksesta, johon sisältyy olennaisena osana siirtyminen moderneista arvoista kohti postmoderneja arvoja (1977). Inglehartin (1997, 42–45) mukaan tämä arvojen muutos vaikuttaa usealla yhteiskunnan osa-alueella. Nämä osa-alueet on esitetty taulukossa kaksi esimerkkeineen.

Taulukko 2. Inglehartin (1997, 43) kaksi vastakkaista arvojärjestelmää.

	<i>Turvaton yhteiskunta</i>	<i>Turvallinen yhteiskunta</i>
<i>Politiikka</i>	Tarve vahvoille johtajille Järjestys Muukalaispelko/fundamentalismi	Poliittisen auktoriteetin merkityksen väheneminen Itseilmaisu, osallistuminen Uusien ja eksoottisten asioiden pitäminen virkistävänä
<i>Talous</i>	Taloudellisen kasvun etusija Motiivina saavutukset Yksityinen vs. valtion omistus	Elämänlaatu on tärkein prioriteetti Subjektiivinen hyvinvointi Auktoriteetin vähentäminen sekä yksityis- että valtionomistuksessa
<i>Seksuaaliset ja perhenormit</i>	Lisääntymisen maksimointi, mutta vain kahden vanhemman heteroperheissä	Yksilön seksuaalisten tarpeiden tyydyttäminen Yksilön itseilmaisu
<i>Uskonto</i>	Korkeamman voiman korostaminen Ehdottomat säännöt Ennustettavuuden korostaminen	Uskonnollisen auktoriteetin väheneminen Joustavat säännöt, tapauskohtainen etiikka Elämän merkityksen ja tarkoituksen korostaminen

Inglehart huomauttaa, että loogisena taustaselityksenä arvojen muutokselle on muutos kansalaisten tarpeiden hierarkiassa (1977, 22). Tarvehierarkia on psykologi Abraham Maslow'n esittämä teoria, jonka mukaan ihmiset pyrkivät ensin tyydyttämään fysiologiset tarpeensa ja seuraavaksi turvallisuuden tarpeen (1943, 375–376). Vasta näiden jälkeen he keskittyvät yhteenkuuluvuuden ja rakkauden, arvonannon ja itsensä toteuttamisen tarpeisiin (emt., 380–382).¹

¹ Tässä ei keskitytä enempää arvojen psykologiaan eikä myöskään Maslow'n teorian kritiikkiin, sillä niiden relevanssi tämän tutkielman viitekehyksessä on vähäinen. Tarvehierarkia ei myöskään tarkalleen ottaen vastaa kysymyksiin arvoista, vaan tarpeista.

Niukkuuden ja turvallisuuden puutteen vuoksi toiseen maailmansotaan asti ja melko pitkään sen jälkeenkin Euroopan teollistuneissa yhteiskunnissa keskityttiin materiaaliseen hyvinvointiin ja fyysiseen turvallisuuteen, mutta vakauden ja vaurauden lisääntyessä voitiin alkaa huomioida entistä enemmän yhteiskuntaa ja yksilöiden elämänlaatua kohentavia arvoja (Inglehart 1997, 32). Kansalaisten kokema yhteiskunnan turvallisuus on siis olennainen selitys arvojen muutokselle.

Yksi osa laajemmassa muutoksessa modernismista kohti postmodernismia on ero *materialististen* ja *postmaterialististen* arvojen välillä (emt., 28, kursivointi minun). Materialistiset arvot ovat materiaaliseen hyvinvointiin ja fyysiseen turvallisuuteen liittyviä arvoja, kun taas postmaterialistiset arvot viittaavat elämälaatuun ja itsensä toteuttamiseen liittyviin arvoihin (emt., 28–29). Taulukossa kaksi nämä arvoulottuvuudet koskevat erityisesti politiikan ja jossain määrin talouden osa-alueita. Inglehart (emt., 35) korostaa, että postmaterialismilla viitataan nimenomaan niihin arvoihin, jotka seuraavat materialistisen turvallisuuden toteutumista, eivätkä postmaterialistiset arvot sulje materialistisia arvoja pois – kyse on siis ennemminkin siitä, että postmaterialistit asettavat itseilmaisuuden ja elämänlaadun materialististen arvojen edelle.

Muutoksella materialistisista arvoista kohti postmaterialistisia arvoja voidaan osaltaan katsoa olevan tekemistä myös keskustelussa ns. vanhasta ja uudesta politiikasta. Ero vanhan ja uuden politiikan välillä on Borren mukaan ennen kaikkea taloudellisten ja ei-taloudellisten asiakysymysten korostuminen (1995, 188–189). Uudet asiakysymykset, puolueet ja yhteiskunnalliset liikkeet, sekä uuden oikeiston ja uuden vasemmiston ilmaantuminen poliittiselle kentälle liittyvät uuteen politiikkaan (emt., 188). Euroopassa uuden oikeiston asiakysymyksenä on ollut erityisesti maahanmuuttovastaisuus, kun taas uudella vasemmistolla se on ollut ennen kaikkea ympäristönsuojelu (ibid.).

Knutsenin (2010, 569) mukaan vanhaan politiikkaan liittyy perinteisen vasemmisto–oikeistotalousjaottelun lisäksi uskonnollisten ja sekulaaristen arvojen ulottuvuus, kun taas uuteen politiikkaan liittyvät kysymykset sosiaalisesta tasa-arvosta, ympäristön laadusta, vähemmistöjen oikeuksista ja sosiaalisesta ja poliittisesta osallistumisesta. Käsitys vanhasta ja uudesta politiikasta on siis melko samankaltainen kuin ajatus materialistisista ja postmaterialistista arvoista. Borre kuitenkin huomauttaa, että arvojen muutoksen tarkastelu tulisi pitää analyttisesti erillään vanhan ja uuden politiikan tarkastelusta ja hän keskittyykin tarkastelussaan pikemminkin asiakysymyksiä kuin arvoja mittaaviin asenteisiin (1995, 188–189). Vaikka Borre (2000) onkin havainnut ns. kriittisten asiakysymysten (kuten NATO-jäsenyyden ja maahanmuuton) vaikuttavan politiikkoja kohtaan tunnettuun luottamukseen ja tyytyväisyyteen demokratian tilasta, en

keskity tutkimaan niitä tässä tutkielmassa, sillä näkemykset poliittisista asiakysymyksistä ovat varsin sidottuja kulloiseenkin poliittiseen tilanteeseen ja siksi taipuvaisia muuttumaan nopeammin kuin arvot. Jos asiakysymyksillä olisi merkittävä vaikutus poliittiseen luottamukseen, tasaista luottamuksen laskua länsimaissa tuskin olisi havaittu lainkaan, vaan luottamuksen vaihtelut olisivat huomattavan suuria polttavista asiakysymyksistä ja kulloinkin vallassa olevista tahoista riippuen.

Asiakysymysten sijaan tarkastelen materialisti–postmaterialisti-ulottuvuuden lisäksi kuitenkin jakoa vasemmistolaisten ja oikeistolaisten arvojen vaikutusta poliittiseen luottamukseen. Vasemmisto–oikeisto-ulottuvuuden voidaan katsoa muistuttavan jossain määrin materialisti–postmaterialisti-ulottuvuutta, mutta on hyvä huomioida, että ne ovat käsitteellisesti toisistaan poikkeavia.

Westinen ym. (2016, 292–293) huomauttavat, että perinteisen vasemmisto–oikeisto-arvoulottuvuuden rinnalle on noussut uusia arvoasetelmia, ja esimerkiksi nuoremmilla sukupolvilla voi olla vasemmistosta ja oikeistosta erilainen käsitys kuin vanhemmilla. Knutsenin (1999, 64) mukaan jaottelu perinteiseen vasemmistoon ja oikeistoon on kuitenkin edelleen yksi merkittävästä jakolinjoista teollisuusmaissa, ja vasemmisto–oikeisto-orientaatioiden olemassa olosta Länsi-Euroopan maissa on havaittu vahvaa näyttöä (Knutsen 1995, 173). Knutsenkin (emt., 163) tiedostaa uusien arvo-orientaatioiden nousun postmaterialismin myötä, mutta hänen mukaansa muutos materialistisista arvoista kohti postmaterialistisia arvoja ei välttämättä tarkoita vanhojen jakolinjojen katoamista. Hänen määritelmänsä mukaan vasemmisto–oikeisto-materialismi ja materialismi–postmaterialismi ovat erillisiä arvo-orientaatioita, eikä esimerkiksi henkilön kantaa keskeisissä oikeistoa ja vasemmistoa jakavissa kysymyksissä voi suoraan päätellä hänen sijoittumisestaan materialisti–postmaterialisti-ulottuvuudella (ibid.).

Westinen (2015, 39) toteaa, että vasemmisto–oikeisto-ulottuvuus voidaan käsittää yhtäältä ”superulottuvuutena”, jolla voidaan tarkastella sekä sosioekonomisia että moraalisia ja kulttuurisia arvokysymyksiä, mutta toisaalta se voidaan käsittää myös ”puhtaana sosioekonomisena dimensiona”. Tässä tutkielmassa käsittelen vasemmisto–oikeisto-ulottuvuutta Knutsenin (1995) määrittelyn pohjalta, jossa keskitytään vasemmisto- ja oikeisto-materialismiin eli perinteisiin teollisessa yhteiskunnassa vallinneisiin arvo-orientaatioihin. Oikeistomaterialismissa korostetaan ”itsenäisten yritysten välistä kilpailua, henkilökohtaista vapautta sekä yksityisomaisuuden koskemattomuutta”, arvostetaan vapaita markkinoita ja vastustetaan valtion sääntelyä (emt., 160–

161). Vasemmistomaterialismissa puolestaan painotetaan valtion roolia sosiaalisen ja taloudellisen tasa-arvon saavuttamisessa ja kannatetaan valtion sääntelyä sekä tulojen uudelleenjakoa progressiivisen verotuksen ja hyvinvointiuudistusten kautta (emt., 161).

Kolmas tässä tutkielmassa tarkasteltava arvoulottuvuus on uskonnolliset arvot. Inglehartin arvojärjestelmässä (taulukko 2) uskonnolliset arvot ovat myös yksi tekijä, jonka voidaan olettaa vaikuttavan poliittisen luottamuksen tasoon. Inglehart (1997, 40) yhdistää postmodernismin nousuun postmaterialismin kasvun lisäksi perinteisten uskonnollisten normien merkityksen vähenemisen. Postmaterialistit sietävät materialisteja paremmin epävarmuutta, ja tiukkojen uskonnollisten normien ja sääntöjen tarve vähenee turvallisessa, nykyaikaisessa yhteiskunnassa, jossa voi pärjätä myös ilman perinteistä ydinperhettä (emt., 41–42). Toisaalta uskonnollisuus ei Inglehartin (emt., 285) mukaan katoa, vaan se ennemminkin muuttaa muotoaan perinteisestä hierarkkisesta ja institutionalisoidusta uskonnosta kohti yksilöllisempää henkisyttä.

Uskonnollisten arvojen erottaminen uskonnollisuuden käsitteestä voi olla hankalaa: uskonnollisilla henkilöillä voidaan olettaa olevan uskonnollisia arvoja, jotka poikkeavat jossain määrin niiden henkilöiden arvoista, jotka eivät ole uskonnollisia. Esimerkiksi Rokeach (1973, 82) on havainnut kristittyjen arvostavan uskonnottomia enemmän mm. anteeksiantoa, tottelevaisuutta ja kohteliaisuutta. On kuitenkin huomattava, että Rokeachin tarkastelun kohteena on amerikkalainen väestö 1960-luvulla, joten eroavaisuudet enimmäkseen luterilaiseen nyky-Suomeen ovat hyvin todennäköisiä. Vastaavanlaisia tuloksia on kuitenkin myös saatu suomalaisista tutkimuksista. Esimerkiksi Ketola ym. (2007, 61–62) toteavat tarkastelussaan uskonnollisuuden vaikuttavan myös suomalaisten arvoihin ja arvostuksiin – erityisesti niihin, jotka liittyvät perheeseen ja yhteisöllisyyteen.

Jagodzinski ja Dobbelaere (1995, 218–219) kuitenkin pitävät uskonnollisia arvo-orientaatioita epämääräisinä ja hankalasti operationalisoitavina ja he tarkastelevat ennemminkin vastaajien uskomuksia. He (emt., 247, alaviite 1) eivät lue esimerkiksi hartautta, nöyryyttä ja kunnioitusta uskonnollisiksi arvoiksi, vaikka ne ovatkin olleet tärkeässä roolissa juutalaiskristillisissä uskonnoissa. Näiden käsitteellisten ja operationalisointiin liittyvien ongelmien vuoksi myös tässä tutkielmassa keskitytään uskonnollisten arvo-orientaatioiden sijaan vastaajien uskomuksiin.

Vaikka Berggren ja Bjørnskov (2011) tutkivat artikkelissaan uskonnollisuuden vaikutusta sosiaaliseen luottamukseen, heidän teoreettisen viitekehýksensä olettamukset pätevät varsin hyvin myös poliittiseen luottamukseen. Uskonnollisuudella voidaan olettaa yhtäältä olevan positiivinen vaikutus luottamukseen, mutta toisaalta sen vaikutus voi olla myös negatiivinen (emt.,

461). Negatiivinen vaikutus luottamukseen voi olla seurausta siitä, että uskonnollisten yhteisöjen jäsenet saattavat vahvistaa ryhmänsä yhteenkuuluvuutta määrittelemällä itsensä siihen kuulumattomien kautta ja näin ollen kokea yhteisöjen ulkopuoliset moraalisesti alempiarvoisina (emt., 462). Tämä vähentynyt luottamus muihin ihmisiin voi heijastua myös yhteiskunnallisia instituutioita kohtaan tunnettuun luottamukseen. Tällainen vaikutus on kuitenkin luultavasti todennäköisempää vain hyvin vahvasti hierarkkisissa ja sulkeutuneissa uskonnollisissa yhteisöissä, joita ei Suomessa usein tavata.

Positiivisen vaikutuksen puolesta puhuvat taas oletukset uskonnollisten yhteisöjen suuremmasta keskinäisestä yhteenkuuluvuudesta ja paikoitellen tiukasta säännöstöstä, jonka rikkomisesta seuraa ankaria rangaistuksia täällä tai tuonpuoleisessa (emt., 461–462). Yhteenkuuluvuus, tiukan säännösten noudattaminen ja luottamus yhteisön sisäiseen hierarkiaan voi näkyä myös suurempana luottamuksena yhteiskunnan vallitsevaa tilaa ylläpitäviä voimia eli poliittisia instituutioita kohtaan.

Aiempaa tutkimusta tässä osiossa käsiteltyjen arvojen ja poliittisen luottamuksen suhteesta käsitellen tarkemmin osiossa 3.5.

2.2. Arvojen mittaaminen ja ryhmittely

Kuten edellä huomattiin, arvojen määrittelyminen yksiselitteisesti on hyvin vaikeaa. Arvojen lukumäärästä tai siitä, mitä arvoiksi luetaan ei myöskään ole yksimielisyyttä, vaikka joitakin pääsuuntia onkin kyetty erottamaan. Tämän vuoksi mikään tutkimus tuskin kykenee mittaamaan kaikkia mahdollisia arvoja täydellisesti. Myös Suhonen (2007, 26) huomauttaa, että ”arvojen mittaaminen [...] on aina enemmän tai vähemmän suhteellista ja epätäsmällistä”.

Arvojen tutkiminen ja mittaaminen on vaikeaa myös siksi, että niitä ei voi havainnoida suoraan. Arvot vaikuttavat käyttäytymiseemme, mutta niitä ei voi päätellä yksin käyttäytymisestä. Arvoja voidaan kuitenkin pyrkiä tarkastelemaan asenteiden avulla, ja ne voidaan käsittää orientaatioina, jotka toimivat asenteiden perustana. Toisaalta vaikutus arvojen ja asenteiden välillä ei ole yksisuuntainen, vaan muutos asenteissa vaikuttaa myös arvoihin. (Van Deth & Scarbrough 1995, 31–33.) Rokeach (1973, 18) toteaa asenteiden olevan enemmän tilannekohtaisia, kun taas arvot ohjaavat niin asenteita kuin toimintaa ja arvioita. Vaikka arvot ovatkin asenteista määritelmällisesti eriäviä, arvo-orientaatioita voidaan havainnoida asenteiden kautta tarkastelemalla asenteissa esiintyviä säännönmukaisuuksia (van Deth & Scarbrough 1995, 41).

Rokeach kyseenalaistaa politiikan tutkijoiden usein käyttämän konservatismi–liberalismi-arvoulottuvuuden eli vasemmisto–oikeisto-ulottuvuuden, koska hänen mukaansa ulottuvuuden ääripäiden sisältöä ei ole määritelty tarkasti ja yleisenä käsityksenä on, että tälle yhdelle ulottuvuudelle voi järjestää kaikki puolueet ja ideologiset suuntaukset. Lisäksi tämän arvoulottuvuuden käyttö eri konteksteissa, esimerkiksi eri kulttuureissa ja eri aikakausina on ongelmallista, sillä liberalismiin ja konservatismiin merkitykset voivat vaihdella eri yhteyksissä. Rokeachin mukaan konservatismi–liberalismi-ulottuvuus sekoitetaan usein virheellisesti myös autoritarismi–antiautoritarismi-ulottuvuuteen, vaikka ne ovat käsitteellisesti ja empiirisesti eri asioita. (1973, 165–167; ks. myös Evans ym. 1996, 108).

Rokeachin vasemmisto–oikeisto-arvoulottuvuuden kritiikki on monelta osin perusteltua, ja myös Stanley Feldman ja Christopher Johnston (2013, 338–339) huomauttavat, että poliittista ideologiaa ei voida pelkistää yhteen ainoaan ulottuvuuteen, vaikka sen käyttö onkin kätevää ja houkuttelevaa. On totta, että monimutkaista ilmiötä, kuten ideologiaa tai arvoja ei voi *tyhjentävästi* selittää vain yhdellä ulottuvuudella, mutta tämä tuskin on tarkoituskaan useimmissa tutkimuksissa. Tilastollinen mallintaminen vaatii aina yksinkertaistamista, erityisesti monimutkaisia yhteiskunnallisia ilmiöitä tarkasteltaessa.

Rokeachin ehdotus kahden arvon mallista ei myöskään lainkaan ratkaise yllä mainittuja vasemmisto–oikeisto-ulottuvuuden ongelmia. Kahden arvon malli poliittisen ideologian selittämiseksi perustuu Rokeachin mukaan niihin kahteen arvoon, joihin kaikkien poliittisten suuntausten on otettava jonkinlaista kantaa: vapauten ja tasa-arvoon (1973, 169). Rokeachin tapaan mitata arvoja tarjoamalla vastaajalle 36 arvon lista ja pyytämällä asettamaan ne tärkeysjärjestykseen antaa ehkä käsityksen siitä, mitä arvoja vastaajat pitävät muita tärkeämpinä, mutta on kyseenalaista, ymmärtävätkö vastaajat abstraktit arvot, kuten vapauden, tasa-arvon tai viisauden samalla tavalla.

Harva ihminen ainakaan lähtökohtaisesti vastustaa vapautta ja tasa-arvoa, koska monet ymmärtävät ne omista lähtökohdistaan. Esimerkiksi vapaus voidaan ymmärtää vapautena valtion ja muiden ihmisten puuttumiselta, mutta myös yksilön vapautena toteuttaa itseään saamalla mahdollisuuksia esimerkiksi kouluttautua.² Samoin tasa-arvo yleisesti voidaan käsittää mahdollisuuksien tasa-arvona tai lopputulosten tasa-arvona.³ Näin sama arvo voi saada yhtä lailla kannatusta sekä oikeistolta että vasemmistolta, vaikka näiden ryhmien arvojen voi olettaa poikkeaa-

---

² Negatiivinen ja positiivinen vapaus (Isaiah Berlin, 1969).

³ Rokeachin arvolistauksessa tasa-arvon käsitettä tarkennetaan tosin tarkoittamaan mahdollisuuksien tasa-arvoa (1973, 28).

van selvästi toisistaan. Rokeachin kahden arvon mallin voi tästä syystä väittää olevan käsitteellisesti vähintäänkin yhtä epäselvä kuin vasemmisto–oikeisto-ulottuvuuden. Tämän vuoksi ei myöskään ole yllättävää, että kansallista turvallisuutta lukuun ottamatta Rokeach (1973, 83–87) ei tarkastelussaan löydä yhteyttä puoluetousta ja hänen väittämiensä poliittisten arvojen välillä (tasa-arvo, maailmanrauha, kansallinen turvallisuus ja vapaus).

Tämä problematiikka ei päde ainoastaan vasemmisto–oikeisto-arvojen tarkastelemiseen, vaan arvojen mittaamiseen yleisesti. Arvojen mittaaminen asenneväittämien kautta on perusteltua siis myös siksi, että näin vähennetään epävarmuutta siitä, miten vastaajat ymmärtävät esitetyn arvon. Esimerkiksi Van Deth ja Scarbrough toteavat, että ”abstraktit periaatteet eivät kerro mitään siitä, millaisesta *toiminnasta* ’oikeudenmukaisuus’ tai ’itseilmaisuus’ koostuvat” (1995, 30, kursivointi minun). Siksi arvojen havainnoimiseen liittyy olennaisesti toiminta – se, mikä toiminta on yhdenmukaista minkäkin arvon kanssa.

Osiassa 2.1. mainittu Schwartzin ym. (2010) tutkimus osoittaa myös, että ns. konservatiivisilla arvoilla on varsin vahva keskinäinen yhteys, niin kuin ns. liberaaleilla arvoillakin. Feldmanin ja Johnstonin (2013, 354) tulos siitä, että konservatismi–liberalismi-ulottuvuus ei anna koko kuvaa kansalaisten asenteiden heterogeenisyydestä, ei ole myöskään ole yllättävä. Konservatismiin, kuten liberalisminkin, alle katsotaan usein kuuluvan lukuisia eri suuntauksia ja nämä kaksi ovat vain yksinkertaistus ideologioiden jaottelusta.⁴ Eri ideologioiden selvittäminen ei ole tämän tutkielman tarkoitus, mutta ilmiön moniselitteisyys pätee myös arvojen tarkasteluun. Siksi on syytä korostaa, että tässä tutkimuksessa ei pyritä erittelemään kaikkia mahdollisia arvojen yhdistelmiä poliittisen luottamuksen selittäjinä, eikä tällaiselle olisi teoreettisia perustetakaan.

Philip Converse (2006, 54) on lisäksi esittänyt, että vain harvoilla tavallisilla kansalaisilla on selkeä käsitys poliittisten kysymysten ideologisesta taustasta. Hänen mukaansa tavallisten kansalaisten poliittiset arvot eivät ole juurikaan pysyviä (emt., 47). Tämän käsityksen mukaan kansalaisilla ei siis ole erityisen koherentteja tai kestäviä arvoja. Tämä tulos ei vaikuta lupaavalta arvoja tarkastelevalle, mutta Inglehart (1977, 26) huomauttaa, että asenteiden näennäinen inkoherenssi voi ainakin osittain johtua mittausvirheestä, sillä kyselytutkimuksissa vastaajien voi olla hankalaa ilmaista mielipiteensä eri syistä. Siksi Inglehart (ibid.) muistuttaa, että mitatessa arvoja kyselytutkimuksilla odotukset kannattaa pitää melko vaatimattomina. Kyselytutkimus ei ole ideaalinen keino arvojen mittaamiseen, ja syvähaastattelulla saataisiin epäilemättä kokonaisvaltaisempi kuva yksilöiden arvoista, mutta kyselytutkimuksen etuna ovat mm. havaintojen

---

⁴ Liberalismin ja konservatismiin alatyypeistä ja niihin yleensä liitettyistä piirteistä ks. esim. Heywood (2012).

suuri määrä, kansallinen edustavuus ja ajallinen vertailtavuus (emt., 26–27). Kansallisesti edustavien kyselytutkimusten käyttö onkin ainoa keino mahdollistaa tarkasteltavien tekijöiden tilastollinen mallintaminen.

Edustavien otosten tilastollisen analyysin voidaan tätä nykyä katsoa olevan valtavirtaa yhteiskuntatieteissä, eikä arvojen tutkimus ole tästä poikkeus. Tietyt arvoväittämät ovat myös vakiintuneet osaksi useita laajoja kansainvälisiä kyselytutkimuksia. Kyselytutkimusten rajoitukset ja arvojen mittaamisen ongelmat on kuitenkin syytä pitää mielessä myös tämän tutkielman tuloksia tarkastellessa. Lisäksi on otettava huomioon, että valmiin aineiston käyttö asettaa rajoituksia sille, mitä arvoja voidaan tämän tutkielman puitteissa tarkastella. Esittelen aineiston tarkemmin luvussa neljä.

Kuten edellä käsitellystä käy ilmi, arvoista ja poliittisista arvoista ei ole olemassa selkeää joukkoa, josta kaikki tutkijat olisivat samaa mieltä.

Feldman (1988, 418–419) katsoo kolmen ydinarvon olevan merkittäviä poliittisten asenteiden tutkimuksessa Yhdysvaltain kontekstissa: taloudellinen individualismi, mahdollisuuksien tasa-arvo, ja vapaa yrittäjäyys. Goren (2005, 883) käyttää tutkimuksessaan neljää ydinarvoa: mahdollisuuksien tasa-arvo, valtion sääntely, perinteiset perhearvot ja moraalinen suvaitsevaisuus. Scott C. Flanagan ja Aie-Rie Lee (2003, 236) jaottelevat arvot autoritaarisiin ja liberaaleihin kolmella eri ulottuvuudella, jotka ovat yksinkertaistettuna auktoriteetti vs. autonomia, mukautuvaiset vs. toisinajattelijat sekä ryhmäkeskeisyys vs. yksilökeskeisyys.

Van Deth ja Scarbrough erottelevat Inglehartin teorian pohjalta arvo-orientaatioille kolme eri ryhmää: uskonnolliset–maalliset arvo-orientaatiot, materialistiset vasemmisto–oikeisto-orientaatiot sekä postmaterialistiset vasemmisto–oikeisto-orientaatiot. Materialistisilla arvo-orientaatioilla viitataan siis klassisiin, teollistuneessa yhteiskunnassa vallinneisiin luokka-arvoihin vasemmiston ja oikeiston välillä. Postmaterialistiset arvo-orientaatiot ovat erityisesti teollistuneissa yhteiskunnissa muodostuneita jakolinjoja heihin, jotka arvostavat ennen kaikkea esimerkiksi itsensä toteuttamista ja riippumattomuutta sekä heihin, jotka asettavat arvojärjestyksessään korkeimmalle mm. taloudellisen vakauden, lain ja järjestyksen. (1995, 45.)

Noudattelen käyttämässäni arvojaattelussa Van Dethin ja Scarbrough'n jakoa kolmeen eri ryhmään. Teoreettisena lähtökohtana poliittisten arvojen ryhmittelylle käytän Inglehartin (1997) jaottelua kahteen arvojärjestelmään, jotka sisältävät materiaaliset vs. postmateriaaliset arvot

sekä maalliset vs. uskonnolliset arvot. Näiden lisäksi tarkastelen vasemmisto- ja oikeistomaterialististen arvojen vaikutusta poliittiseen luottamukseen. Esittelen muuttujat tarkemmin luvussa viisi.

3. Poliittinen luottamus teoriakirjallisuudessa

Poliittisen luottamuksen voidaan väittää olevan yksi politiikan tutkimuksen keskeisistä käsitteistä. Poliittista luottamusta on tutkittu ja tutkitaan yhä varsin runsaasti (ks. esim. Dalton 2004; Hetherington & Rudolph 2008 ja van Elsas 2015). Tästä huolimatta poliittinen luottamus on varsin epäselvä ja epätarkka käsite (esim. Hooghe 2011, 269 ja Eder ym. 2014, 1). Tutkijoiden keskuudessa vallitsevista erimielisyyksistä huolimatta joitakin yleisiä teoreettisia lähestymistapoja käsitteen tarkasteluun voidaan havaita.

Luottamuksen määritelmästä ei ole yksimielisyyttä, mutta Levi ja Stoker esittävät joitakin yleisesti hyväksytyjä luottamuksen piirteitä. Heidän mukaansa luottamus on ensinnäkin suhde yksilön ja toisen yksilön tai instituution välillä. Toiseksi, luottamus on usein ehdollista siinä mielessä, että se kohdistuu tiettyihin yksilöihin ja toimijoihin tietyillä osa-alueilla. Kolmanneksi, se voidaan käsittää joko-tai-ominaisuutena tai asteittaisena ilmiönä. Neljänneksi, yksilöiden arvioilla toimijan luotettavuudesta on vaikutusta heidän toimintaansa. (Levi & Stoker 2000, 476.)

Russell Hardinin (1999, 26) mukaan luottamussuhteen voidaan puolestaan katsoa sisältävän kolme osaa: henkilö tai toimija, joka luottaa; henkilö tai toimija, johon luotetaan; sekä asia, jonka luottaja odottaa luottamuksen kohteen tekevän. Hardin katsoo luottamuksen tarkoittavan käytännössä sitä, että luottajalla on perusteltu syy odottaa luottamuksen kohteen toimivan hänen puolestaan ja hyväksi jossakin asiassa, koska myös luottamuksen kohde itse hyötyy tästä (ibid.). Esimerkiksi A voi luottaa B:hen, jos B:llä on jokin A:han perustuva syy toimia A:n hyväksi tietyssä asiassa – tällainen syy voi olla esimerkiksi B:n intressi saada A:n ääni vaaleissa.

Luottamuksen yleinen käsite ei yksin riitä poliittisen luottamuksen määrittelemiseen, sillä kuten Marien (2011, 3) toteaa, samankaltaisuudestaan huolimatta poliittinen luottamus ei ole käsitteellisesti sama asia kuin luottamus yksilöiden välillä.

3.1. Institutionaalinen ja kulttuurinen luottamus

Ensimmäinen poliittiseen luottamukseen liittyvä lähestymistapa liittyy yksilöiden ominaisuuksiin ja tarkemmin sanottuna siihen, mihin heidän arvionsa instituutioiden luotettavuudesta perustuu. Tässä voidaan erottaa kaksi varsin yleistä näkökulmaa: kulttuurinen ja institutionaalinen (Mishler & Rose 2001, 33).

Kulttuuriset teorit pitävät luottamusta eksogeenisena – sosiaalistumisella ja esimerkiksi lapsuuden kasvuympäristöllä katsotaan olevan korostunut vaikutus yksilön luottamuksen tasoon (Mishler & Rose 2001, 31). Lisäksi kulttuuristen teorioiden mukaan luottamus instituutioita kohtaan pohjautuu laajemmin yksilöiden luottamukseen muita ihmisiä kohtaan (ibid.). Näin ollen ihmiset, jotka ovat yleisesti ottaen luottavaisia toisia ihmisiä kohtaan, luottavat myös poliittisiin toimijoihin helpommin kuin ihmiset, joiden luottamus muita kohtaan on alhainen (Fisher ym. 2010, 166).

Esimerkiksi Eric M. Uslaner (1999, 122) pitää luottamusta tärkeänä yhteiskunnan elinvoimaisuutta edistävänä voimana ja ”ehkä olennaisimpana osana sosiaalista pääomaa⁵”. Hän erottaa kaksi luottamuksen muotoa: eriytyneen ja yleistyneen luottamuksen, joista ensin mainittu on luottamusta vain omaa lähipiiriä kohtaan ja jälkimmäinen taas laajempaa luottamusta myös tuntemattomia kohtaan (Uslaner 1999, 124).

Uslanerin (emt., 124–125) mukaan juuri yleistynyt luottamus on yhteiskunnan sujuvan toiminnan ja vaurauden muodostumisen kannalta tärkeää, kun taas eriytynyt luottamus johtaa eriytyneisiin ryhmiin ja ”me vastaan muut” -ajatteluun. Lisäksi korkea yleistynyt luottamus johtaa korkeampaan osallistumiseen vapaaehtois- ja järjestötoimintaan, kun eriytynyt luottamus puolestaan vaikuttaa tällaiseen osallistumiseen negatiivisesti (emt., 128–129). Fisherin ym. (2010, 166) mukaan on olemassa empiiristä tutkimusta, jonka mukaan ”jokin moraalisen luottamuksen muoto” vaikuttaa myös poliittiseen luottamukseen. Fisherin ym. (emt., 165–166) määrittelemä moraalinen luottamus on käsitteellisesti käytännössä sama kuin kulttuurinen luottamus.

Käsitystä luottamuksen kulttuurisesta muodostumisesta ja erityisesti sen yhteyttä muihin ihmisiin kohdistuvasta luottamuksesta on kuitenkin kyseenalaistettu (Mishler & Rose 2001, 35). Esimerkiksi Kenneth Newton (1999, 180) ei tarkastelussaan havaitse sosiaalisen ja poliittisen luottamuksen välillä juuri lainkaan yhteyttä.

---

⁵ Robert Putnamin mukaan sosiaalinen pääoma viittaa ”sosiaalisen organisaation piirteisiin, kuten verkostoihin, normeihin, ja sosiaaliseen luottamukseen, jotka helpottavat yhteistyötä yhteiseksi hyväksi” (1995, 67).

Sosiaalisia ja kulttuurisia taustasyitä painottavan kulttuurisen luottamuksen lisäksi toinen merkittävä näkökulma poliittisen luottamuksen muodostumisessa on odotuksiin ja arvioihin perustuva näkemys luottamuksen muodostumisesta. Institutionaalinen luottamus painottaa ihmisten arvioita luottamuksen kohteen toiminnasta tai kuten Grönlund ja Setälä (2007, 402) asian ilmaisevat, ”institutionaalinen luottamus viittaa yksilön instituutioihin kohdistuvien normatiivisten odotusten täyttymiseen”. Institutionaalisten teorioiden mukaan luottamus on siis endogeenista eli sisäsyntyistä, sillä se perustuu kansalaisten arvioihin instituutioiden suoriutumisesta (Mishler & Rose 2001, 31). Institutionaaliset teoriat eivät kuitenkaan välttämättä sulje pois kulttuuristen tekijöiden vaikutusta luottamuksen muodostumisessa (emt., 37).

Fisher ym. (2010, 163–164) kutsuvat institutionaalista luottamusta strategiseksi luottamukseksi ja heidän mukaansa se keskittyy luottajan rationaaliseen arvioon siitä, ovatko luottamuksen kohteen intressit sellaisia, että luottaja uskaltaa, ”vastineeksi mahdollisista hyödyistä, altistaa itsensä mahdolliselle haitalle”. Heidän mukaansa strateginen luottamus liittyy juuri poliittisiin luottamussuhteisiin, kuten luottamukseen auktoriteetteja ja instituutioita kohtaan (emt., 164).

3.2. Spesifi ja diffuusi luottamus

Kansalaisten ilmaisema poliittinen kannatus⁶ voidaan jakaa Eastonin klassisen jaottelun mukaan diffuusiin (yleiseen) ja spesifiin (erityiseen) kannatukseen (1965_a, 124–125). Diffuusi kannatus voidaan käsittää yleisenä tukena poliittista järjestelmää kohtaan (1965_b, 273). Spesifi kannatus taas viittaa kannatukseen lähinnä viranomaisia⁷ kohtaan (1965_b, 249). Näin ollen on siis esimerkiksi mahdollista, että luottamus parhaillaan vallassa olevia poliitikkoja kohtaan (spesifi luottamus) on alhainen, mutta samaan aikaan poliittinen järjestelmä kokonaisuudessaan nauttii korkeaa luottamusta (diffuusi luottamus). Alhaisen spesifin kannatuksen kohdalla kansalaisten on mahdollisuus osoittaa tyytymättömyytensä mm. äänestämällä vaaleissa valtaan uudet päättäjät huonosti suoriutuneiden tilalle (Easton 1975, 436). Jos luottamus koko poliittista järjestelmää kohtaan on alhainen, tilanne ei juuri muutu päättäjiä vaihtamalla.

Myös Daltonin (2004, 7) mukaan demokraattisessa järjestelmässä tyytymättömyys auktoriteetteihin ei yleensä kieli perustavanlaatuisesta poliittisesta muutoksesta, mutta jos tyytymättömyys

---

⁶ Easton käyttää termiä kannatus (support), joka ei ole täsmälleen sama asia kuin luottamus. Teoriakirjallisuudessa usein sekoitetaankin käsitteet luottamus ja luottavaisuus (trust ja confidence) sekä kannatus (Norris 2017, 19–20). Luottamuksen ja luottavaisuuden voidaan kuitenkin laajemmin katsoa olevan osa kannatusta, eikä tässä perehdytä sen tarkemmin käsitteellisiin eroihin.

⁷ Viranomaisilla tarkoitetaan kaikkia julkisia viranhaltijoita, kuten hallituksen edustajia, lainsäätäjiä, tuomareita, hallintovirkamiehiä, paikallishallinnon edustajia, poliiseja, sekä instituutioita, joita nämä edustavat, esimerkiksi lainsäädäntöelimiä ja tuomioistuimia (Easton 1975, 438).

koskee laajemmin koko hallintojärjestelmää tai poliittista yhteisöä, seuraukset voivat olla huomattavia. Toisaalta Bäck ja Kestilä (2009, 173) huomauttavat, että pitkään jatkuessaan myös spesifin kannatuksen puute voi osaltaan heikentää diffuusia kannatusta. Jossain määrin alhaisen poliittisen kannatuksen voidaan kuitenkin katsoa olevan demokratian kannalta jopa tervetullutta, sillä kansalaisten kriittisyys voi synnyttää uusia demokraattisen osallistumisen muotoja (Norris 1999, 27).

Jaottelussa spesifiin ja diffuusiin luottamukseen on tehtävä joitakin oletuksia kansalaisten kyvystä havaita eroja poliittisen järjestelmän ja yksittäisten viranomaisten välillä. Spesifissä luottamuksessa kansalaisten ei välttämättä tarvitse tietää yksittäisiä viranomaisia ja päättäjiä nimeltä, mutta heillä on oltava näistä ainakin jokin yleinen näkemys ja mielipide. Lisäksi spesifin luottamuksen käsitteessä oletuksena on, että kansalaiset kykenevät näkemään syy-seuraussuhteen viranomaisten toiminnan ja heidän vaatimuksiinsa tai tarpeisiinsa vastaamisen välillä – toisin sanoen, kansalaisten on kyettävä joko syyttämään tai kiittämään viranomaisia niiden toiminnan perusteella. (Easton 1975, 437–438).

Diffuusiin luottamukseen kuuluu puolestaan se, että se on suhteellisen kestävä verrattuna spesifiin luottamukseen ja se, että se kumpuaa lapsuuden ja aikuisiän sosialisatiosta sekä suoraan henkilön omista kokemuksista (Easton 1975, 444–445). Tämän tutkielman kannalta Eastonin teoria diffuusin luottamuksen lähteistä on erityisen kiinnostava. Diffuusi luottamus syntyy socialisaation kautta ja yksilön omien kokemusten ja arvioiden pohjalta. Jälkimmäisessä tapauksessa yksilön tekemät spesifit arviot viranomaisista ja heidän päätöksistään voivat pitkällä aikavälillä muuttua yleistyneiksi asenteiksi (emt., 446). Esimerkkinä yleistyneistä asenteista Easton antaa ideologiset näkemykset (ibid.). Yksilön ideologisissa näkemyksissä olennaisena osana ovat arvot (ks. keskustelu osiossa 2.2). Diffuusin luottamuksen voidaan tämän perusteella katsoa muodostuvan yksilöissä hyvin samankaltaisella tavalla kuin arvojen.

Tutkijoilla on eriäviä näkemyksiä siitä, onko poliittinen luottamus spesifiä vai diffuusia. Hooghen (2011, 274–275) mukaan kansalaiset arvioivat luottamusta kokonaisvaltaisesti eli tekevät arvioita poliittisesta järjestelmästä kokonaisuutena. Vaikka Hooghe ei käytä Eastonin käsitettä diffuusi luottamus, hän käytännössä kuvailee yleistynyttä, diffuusia luottamusta. Citrin (1974, 982–984) väittää, että poliittinen luottamus on spesifiä, eli luottamusta ainoastaan kullakin hetkellä vallassa olevia poliitikkoja ja viranhaltijoita kohtaan. Sen sijaan esimerkiksi Miller (1974, 971), Hetherington (2004, 11) ja Marien (2011, 21) pitävät poliittista luottamusta koko poliittista järjestelmää kohtaan tunnettuna diffuusina luottamuksena.

Norrisin mukaan spesifi ja diffuusi kannatus taas eivät ole kaksi toisistaan erillistä käsitettä, vaan hän esittää ne saman jatkumon ääripäinä. Tällä jatkumolla diffuusista kannatuksesta spesifimpään ovat kansalliset identiteetit, poliittisen järjestelmän ydinperiaatteiden ja -arvojen hyväksyminen, arviot hallintojärjestelmän suoriutumisesta, luottamus järjestelmän instituutioihin sekä valtaapitävien päättäjien ja viranhaltijoiden hyväksyminen. Norris toteaa, että kansalaiset eivät yleensä tee luottamuksen kohdalla selkeää erottelua poliittisten instituutioiden ja vallassa olevien päättäjien tai viranomaisten välillä. (Norris 2017, 23–24.)

Hardin puolestaan väittää, että kansalaisilla ei yleensä ole tarpeeksi ymmärrystä hallinnon rakenteista ja toiminnasta, jotta he voisivat luottaa hallintoon eikä näin ollen ole edes erityisen mielekästä olettaa, että kansalaisilla voisi olla *luottamusta* hallinnon instituutioita kohtaan (1999, 30, kursivointi minun). Hardinin mukaan kansalaisilla on pikemminkin *induktiivisiin odotuksiin perustuva suhde* hallintoon, mikä tarkoittaa, että kansalaiset tekevät arvioita organisaatioista tai instituutioista perustuen niiden aiempaan toimintaan (emt., 39, kursivointi minun). Zmerli ja Hooghe (2011, 3) huomauttavat, että poliittinen luottamus voidaan yleisemmin käsitellä valmiutena tukea hallintojärjestelmää ja noudattaa sen tekemiä päätöksiä. Poliittinen luottamus ei siis ole luottamusta samassa merkityksessä kuin luottamus ihmisiä kohtaan, vaan pikemminkin juuri odotuksia siitä, että poliittiset päättäjät ja viranomaiset toimivat oikeudenmukaisesti (ibid.).

Lisäksi voidaan väittää, että on jossain määrin samantekevää, onko kyse tarkalleen ottaen luottamuksesta vai induktiivisista odotuksista, mikäli alhaisella poliittisella luottamuksella tai kannatuksella todella on konkreettisia vaikutuksia kansalaisten toimintaan ja käyttäytymiseen, kuten on esitetty. Tällöin merkitystä on lähinnä sillä, kuinka luottamusta voidaan lisätä tai sen alentumista ehkäistä, oli kyse sitten varsinaisesta luottamuksesta Hardinin esittämässä merkityksessä tai ei. Kysyttäessä tavallisilta kansalaisilta, kuinka paljon he luottavat eduskuntaan tai poliitikkoihin, he tuskin jäävät pohtimaan tarkemmin mitä luottamisella tarkoitetaan. Vastajat voivat myös vastata tällaiseen kysymykseen monella eri perusteella – he voivat arvioida senhetkistä luottamustaan poliittista järjestelmää kohtaan perustuen siihen, miten poliittinen järjestelmä on vastannut heidän odotuksiinsa, mutta toisaalta he voivat myös arvioida sitä tunnepohjaisesti.

3.3. Luottamuksen mittaaminen

Edellä käsitellyn pohjalta ei liene yllätys, että poliittisen luottamuksen mittaaminen ei sekään ole täysin yksinkertaista.

Hooghe (2011, 270) kritisoi ”useimpien tutkijoiden” taipumusta olla huomioimatta mitä poliittisella luottamuksella oikeastaan tarkoitetaan sekä heidän tapansa hyödyntää kyselytutkimuksissa yleisesti käytettyjä mittareita ilman, että niiden validiteettia kyseenalaistetaan. Nykyisin erityisesti eurooppalaisessa tutkimuksessa poliittista luottamusta mitataan varsin vakiintuneesti tiedustelemalla vastaajilta heidän luottamustaan eri poliittisiin instituutioihin (ks. esim. Grönlund & Setälä 2007 tai van Elsas 2015). Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että nykytutkijat jättäisivät poliittisen luottamuksen määrittelemättä ja problematisoimatta.

Poliittista luottamusta on mitattu muillakin tavoilla. Esimerkiksi Ben Seyd (2015) käyttää tutkimuksessaan mittaria, jossa vastaajilta kysytään heidän luottamustaan eri toimijoiden rehellisyyteen eikä niinkään luottamusta yleensä. Yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa poliittista luottamusta on usein mitattu käyttämällä mittaria, joissa kysytään kansalaisten arvioita mm. siitä, toimivatko instituutiot kaikkien ihmisten hyväksi ja kuinka usein instituutiot toimivat oikein tai reilusti (ks. esim. Abramson & Finifter 1981, Hetherington & Rudolph 2008).

Yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa pohjustamisen (*priming*) on havaittu vaikuttavan poliittisen luottamuksen mittaamiseen. Pohjustaminen viittaa siihen, kuinka kysymykset esitetään ja mihin kontekstiin ne liitetään eli tiedustellaanko luottamusta esimerkiksi kansallisen turvallisuuden ja kansainvälisen politiikan vai talous- ja sosiaalipolitiikan näkökulmasta. (Hetherington & Husser 2012, 313–314). Käyttämällä eurooppalaisessa tutkimuksessa vakiintunutta mittaria, jossa ei oteta tarkemmin kantaa siihen, mitä luottamuksella (tai luottavaisuudella) tarkoitetaan, vältytään pohjustamisen aiheuttamilta vaihteluilta. Toisaalta tätä luottamuksen mittaria voidaan pitää epämääräisenä, eikä ole takeita siitä, että kaikki vastaajat ymmärtävät sen samalla tavoin.

Marien toteaa, että poliittista luottamusta on pyritty mittaamaan myös kysymällä vastaajilta tyytyväisyyttä demokratian toimivuuteen heidän kotimaassaan. Tämän kysymyksen ongelmana on epäselvyys siitä, mitaako se arvioita tämänhetkisistä poliittisista toimijoista vai yleisempää luottamusta poliittiseen järjestelmään. Tosin sama ongelma koskee myös muita edellä mainittuja poliittisen luottamuksen mittareita. (2017, 90–91.) Näkemykset demokratian toimivuudesta ovat mielestäni kuitenkin poliittista luottamusta käsitteellisesti laajempia. Myös Tom Christensen ja Per Lægreid (2005, 501) ovat tätä mieltä.

Vaikka ihmiset eivät kykenisi arvioimaan poliittisten instituutioiden luotettavuutta ilman, että he samalla ajattelevat näissä instituutioissa toimivia vallanpitäjiä, luottamusta instituutioita kohtaan voidaan kuitenkin pitää osoituksena yleisemmästä suhtautumisesta poliittista järjestelmää kohtaan (Marien 2011, 37). Hooghen (2011, 271) näkemyksen mukaan erilaiset luottamuksen muodot eivät ole erotettavissa empiirisesti, vaan ne ovat ainoastaan erilaisia teoreettisia lähestymistapoja luottamuksen tarkastelemiseen. Hooghe tarkastelee Fisherin ym. (2010) esittämiä väitteitä kolmesta eri luottamuksen muodosta faktorianalyysin avulla (Hooghe 2011, 272–273). Hooghen tarkastelun perusteella poliittisessa luottamuksessa ei ole empiirisesti eroteltavissa kolmea eri faktoria, vaan ”poliittinen luottamus on käytännössä yksiulotteista” (emt., 272–273). Tämä on selitettävissä Hooghen mukaan sillä, että kansalaisten poliittinen luottamus perustuu heidän arvioihinsa koko poliittisessa järjestelmässä vallitsevasta poliittisesta kulttuurista eikä niinkään arvioihin yksittäisistä toimijoista tai instituutioista (emt., 274–275).

Hooghe keskittyy tarkastelussaan erityisesti luottamukseen poliitikkoja ja puolueita kohtaan ja toteaa kansalaisten arvioivan niiden luotettavuutta käytännössä samalla tavoin. Hän ei kuitenkaan tarkemmin erittele, mitkä kaikki instituutiot poliittisen luottamuksen mittariin tulisi sitten valita, vaikka mainitseekin eroja olevan mahdollisesti luottamuksessa edustuksellisiin instituutioihin ja järjestykseen liittyviin instituutioihin (esim. poliisi ja tuomioistuimet). (Hooghe 2011.)

Irena Schneiderin (2017) tutkimus osoittaa, että Hooghe on arviossaan osittain oikeassa. Schneider (emt., 979) havaitsee 35 maan tarkastelussaan, että luottamus poliittisiin instituutioihin, kuten hallitukseen, parlamenttiin ja puolueisiin eroaa luottamuksesta paikallisiin poliittisiin instituutioihin, ns. suojeleviin instituutioihin (armeija, poliisi) ja järjestykseen liittyviin organisaatioihin (tuomioistuimet ja poliisi)⁸. Schneider huomauttaa myös kansainvälisten vertailututkimusten ongelmista, jotka voivat aiheutua esimerkiksi kyselyn keruutavasta, kysymysten järjestyksestä, niiden käänöksistä, kulttuurisista eroista käsitteiden välillä sekä järjestelmien eroista (2017, 966). Näiden ongelmien voidaan kuitenkin olettaa olevan suhteellisen pieniä, kun tarkastellaan ainoastaan suomalaisten vastauksia.

---

⁸ Poliisin esiintyminen kahdessa klusterissa ei ole virhe, vaan tämä johtuu eroista entisten Neuvostoliiton valtioiden ja muiden Euroopan valtioiden välillä (Schneider 2017, 975–976).

3.4. Poliittinen luottamus selitettävänä tekijänä

Aiemman tutkimuksen perusteella yksilön poliittisen luottamuksen tasoon vaikuttaa monta eri tekijää. Nämä tekijät voidaan jakaa karkeasti kolmeen eri ryhmään: sosiodemografisiin tekijöihin sekä poliittiseen kiinnittymiseen ja instituutioiden suoriutumiseen liittyviin tekijöihin. Poliittisella kiinnittymisellä viitataan yleisesti kansalaisten ominaisuuksiin tai voimavaroihin, jotka ”helpottavat yksilön yhteiskunnallista osallistumista” (Rapeli & Borg 2016, 358). Poliittista kiinnittymistä mittaavia muuttujia ovat esimerkiksi kiinnostus politiikkaa kohtaan, tietämys poliittisista asioista ja kansalaispätevyys (emt., 359). Instituutioiden suoriutumisella taas viitataan nimensä mukaisesti siihen, kuinka yhteiskunnalliset instituutiot kansalaisten mielestä suoriutuvat tehtävistään, ja tähän liitetään erityisesti kansalaisten näkemykset talouden tilasta (Bäck ym. 2016, 383).

3.4.1. Poliittinen kiinnittyminen

Bäck ja Kestilä (2009, 187–188) ovat löytäneet yhteyden sosiaalisen ja poliittisen luottamuksen välillä, vaikka jotkut tutkijat ovatkin epäilleet, ettei yleinen luottamus vaikuttaisi luottamukseen poliittisia instituutioita kohtaan, kuten osiossa 3.1. mainittiin.

Myös ns. kansalaispätevyyden katsotaan vaikuttavan poliittiseen luottamukseen. Kansalaispätevyys jaetaan kahteen tyyppiin: sisäiseen ja ulkoiseen. Sisäinen kansalaispätevyys viittaa kansalaisten näkemyksiin siitä, miten hyvin he ymmärtävät politiikkaa ja yhteiskunnallisia asioita. Ulkoinen kansalaispätevyys taas tarkoittaa kansalaisten käsitystä siitä, miten hyvin järjestelmä vastaa heidän toiveisiinsa ja tarpeisiinsa eli siitä, onko järjestelmä responsiivinen vai ei. Näistä erityisesti ulkoisen kansalaispätevyyden katsotaan vaikuttavan poliittiseen luottamukseen, mutta sisäisen kansalaispätevyyden vaikutus ei ole yhtä selvä. (Bäck ym. 2016, 382.)

Kansalaisten subjektiivisten käsitysten lisäksi myös objektiivisen poliittisen tietämyksen on huomattu vaikuttavan poliittisen luottamuksen tasoon. Tietämyksen voidaan katsoa liittyvän läheisesti poliittiseen kiinnostukseen. Sisäistä kansalaispätevyyttä on kuitenkin mitattu kyselytutkimuksissa useammin kuin vastaajien varsinaista objektiivista poliittista tietämystä. (Bäck & Kestilä 2009, 182.)

Politiikasta kiinnostuneiden luottamus instituutioita kohtaan on aiemman tutkimuksen perusteella jonkin verran kiinnostuneita korkeampaa (Listhaug & Wiberg 1995, 318). Poliittiseen kiinnostuneisuuteen liittyy läheisesti myös politiikan seuraaminen ja siitä keskustelu. Poliitiikan seuraamisen on arveltu vaikuttavan osaltaan poliittiseen luottamukseen, mutta sen vaikutus on

empiiristen tarkasteluiden perusteella heikkoa (Hetherington 1998, 802). Poliitikasta keskustelemisen vaikutusta poliittiseen luottamukseen ei ole juurikaan tarkasteltu, mutta poliittinen keskustelu ystävien ja tuttavien kanssa voidaan nähdä yhtenä poliittisen kiinnittymisen tekijänä poliittisen kiinnostuksen, politiikan seuraamisen ja poliittisen osallistumisen ohella.

Osallistuminen ei-institutionaaliseen poliittiseen toimintaan liittyy osaltaan kansalaispätevyyteen, sillä se heijastelee kansalaisten käsitystä siitä, uskovatko he poliittisella toiminnalla olevan konkreettista vaikutusta poliittisen tavoitteen saavuttamisessa. Ei-institutionaalisia poliittisen osallistumisen muotoja ovat esimerkiksi boikotit, kansalaisaloitteet ja mielenosoitukset. Tällaiseen poliittiseen toimintaan osallistumisella on havaittu olevan heikko negatiivinen vaikutus poliittiseen luottamukseen, mikä tarkoittaa sitä, että vähemmän luottavilla on hieman suurempi taipumus osallistua ei-institutionaaliseen toimintaan. (Kaase 1999, 15–16.)

3.4.2. Instituutioiden suoriutuminen

Kansalaisten käsitykset instituutioiden toiminnasta vaikuttavat luonnollisesti niitä kohtaan tunnettuun luottamukseen. Erityisesti kansalaisten tyytyväisyydellä talouteen on havaittu olevan merkittävää vaikutusta poliittisen luottamuksen tasoon (ks. esim. Borre 2000, 303–305; Catterberg ja Moreno 2006, 44). Lisäksi käsitysten hallituksen tehokkuudesta on katsottu vaikuttavan poliittiseen luottamukseen (ks. esim. Levi & Stoker 2000, 489), kuten myös poliitikkojen suoriutumisen (Seyd 2015).

Kansalaisten tyytyväisyyden demokratiaan on todettu vaikuttavan poliittisen luottamuksen tasoon merkittävästi (esim. Christensen & Lægreid 2005, 500). Christensen ja Lægreid (emt., 501) huomauttavat, että jotkut tutkijat pitävät tyytyväisyyttä demokratiaan osana laajempaa poliittista tukea, johon myös poliittinen luottamus lasketaan. Heidän (emt. 501–502) mukaansa käsitteiden läheisyydestä huolimatta luottamus ja tyytyväisyys voidaan kuitenkin nähdä erillisinä, sillä luottamus viittaa enemmän yksilön valmiuteen antaa instituutioiden toimia hänen puolestaan, kun taas tyytyväisyys on kapeampi käsite eikä tyytyväisyys välttämättä johda aina luottamukseen.

Puoluekannan on havaittu vaikuttavan sekä arvioihin instituutioiden suoriutumisesta, mutta suoraan myös poliittiseen luottamukseen itsessään. Erityisesti vaalien voittaneita puolueita kannattaneet osoittavat korkeampaa luottamusta poliittista järjestelmää kohtaan. (Bäck ym. 2016, 383). Poliittisilla skandaaleilla on joissakin tutkimuksissa myös todettu olevan poliittista luottamusta alentava vaikutus (Bowler & Karp 2004).

3.4.3. Sosiodemografiset ja muut tekijät

Sosiodemografisten tekijöiden, kuten iän, sukupuolen, tulotason, koulutuksen ja sosiaalisen luokan, on huomattu korreloivan vain vähäisesti poliittisen luottamuksen kanssa (Newton 2001, 208; Listhaug & Wiberg 1995, 316–318).

Poliittisen kiinnittymisen, institutionaalisen suoriutumisen ja sosiodemografisten tekijöiden lisäksi poliittiseen luottamukseen vaikuttavat aiempien tutkimustulosten mukaan myös eräät yksittäiset tekijät. Puoluesamastumisen, eli sen, pitääkö jotain puoluetta itselleen läheisempänä kuin muita, on havaittu yleensä vaikuttavan poliittiseen luottamukseen positiivisesti (Söderlund ja Kestilä-Kekkonen 2009, 159). Samoin yleisillä demokraattisilla asenteilla on todettu olevan positiivista vaikutusta (Catterberg & Moreno 2006, 44).

Kuten kaikkien monisyisten ilmiöiden kohdalla, myös poliittista luottamusta tutkittaessa on syytä pitää mielessä, että suhteet luottamukseen vaikuttavien tekijöiden välillä voivat olla monimutkaisia ja toimia useaan suuntaan. Kaikkia poliittiseen luottamukseen vaikuttavia tekijöitä, esimerkiksi kansalaisten tyytyväisyyttä talouteen, samaistumista puolueeseen tai poliittista tietämystä, ei myöskään voida ottaa huomioon tässä tutkimuksessa, sillä kaikki nämä tekijät sisältävää kansallisesti edustavaa kyselytutkimusta ei ole saatavilla.

3.5. Poliittisen luottamuksen ja arvojen suhde

Inglehartin (1997, 295–297) mukaan sukupolvimuutos modernismista postmodernismiin, tai materialistisista arvoista kohti postmaterialistisia arvoja, näyttäisi olevan yksi selitys instituutioita kohtaan tunnetun luottamuksen laskulle. Postmaterialistien luottamus erityisesti poliisia, armeijaa ja kirkkoa kohtaan on Inglehartin (emt., 299) tarkastelun perusteella alhaisempaa. Luottamuksen laskun syynä ei kuitenkaan ole kansalaisten apatia tai kyynisyys, vaan kasvanut kriittisyys auktoriteettia ja hierarkiaa kohtaan, jotka ovat seurausta postmaterialististen arvojen kasvusta (Inglehart 1999, 242). Postmaterialististen arvojen kasvu näkyy Bäckin ym. (2016, 382) mukaan suurempana responsiivisuuden vaatimuksena. Postmaterialistit odottavat järjestelmän vastaavan erityisesti heidän tasa-arvoon, yksilönvapauteen ja suvaitsevaisuuteen liittyviin vaatimuksiinsa (ibid.).

Aiemmat tutkimustulokset materialisti–postmaterialisti-arvojen ja poliittisen luottamuksen suhteesta ovat ristiriitaisia. Esimerkiksi Gabriel (1995, 375–377) havaitsee vain melko vähäisen ja epä johdonmukaisen yhteyden materialististen ja postmaterialististen arvojen ja luottamuksen välillä. Samoin Listhaug ja Wiberg (1995, 319) toteavat postmaterialismin vaikutuksen insti-

tuutioita kohtaan tunnettuun luottamukseen melko heikoksi, lukuun ottamatta armeijaa ja poliisia, joihin postmaterialistit luottavat muita vähemmän. Gabrielin tarkastelu keskittyy kuitenkin 1960–1980-luvuille ja Listhaugin ja Wibergin tutkimus 1980-luvulle, joten nykytilanne voi olla erilainen. Catterbergin ja Morenon (2006, 43) mukaan postmaterialistiset arvot vaikuttavat poliittiseen luottamukseen negatiivisesti, sillä nämä arvot johtavat auktoriteettien haastamiseen. Se, vaikuttaako suurempi taipumus auktoriteettien haastamiseen säännönmukaisesti poliittisia instituutioita kohtaan tunnettuun luottamukseen myös Suomessa, selviää analyysissäni.

Vasemmisto–oikeisto ulottuvuuden vaikutus poliittiseen luottamukseen on havaittu aiemmissä tutkimuksissa. Oikeistolaisten instituutioita kohtaan tuntemaan luottamuksen on todettu olevan korkeampi kuin vasemmistolaisten (esim. Devos ym. 2002, 492). Tämän on arveltu johtuvan oikeistolaisten suuremmasta halukkuudesta pitää yllä perinteitä ja säilyttää yhteiskunnassa valitseva tila (ibid.). Toisaalta laitimmaiseen oikeistoon kuuluvien luottamuksen instituutioita kohtaan voisi myös olettaa olevan keskimääräistä matalampi, sillä heillä on ehkä liberalistisempia asenteita kuin muilla ja näin ollen taipumus vastustaa valtion instituutioita (Listhaug & Wiberg 1995, 315). Söderlundin ja Kestilä-Kekkonen (emt., 174–175) tarkastelusta käykin ilmi, että radikaalioikeiston kannattajilla on keskimäärin alhaisempi luottamus poliitikkoihin ja eduskuntaan kuin muilla äänestäjillä. Lisäksi radikaalioikeistoa äänestäneistä ne, jotka samastuvat eniten puolueeseen, luottavat eduskuntaan ja poliitikkoihin vähemmän kuin ne, joiden puoluesamastuminen on heikkoa (emt., 175). Radikaalioikeistolaiset eivät tosin ole yleensä verrattavissa maltilliseen, taloudelliseen oikeistoon. Listhaugin ja Wibergin (1995, 319) tulokset ovatkin lopulta samansuuntaisia kuin Devosin ym. (2002) – oikeistolaisiksi itsensä määrittelevät luottavat yleisesti instituutioihin vasemmistolaisia enemmän.

Uskonnollisuuden ja uskonnollisten arvojen on myös todettu vaikuttavan kansalaisten poliittisen luottamuksen tasoon. Listhaugin ja Wibergin (1995, 317) tutkimuksessa uskonnollisuus nousi esiin jopa tärkeimpänä selittäjänä julkisia ja yksityisiä instituutioita kohtaan tunnetun luottamuksen tasossa. Lisäksi Catterbergin ja Morenon (2006, 44) tarkastelun perusteella uskonnollisuudella on positiivista vaikutusta poliittiseen luottamukseen, ainakin kuudessa heidän analysoimassaan vakiintuneessa demokratiassa, joista yksi oli Suomi. Myös Devos ym. (2002, 492) ovat havainneet uskonnollisuuden positiivisen vaikutuksen poliittisen luottamuksen tasoon. Samansuuntaisia tuloksia uskonnollisten arvojen vaikutuksesta hallintoa kohtaan tunnettuun luottamukseen on saanut myös Gabriel (1995, 379–380). Kuten oikeistolaisten kohdalla, myös uskonnollisten ihmisten voidaan odottaa olevan ei-uskonnollisia konservatiivisempia ja

pitävän perinteitä arvossa ja kannattavan vallitsevaa tilaa (Devos 2002, 492). Tämän näkemyksen mukaan vahvasti uskonnolliset ihmiset muistuttavat siis luottamuksen osalta todennäköisemmin materialisteja ja vähemmän uskonnolliset puolestaan postmaterialisteja.

Devosin ym. (emt., 493) mukaan arvoasetelmat ovat erittäin tärkeä ennustava tekijä ihmisten instituutioita kohtaan kokemissa asenteissa. Schwartzin perusarvoista turvallisuus, yhdenmukaisuus, perinteet ja valta korreloivat positiivisesti instituutioita kohtaan tunnetun luottamuksen kanssa. Negatiivisesti luottamuksen kanssa korreloivat puolestaan itseohjautuvuus, universalismi ja hedonismi. (Emt., 488.) Kuten luvussa kaksi mainittiin, näyttäisi siltä, että perusarvot toimivat poliittisten ydinarvojen taustalla (Schwartz ym. 2010, 447). Perusarvojen on todettu vaikuttavan myös ihmisten sijoittumiseen vasemmisto–oikeisto-asteikolla: Euroopan liberaaleissa valtioissa oikeistolaisien on todettu painottavan perinteitä, valtaa, yhdenmukaisuutta ja turvallisuutta, kun taas vasemmistolaiset suosivat universalismia ja jossain määrin enemmän hyväntahtoisuutta (Piurko ym. 2011, 555). Mikäli perusarvot vaikuttavat sekä poliittisia ydinarvoja järjestävästi että poliittiseen luottamukseen, on mahdollista, että poliittisilla arvoilla on selvää vaikutusta myös poliittiseen luottamukseen.

Tässä ja edellisessä luvussa käsitellyn teorian perusteella on syytä olettaa, että postmaterialistisia ja vasemmistolaisia arvoja kannattavilla on matalampi poliittinen luottamus kuin materialistisia ja oikeistolaisia suosivilla. Uskonnollisia arvoja kannattavilla voidaan puolestaan olettaa korkeampi luottamus kuin ei-uskonnollisilla.

Tämän perusteella esitän seuraavat hypoteesit:

- H₁ Postmaterialististen arvojen kannattaminen alentaa todennäköisyyttä luottaa poliittisiin instituutioihin.
- H₂ Vasemmistolaisien arvojen kannattaminen alentaa todennäköisyyttä luottaa poliittisiin instituutioihin.
- H₃ Uskonnollisuus lisää todennäköisyyttä luottaa poliittisiin instituutioihin.

4. Aineisto ja menetelmät

4.1. Aineiston esittely

Käytän tässä tutkielmassa aineistoina vuosien 1999 ja 2008 European Values Study (EVS) - tutkimuksia. Näiden tutkimusten käyttö mahdollistaa arvojen vaikutuksen tarkastelun sekä ajallisen vertailun. EVS on kerätty kansallisesti edustavilla satunnaisotoksilla (European Values Study 2015). Molemmat Suomen aineistot edustavat täysi-ikäistä suomalaisväestöä Ahvenanmaata lukuun ottamatta. EVS 1999 kerättiin Suomessa käyntihaastatteluina syys–lokakuussa 2000 ja EVS 2008 itsetäytettävänä verkkolomakkeena kesä–heinäkuussa 2009.⁹ Vastaajia ensin mainitussa oli yhteensä 1038 ja tuoremmassa keruuaallossa 1134. Vastaajat valittiin molempiin tutkimuksiin monivaiheisella todennäköisyysotannalla. (Yhteiskuntatieteellinen tietoaristo 2018_a; Yhteiskuntatieteellinen tietoaristo 2018_b.)

European Values Study on Euroopan laajuinen arvoja kartoittava kyselytutkimus, joka on kerätty vuodesta 1981 alkaen. Tähän mennessä on toteutettu yhteensä neljä keruuaaltoa. Ajankohdasta riippuen mukana tutkimuksessa on ollut 16–47 maata. Suomi on osallistunut vuosien 1990, 1999 ja 2008 keruuaaltoihin. Viides keruu on tämän tutkielman kirjoitushetkellä käynnissä, ja se toteutetaan yhteistyössä World Values Surveyn kanssa. (European Values Study 2015.)

Tuorein aineisto ei valitettavasti ehdi valmistua tämän tutkielman aikataulun puitteissa. Lisäksi vuoden 1990 EVS-aineistossa instituutioita kohtaan tunnetun luottamuksen mittarissa tiedustellaan ainoastaan luottamusta hallitusta kohtaan, joten sellaisen poliittisen luottamuksen summamuuttujan, joka kattaisi useamman poliittisen instituution tai toimijan, muodostaminen ei ole mahdollista. World Values Surveyt sisältävät monilta osin samoja kysymyksiä kuin EVS:t, mutta ne eivät sisällä tutkimusasetelmaani sopivia kontrollimuuttujia. Siksi nämä aineistot on jätettävä tarkastelun ulkopuolelle.

Tuloksia tarkastellessa on hyvä pitää mielessä, että aineistot on kerätty eri tavoin. Tiedonkeruumenetelmällä on huomattu olevan vaikutusta tutkimustuloksiin esimerkiksi siten, että vastaajilla on taipumus valita vaihtoehtoja, joita he pitävät sosiaalisesti suotavina (Junes 2013).

---

⁹ EVS 1999 tunnetaan Suomessa paremmin nimellä World Values Survey 2000, sillä näitä kahta kyselytutkimusta on toteutettu yhteistyössä (Yhteiskuntatieteellinen tietoaristo 2018_a). Suomi ei kuitenkaan ole virallisesti osallistunut World Values Surveyn vuosina 1999–2004 toteutettuun neljanteen keruuaaltoon (World Values Survey 2018). Viittaan tästedes tässä tutkimuksessa molempiin aineistoihin European Values Surveynä niiden Suomen keruujankohdan mukaan eli EVS 2000:na ja EVS 2009:nä.

Koska analysoimani muuttajat eivät koske järin arkaluontoisia aihepiirejä, ei kuitenkaan liene todennäköistä, että vastaajat olisivat vastanneet näihin kysymyksiin erityisen poikkeavasti. Joidakin eroja kysymysten vastaajamäärissä voi tosin aiheutua siitä, että itsetäytettävässä lomakkeessa on ehkä jossain määrin helpompaa kieltäytyä vastaamasta kokonaisuun kysymyspattereihin valitsemalla ainoastaan ”en osaa sanoa” -vaihtoehtoja.

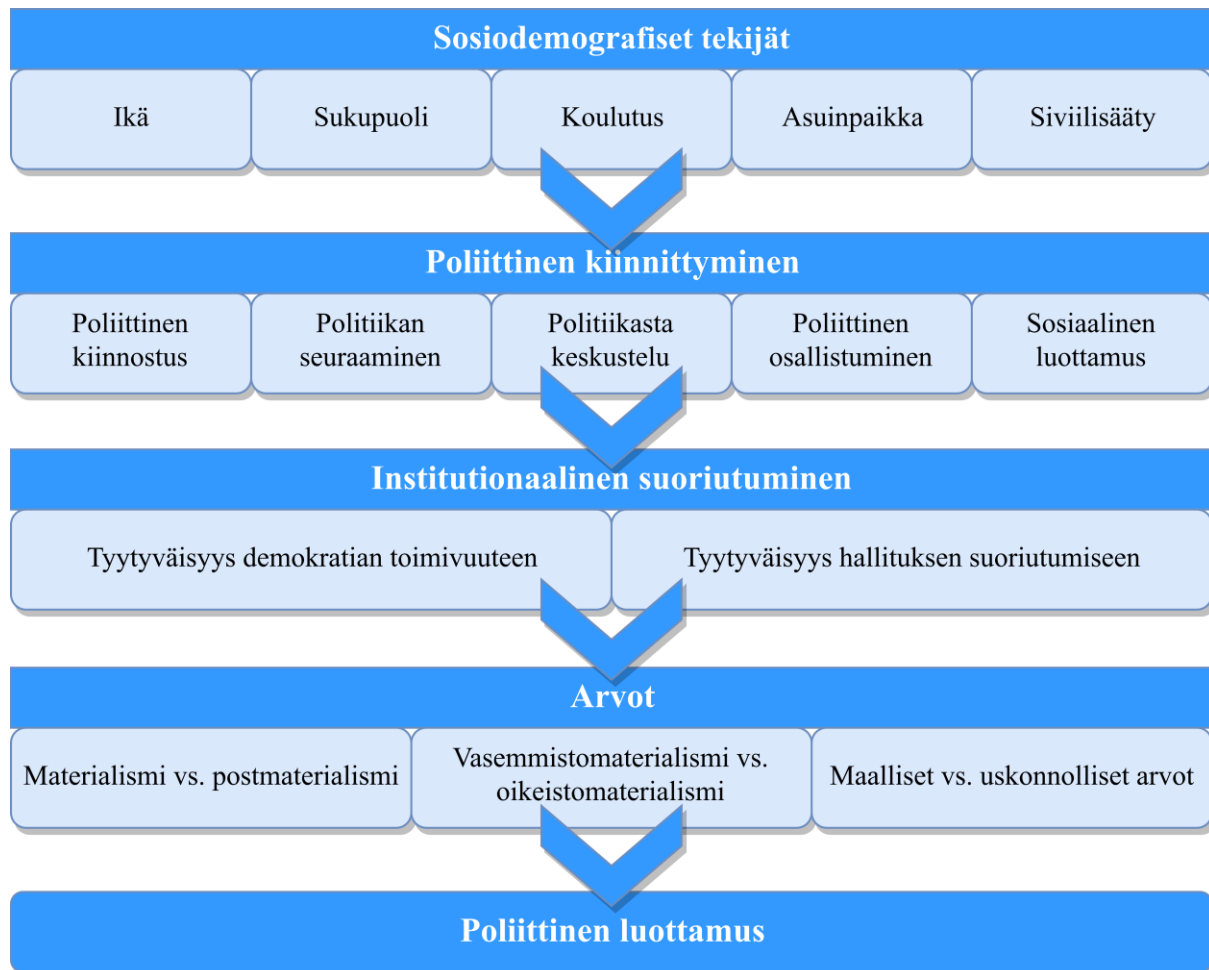
EVS 2000 on painotettu vastaamaan koko väestöä sukupuolen, iän ja asuinalueen mukaan. Kaikki tämän tutkielman tarkastelut tehdään painotettua aineistoa käyttäen.

4.2. Menetelmät ja tutkimusasetelma

Tarkastelen aluksi poliittisten arvojen ja poliittisen luottamuksen kehitystä vuosina 2000 ja 2009 kuvailevin menetelmin. Tämän jälkeen analysoin poliittisten arvojen vaikutusta poliittiseen luottamukseen kontrolloiden muut luottamukseen vaikuttavat tekijät. Monimuuttujamenetelminä käytän binääristä logistista regressioanalyysiä. Kun selitettävää tekijää on mitattu luokkamuuttujalla jatkuvan tai järjestysasteikollisen muuttujan sijaan, on käytettävä logistista regressioanalyysiä lineaarisen regression sijaan (Field 2013, 761). Binäärinen regressio on jossain määrin yksinkertaistava, koska riippuva muuttuja on pakotettava kahteen luokkaan. Tässä tapauksessa neljaluokkainen poliittinen luottamus on pelkistettävä vain luottamukseen tai sen puuttumiseen.

Kuviossa 1 on esitetty binäärisen logistisen regressioanalyysin hierarkkinen malli. Hierarkkisessa mallissa riippumattomat muuttajat lisätään malliin vaiheittain kokonaisuuksina. Mallin luominen hierarkkisesti mahdollistaa uusien selittävien tekijöiden vaikutuksen vertailun aiemmin lisättyihin tekijöihin nähden (Field 2013, 764). Näin voidaan arvioida, mitkä selittävien tekijöiden kokonaisuuksista vaikuttavat selitettävään tekijään huomattavimmin – esimerkiksi lisäävätkö institutionaalisen suoriutumisen muuttajat mallin sopivuutta poliittisen kiinnittymisen tekijöihin verrattuna tai parantaako arvomuuttujien lisääminen mallin kykyä ennustaa poliittisen luottamuksen vaihtelua.

Kuvio 1. Logistisen regressioanalyysin malli: Poliittiseen luottamukseen vaikuttavat tekijät.

Selitettävänä tekijänä on siis poliittinen luottamus ja selittävät tekijät lisätään malliin neljässä vaiheessa. Mallin ensimmäinen ”blokki” sisältää sosiodemografiset taustamuuttujat *ikä*, *sukupuoli*, *koulutus*, *asuinpaikka* ja *siviilisääty*. Vaikka näiden tekijöiden vaikutus on aiemmin todettu vähäiseksi tai olemattomaksi, tavallisimpien sosiodemografisten tekijöiden kontrolloiminen on tilastollisessa mallintamisessa suotavaa.

Seuraavaksi lisäämme poliittisen kiinnittymisen muuttujat, eli *poliittisen kiinnostuksen*, *politiikan seuraamisen*, *politiikasta keskustelun*, *poliittisen osallistumisen* ja *sosiaalisen luottamuksen*. Teorian ja aiemman tutkimuksen perusteella tähän blokkiin olisi ollut syytä sisällyttää myös sisäisen ja ulkoisen kansalaispätevyyden sekä objektiivisen poliittisen tietämyksen muuttujat. Näitä ei kuitenkaan ole kysytty valitsemisani aineistoissa. Tämän vuoksi käytän politiikasta keskustelun muuttujaa täydentämään poliittisen kiinnittymisen kokonaisuutta.

Mallin kolmas blokki sisältää käytettävissä olevat institutionaalisen suoriutumisen muuttujat, jotka ovat *tyytyväisyys demokratian toimivuuteen* ja *hallituksen suoriutumiseen*. Tässä on syytä huomauttaa, että mikäli vastaajat eivät erottele hallitusta kohtaan tuntemaansa luottamusta ja

käsityksiään hallituksen suoriutumisesta (eli tyytyväisyydestä hallituksen toimintaan), selittäväenä muuttujana ja selitettävän summamuuttujan yhtenä osana on käytännössä hyvin samankaltainen tekijä. Kuten osiossa 3.4.2. mainitsin, tyytyväisyyden ja luottamuksen voidaan kuitenkin perustellusti katsoa olevan erillisiä käsitteitä. Lisäksi tyytyväisyyttä hallitukseen mittaavassa muuttujassa ei suoranaisesti mainita tyytyväisyyttä, vaan kysytään näkemyksiä siitä, miten hyvin asiat ovat (ks. liite 1).

Institutionaalisen suoriutumisen kokonaisuuteen olisi aiempien tutkimusten perusteella ollut toivottavaa saada mukaan erityisesti vastaajien arviot talouden tilasta, mutta tällaistaakaan muuttujaa ei ollut saatavilla aineistossa.

Neljäs vaihe sisältää varsinaiset selittävät tekijät, eli materialistisia ja postmaterialistisia arvoja mittaavan muuttujan, vasemmisto–oikeisto-orientaatioita selvittävän muuttujan sekä uskonnollisten arvojen muuttujan.

Mallia muodostaessa sen parsimonisuus on otettava huomioon – toisin sanoen mallin ei tule sisältää muuttujia, jotka eivät ole analyysin kannalta oleellisia (Metsämuuronen 2008, 688). Toisaalta parsimonisuuden periaatteen mukaan mallin sisällytettävillä muuttujilla myös oltava selittävää vaikutusta (Field 2013, 768). Malliin valitut poliittisen kiinnittymisen ja institutionaalisen suoriutumisen tekijät sekä arvo-orientaatiot perustuvat aiempaan teoriaan ja tutkimukseen. Saatavilla olevan aineiston puitteissa kaikki teorian perusteella olennaiset tekijät poliittisen luottamuksen selittämisessä on pyritty kontrolloimaan.

5. Analyysi

5.1. Muuttujien käsittely

Binääristä logistista regressioanalyysiä varten sekä riippuvaa että riippumattomia muuttujia on koodattava uudelleen. Kuten edellä mainitsin, binäärisessä regressiossa riippuvan muuttujan on oltava dikotominen eli saatava vain kaksi arvoa. Lisäksi selittävät luokkamuuttujat on koodattava siten, että niillä on yksi vertailuluokka (l. referenssikategoria), jota verrataan muihin luokkiin. Tämä tapahtuu luomalla dummy-muuttujia (Field 2013, 419).

Poliittista luottamusta on mitattu valitsemisani aineistoissa kysymällä vastaajilta heidän luottamustaan kolmea poliittista instituutiota kohtaan: eduskuntaa, puolueita ja hallitusta (tarkat kysymysmuodot ovat luettavissa liitteessä 1). Nämä kolme muuttujaa yhdistetään yhdeksi kaksiluokkaiseksi summamuuttujaksi (matala tai puuttuva luottamus ja korkea tai melko korkea luottamus). Tämän summamuuttujan reliabiliteetin voidaan katsoa olevan riittävä (EVS 2009: Cronbachin alfa = 0,8; EVS 2000: Cronbachin alfa = 0,77). Mikäli spesifi ja diffuusi luottamus on eroteltavissa empiirisesti, tämän luottamuksen mittarin voidaan sanoa mittavan melko spesifiä luottamusta, erityisesti puolueiden ja hallituksen kohdalla. Kallistun kuitenkin Hooghen (2011, 275), Marienin (2011, 37) ja Norrisin (2017, 23–24) näkemyksiin, jonka mukaan poliittinen luottamus on enimmäkseen yksiulotteista tai ainakin esitettävissä samalla jatkumolla yleisemmästä luottamuksesta eriytyneempään. Siksi uskon käyttämäni mittarin edustavan vastaajien poliittista luottamusta varsin luotettavasti.

5.1.1. Taustamuuttujat

Taustamuuttujina analyysissä ovat siis sosiodemografiset muuttujat *sukupuoli*, *syntymävuosi*, *koulutus*, *siviilisääty* ja *kuntaryhmä*.

Koska tavoitteeni on vertailla poliittiseen luottamukseen vaikuttavia tekijöitä kahtena eri ajankohtana, käytän vastaajien iän asemesta heidän syntymävuosiaan ja jaan heidät sukupolvittain luokkiin. Sukupolvien tarkastelu ikävuosien sijaan on perusteltua myös siksi, että Inglehartin (1997, 4) mukaan arvojen muutos näkyy erityisesti eri sukupolvien välillä. Pohjana sukupolvien luokittelulle käytän J.P. Roosin (1987) sukupolvijaottelua, joskin sen soveltaminen on tarpeen, jotta uudet sukupolvet voidaan ottaa huomioon. Lisäksi sukupolvia täytyy jonkin verran yhdistää, jotta tulosten analysointi on riittävän yksinkertaista. Roosin (emt., 53–56) esittämästä neljästä sukupolvesta kolmen jäseniä oli vielä tarkastelemisani aineistoissa mukana.

Nämä kolme sukupolvea Roos nimeää sodanjälkeisen jälleenrakennuksen ja nousun (s. 1925–1939), suuren murroksen (s. 1940–1949) sekä lähiöiden (s. 1950–1959) sukupolviksi. Roosin mukaan sodanjälkeisen jälleenrakennuksen ja nousun sukupolven ja suuren murroksen sukupolven välillä on jyrkkä ero, joka johtuu turvallisuuden ja aineellisen hyvinvoinnin lisääntymisestä. Suuren murroksen sukupolven ja lähiöiden sukupolven välillä ei puolestaan ole kovin suuria eroavaisuuksia. (Emt., 54–56.) Tilastokeskus (2002) laajentaa vapaa-aikatutkimukseensa sukupolvijaottelun kattamaan myös myöhemmin syntyneet sukupolvet: hyvinvoinnin sukupolven (s. 1960–1969), mediasukupolven (s. 1970–1979) ja uuden sukupolven (s. 1980–).

Näiden sukupolvien perusteella muodostan sukupolvista neljä luokkaa: ennen vuotta 1940 syntyneet, vuosina 1940–1959 syntyneet, vuosina 1960–1979 syntyneet ja vuoden 1979 jälkeen syntyneet. EVS 2000:ssa viimeisen ryhmän osuus on melko pieni, sillä vuonna 2000 se sisälsi vain 18–20-vuotiaat vastaajat. EVS 2009:ssä puolestaan vanhimpien vastaajien ryhmä on jo melko pieni, mutta ryhmät sisältävät kuitenkin riittävän määrän havaintoja analyysyjä varten. Vertailuluokkana molempia aineistoja analysoidessa käytän suurten ikäluokkien eli vuosina 1940–1959 syntyneiden ryhmää.

Vertailuluokkana voisi periaatteessa käyttää mitä tahansa selittävän muuttujan luokkaa, ja teorian perusteella on usein mielekkäintä valita vertailuluokaksi se, jonka oletetaan poikkeavan muista luokista eniten selittävän muuttujan suhteen. Tällöin vaikkapa korkean poliittisen kiinnostuksen luokkaa voitaisiin käyttää ennustamaan suurempaa todennäköisyyttä luottaa paljon myös poliittisiin instituutioihin. Mikäli tarkasteltavana ei ole erityistä hypoteesia tai kontrolliryhmää, Field (2013, 420) suosittelee eniten havaintoja sisältävän luokan käyttöä, jotta enemmistöä voi verrata muihin ryhmiin. Lisäksi hyvin vähän havaintoja sisältävän luokan käyttö referenssikategoriana voi aiheuttaa regressioanalyysissä ongelmia. Siksi vertailuluokka on päätettävä tapauskohtaisesti jokaisen riippumattoman muuttujan kohdalla.

Sukupuoli muunnetaan dummy-muuttujaksi, jossa vertailuluokka on miehet. EVS 2009:n kymmenluokkainen¹⁰ koulutusmuuttuja jaetaan neljäloukkaiseksi: ”ei ammatillista koulutusta”, ”ammatillinen peruskoulutus”, ”opistotason koulutus tai erikoisammattitutkinto” ja ”korkeakoulututkinto”, joista ensimmäiseksi mainittua käytetään vertailuluokkana. EVS 2000:n kahdeksanluokkainen koulutusmuuttuja luokitellaan samalla periaatteella, mutta kolmas luokka on tässä tapauksessa ainoastaan ”opistotason koulutus”, sillä vastaajien ei ollut mahdollista vastata ”erikoisammattitutkinto”.

---

¹⁰ Uskonollisuutta mittaavaa muuttujaa lukuun ottamatta en osaa sanoa -vastaukset on käsitelty kaikissa tapauksissa puuttuvana tietona.

Alun perin kuusiluokkainen siviilisäätymuuttuja jaetaan kolmeen luokkaan: ”naimisissa”, ”eronnut, asumuserossa tai leski” ja ”naimaton”, joista ensimmäistä käytetään vertailuluokkana. Asuinpaikan tarkasteluun käytetään kuntaryhmämuuttujaa, jonka luokat ovat ”pääkaupunkiseutu”, ”kaupunkimainen kunta”, ”taajaan asuttu kunta” ja ”maaseutumainen kunta”. Näistä kaupunkimainen kunta on analyysissä vertailuluokka.

5.1.2. Tutkimusmuuttujat

Poliittista kiinnostuneisuutta mittaava muuttuja säilytetään neljäloukkaisena. Melko matalaa kiinnostusta käytetään vertailuluokkana. Teoreettisesti voisi olla perusteltua käyttää vertailuluokkana korkeimman kiinnostuksen luokkaa, mutta korkeimman kiinnostuksen luokassa on melko vähän havaintoja (EVS 2000: 5,1 %; EVS 2009: 8,9 %). Eniten havaintoja sisältävä luokka on ”ei kovin kiinnostunut”, mutta tulosten tulkinnan kannalta sen käyttö vertailuluokkana ei ole mielekkäintä, jos halutaan tarkastella erityisesti sitä, onko vähiten kiinnostuneilla kiinnostuneita matalampi luottamus. Siksi vertailuluokaksi valikoituu luokka ”ei lainkaan kiinnostunut”, joka sisältää melko runsaasti havaintoja (yli 20 % vastaajista).

Politiikasta keskustelemisen muuttuja pidetään kolmeloukkaisena, ja vertailun kohteena ovat he, jotka eivät koskaan keskustele politiikasta. Poliitiikan seuraamista selvittävä viisiluokkainen muuttuja luokitellaan uudelleen kolmeloukkaiseksi, jonka luokat ovat ”seuraa harvoin tai ei lainkaan”, ”seuraa melko usein” ja ”seuraa usein”. Näistä eniten havaintoja sisältävä luokka ”seuraa usein” valitaan vertailuluokaksi.

Poliittisen osallistumisen kohdalla vastaajat jaetaan kolmeen luokkaan sen mukaan, kuinka monen poliittisen osallistumisen muotoon he olivat osallistuneet. Näitä osallistumisen muotoja olivat nimen kirjoittaminen vetoomuksiin sekä osallistuminen boikotteihin, laillisiin mielenosoituksiin, laittomiin lakkoihin ja rakennusten valtaamiseen. Ensimmäinen luokka sisältää vastaajat, jotka eivät olleet osallistuneet mihinkään näistä. Toisessa luokassa ovat vastaajat, jotka olivat osallistuneet yhdellä tai kahdella tavalla, ja kolmannessa ne, jotka olivat osallistuneet kolmella tai useammalla tavalla. Ne, jotka eivät ole osallistuneet yhteenkään, ovat tässä tapauksessa vertailuluokkana. Lopuksi poliittisen kiinnittymisen blokkiin lisätään vielä kaksiluokkainen sosiaalista luottamusta mittaava dummy-muuttuja, jossa vertailuluokkana on matala luottamus.

Tyytyväisyyttä hallitukseen on mitattu 1–10 -asteikollisella muuttujalla, jossa 1 tarkoittaa, että asiat ovat erittäin huonosti ja 10, että ne ovat erittäin hyvin. Tyytyväisyyttä demokratiaan on

puolestaan mitattu neljäloukkaisella muuttujalla: ”ei lainkaan tyytyväinen”, ”ei kovin tyytyväinen”, ”melko tyytyväinen”, ”erittäin tyytyväinen”, joista toiseksi viimeistä käytetään vertailuluokkana.

Materialistisia ja postmaterialistisia arvoja on ollut tapana mitata useissa tutkimuksissa Inglehartin (1990, 135–137) kehittämällä 12 kohdan mittarilla, jossa vastaajia pyydetään valitsemaan maansa kaksi tärkeintä tavoitetta esimerkiksi vahvoista puolustusvoimista sanavapauteen. European Values Studyssa on käytetty tyypistettyä neljän kohdan mittaria, jossa vastaajia pyydetään valitsemaan neljästä mahdollisesta tavoitteesta kaksi tärkeintä. Inglehartin (1990, 135–139) aiempien analyysien perusteella vastaajilla on huomattava taipumus valita johdonmukaisesti materialistisia tai postmaterialistisia arvoja. Tämä arvomuuttuja luokitellaan regressioanalyysijä varten kolmeluokkaiseksi sen perusteella, onko vastaajilla materialistiset vai postmaterialistiset arvot vaiko näiden yhdistelmä. Vertailuluokkana logistisessa regressioanalyysissä on materialistien ryhmä, sillä se on suurempi kuin postmaterialistien ryhmä. Materialistien vertaaminen postmaterialisteihin on myös tulosten tulkinnan kannalta mielekkäämpää kuin sekalaisten arvojen ryhmän.

Vaikka vastaajien vasemmisto- tai oikeisto-orientaatioita on usein tarkasteltu mittarilla, jossa vastaajat itse arvioivat sijoittumistaan vasemmisto–oikeisto-akselilla, eräät tutkijat ovat huomauttaneet, että tällaisen mittarin käyttö voi olla ongelmallista (ks. esim. Bauer ym. 2017). Vastaajat voivat ymmärtää vasemmiston ja oikeiston hyvin eri tavoin ja omista lähtökohdistaan. Tässä tutkimuksessa keskitytään lisäksi ennen kaikkea vastaajien vasemmisto- ja oikeistomaterialistisiin arvoihin eikä heidän ideologiseen identiteettiinsä, minkä vuoksi näitä arvoja mitaavat muuttujat ovat hyödyllisempiä kuin tavanomainen vasemmisto–oikeisto-asteikko.

Vasemmistolaisia ja oikeistolaisia arvoja tarkastellaan viidestä kysymyksestä muodostetun summamuuttujan avulla. Vastaajilta kysyttiin heidän mielipiteitään yksilön vastuusta, kilpailusta, valtion sääntelystä, tulojen tasoittamisesta ja yksityisomistuksesta kymmenportaisten muuttujien avulla, jossa vastakkaiset mielipiteet oli asetettu asteikkojen ääripäihin¹¹. Näiden muuttujien on havaittu aiemmissa tutkimuksissa latautuvan samalle faktorille (Knutsen 1995, 171). Lisäksi EVS 2009:n kohdalla nämä muuttujat sisältävän summamuuttujan konsistenssi on riittävä (Cronbachin alfa = 0,75). EVS 2000:ssa Cronbachin alfa on 0,6 eli hieman matala, mutta sen voidaan kuitenkin katsoa olevan analyysijä varten riittävän korkea. Vasemmisto–

---

¹¹ Käsitteitä yksityisomistuksesta mittaava kysymys on kysytty hieman eri tavalla vuonna 2000 kuin 2009. Vuonna 2000 kysyttiin, tulisiko yksityisomistusta vai valtion ja kunnan omistusta lisätä yritystoiminnassa, kun taas vuonna 2009 kysyttiin omistusta ”teollisuudessa ja muussa yritystoiminnassa”. Tämän eroavaisuuden voidaan kuitenkin katsoa olevan melko vaatimaton, minkä vuoksi muuttuja sisällytetään molemmissa aineistoissa vasemmisto–oikeisto-summamuuttujaan.

oikeisto-arvojen summamuuttuja pidetään kymmenluokkaisena, jonka asteikolla 1 vastaa oikeistolaisimpia arvoja ja 10 vasemmistolaisimpia arvoja.

Uskonnollisuutta on mitattu molemmissa aineistoissa varsin monen muuttujan avulla. Kuten vasemmisto–oikeisto-arvojen kohdalla, uskonnollisuuden mittaaminen vastaajien omien arvojen perusteella saattaa olla uskaliaista varsinkin, kun muita muuttujia on saatavilla. Dobbelaere ja Jagodzinski (1995, 201) käyttävät tutkimuksessaan kolmea uskonnollisia orientaatioita mittaavaa riippuvaa muuttujaa. Ensimmäinen näistä on usko kuuteen (kristin)uskon käsitteeseen. Kaksi muuta muuttujaa mittaavat vastaajien uskonnollisuuden keskeisyyttä (Jumalan tärkeys elämässä) ja sitä, kuinka abstrakteja vastaajien uskomukset ovat (käsitykset Jumalan olemuksesta). (Ibid.) Gabriel (1995, 389) puolestaan käyttää uskonnollisten arvo-orientaatioiden mittarina mm. kirkossa käymistä.

Tarkastelen uskonnollisia vs. maallisia arvoja Dobbelaerea ja Jagodzinskiä mukaillen summamuuttujalla, joka muodostetaan vastaajien näkemyksistä siitä, uskovatko he jumalaan, kuolemanjälkeiseen elämään, helvettiin, taivaaseen ja syntiin. Vaikka kahden lisämuuttujan käyttäminen voisi johtaa varmempiin tuloksiin, perustelen yhden muuttujan käyttöä tutkimusasetelmassani parsimonisuuden periaatteella. Lisäksi Dobbelaeren ja Jagodzinkin käyttämät lisämuuttujat keskittyvät lähinnä näkemyksiin Jumalasta, mikä ei mielestäni tarjoa kattavaa mittaria uskonnollisuudesta tai uskonnollisista arvoista yleisesti. Väitän myös, että kirkossa käymisen muuttuja ei ole kovinkaan validi mittari uskonnollisuudelle erityisesti Suomen kohdalla, sillä kuten Ketola (2011, 18) huomauttaa, suomalaiset ovat uskonnollisiin tilaisuuksiin osallistujina Euroopan passiivisimpien joukossa, mutta harjoittavat osallistumista enemmän uskontoa yksityisesti.

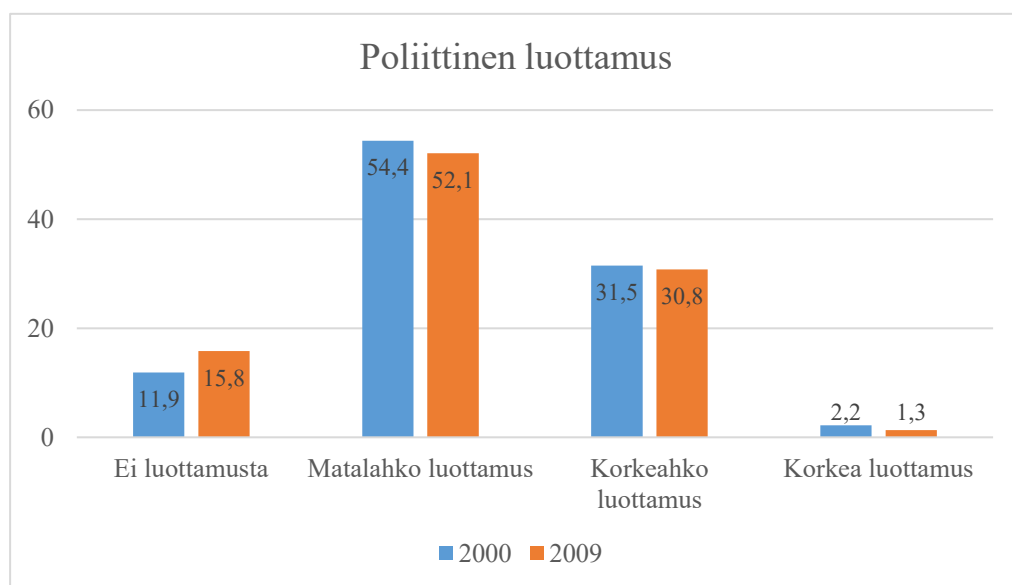
Muuttujan vastausvaihtoehtoina olivat ”kyllä”, ”ei” ja ”en osaa sanoa”. Vaihtoehto ”en osaa sanoa” on käytännössä tässä tapauksessa merkityksellistä tietoa, sillä monet vastaajat voivat pitää itseään agnostikkoina tai muuten epävarmoina kannastaan. Uskonnollisuuden yhdistetty muuttuja on muodostettu analyysiä varten siten, että he, jotka ovat vastanneet kyllä kolmeen tai useampaan kohtaan on luokiteltu uskonnollisiksi ja he, jotka ovat vastanneet kyllä yhteen tai kahteen kohtaan on luokiteltu hieman uskonnollisiksi. Vastaajat, jotka eivät vastanneet mihinkään kohtaan kyllä, luokiteltiin ei-uskonnollisiksi. Voidaan väittää, että kolmen luokan käyttö on perusteltua, sillä henkilö, joka uskoo ainoastaan vaikkapa kuolemanjälkeiseen elämään ei välttämättä ole uskonnollinen samalla tavalla kuin henkilö, joka uskoo kaikkiin viiteen asiaan. Vertailuluokkana regressioanalyysissä käytetään uskonnollisten ryhmää.

5.2. Kuvailevat tarkastelut

Vertailen aluksi arvojen ja poliittisen luottamuksen kehitystä vuosien 2000 ja 2009 välillä kuvailevin tarkasteluin.

Poliittisessa luottamuksessa ei tapahtunut merkittäviä muutoksia vuosien 2000 ja 2009 välillä, kuten kuvioista 2 voi havaita. Vain vähän tai ei lainkaan luottavien osuus kasvoi hieman alle kahdella prosenttiyksiköllä, kun taas paljon luottavien osuus laski hieman. Vaikka ei olisikaan kyse selvästä trendistä, poliittinen luottamus on kaiken kaikkiaan varsin alhaisella tasolla Suomessa. Tässä on kuitenkin hyvä pitää mielessä, että vastaajat ovat arvioineet eduskunnan lisäksi myös puolueiden ja hallituksen luotettavuutta ja mahdollisesti saattaneet vastata osin myös tyytyväisyytensä perusteella.

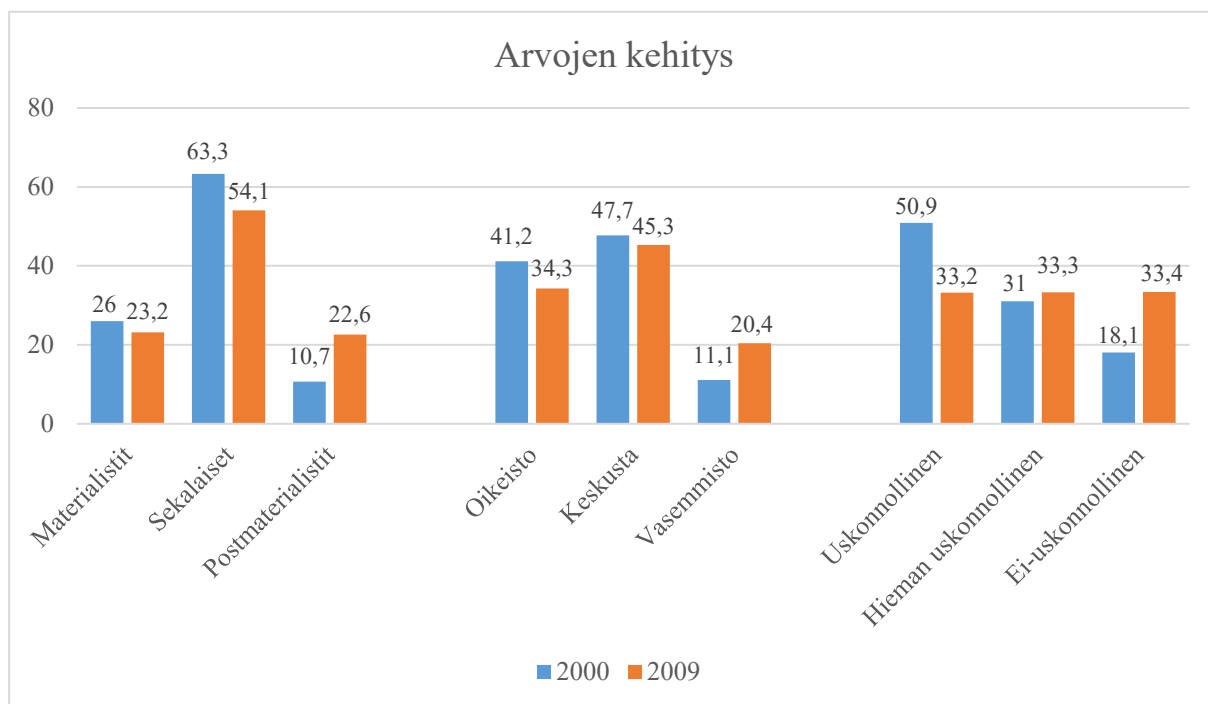
Kuvio 2. Suomalaisten poliittinen luottamus vuosina 2000 ja 2009, %.

Arvojen muutoksessa on havaittavissa enemmän vaihtelua. Kuviossa 3 esitetään materialististen ja postmaterialististen arvojen, vasemmisto–oikeisto-arvojen sekä uskonnollisten arvojen muutos vuosina 2000 ja 2009.¹² Puhtaasti postmaterialististen arvojen kannattajien osuus on kasvanut selvästi, lähes 12 prosenttiyksiköllä. Vastaavasti materialistien ja varsinkin arvoja sekalaisesti kannattavien osuudet ovat laskeneet. Jonkinlainen Inglehartin ennustama arvojen muutos kohti postmaterialistisia arvoja saattaa siis olla tapahtumassa Suomessakin.

¹² Pyöristysten vuoksi osuudet eivät kaikissa tapauksissa summaudu sataan tämän osion taulukoissa ja kuvioissa.

Kuvio 3. Suomalaisien uskonnolliset, materialisti–postmaterialisti- ja vasemmisto–oikeisto-arvot vuosina 2000 ja 2009, %.

Tulosta ei kuitenkaan pidä liioitella: valtaosa kannattaa arvoja edelleen sekalaisesti ja materialistien osuus on yhä korkeampi kuin postmaterialistien. Taulukossa 3 on esitetty ristiintaulukointi vastaajien ensimmäisen ja toisen valinnan välillä EVS 2009:ssä (sarakkeessa ensimmäinen valinta ja rivillä toinen). Jommankumman materialistisista arvoista – järjestyksen ylläpitämisen tai hinnankorotusten vastustamisen – valinneet ovat hieman todennäköisemmin valinneet myös toisen materialistisista arvoista. Sama pätee myös postmaterialistisiin arvoihin. Erot eivät kuitenkaan ole valtavia: esimerkiksi järjestyksen ylläpitämistä kannattaneet ovat myös suosineet sananvapauden puolustamista. Enemmistö kaikkiin kohtiin vastanneista onkin valinnut sekä materialistisen että postmaterialistisen arvon. EVS 2000:ssa vastaajat ovat valinneet materialistisia ja postmaterialistisia arvoja vielä vähemmän johdonmukaisesti kuin EVS 2009:ssä. Esimerkiksi enemmistö sananvapauden valinneista valitsi myös järjestyksen ylläpitämisen.

Taulukko 3. EVS 2009. Ristiintaulukointi: vastaajien materialistiset ja postmaterialistiset arvot.

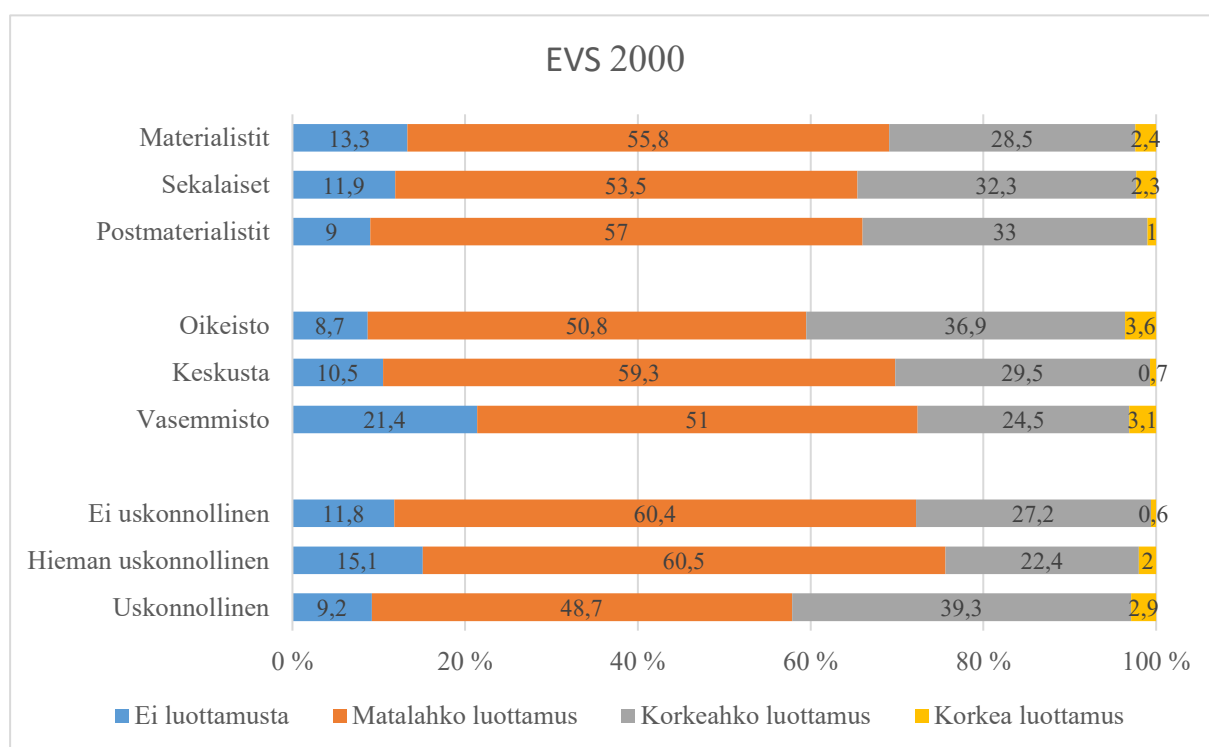
	Järjestyksen ylläpitäminen	Hinnankorotusten vastustaminen	Tavallisten ihmisten vaikutuksen lisääminen päätöksenteossa	Sananvapauden puolustaminen	N
Järjestyksen ylläpitäminen	0,0 %	38,3 % (108)	27,7 % (78)	34 % (96)	100,0 % (282)
Hinnankorotusten vastustaminen	52,1 % (114)	0,0 %	27,9 % (61)	20,1 % (44)	100,0 % (219)
Tavallisten ihmisten vaikutuksen lisääminen päätöksenteossa	29,1 % (91)	23,3 % (73)	0,0 %	47,6 % (149)	100,0 % (313)
Sananvapauden puolustaminen	39,7 % (56)	12,8 % (18)	47,5 % (67)	0,0 %	100,0 % (141)

Vasemmistolaisten arvojen osuus kasvoi vuoteen 2009 tultaessa oikeistolaisten ja keskustalaisten arvojen kustannuksella. Yli yhdeksän prosenttiyksikön kasvu on huomattava, ja kasvu muistuttaa postmaterialististen arvojen kehitystä, vaikka teoreettisesti ja käsitteellisesti nämä arvouttuudet ovat erillisiä. Sekä materialisti–postmaterialisti-arvojen että vasemmisto–oikeistoarvojen kehitystä tarkasteltaessa on hyvä muistaa, että erot voivat johtua myös siitä, kenellä oli kyselyhetkellä valta ja minkälaista politiikkaa tehtiin. EVS 2000:n keruuhetkellä sosialidemokraatit oli paikkamäärältään eduskunnan suurin puolue ja Lipposen hallituksessa oli niukka vasemmistopuolueiden enemmistö (Tilastokeskus 2003; Valtioneuvosto 2018_a). EVS 2009:ää kerätessä suurin puolue oli keskusta ja Vanhasen hallituksessa olivat keskustan lisäksi kokoomus, ruotsalainen kansanpuolue ja vihreät (Tilastokeskus 2018; Valtioneuvosto 2018_b). On mahdollista, että tyytymättömyys poliittisiin päätöksiin näkyi vuonna 2000 oikeistolaisten arvojen suurempana kannatuksena, kun taas vuonna 2009 vasemmistolaiset arvot saivat kannatusta oikeistolaisemman politiikan seurauksena.

Uskonnollisuudessa tapahtui huomattava muutos vuosien 2000 ja 2009 välillä. Uskonnollisuus laski huomattavasti – lähes 18 prosenttiyksikköä – ei-uskonnollisten osuuden kasvaessa melkein samassa suhteessa. Tämä muutos viittaa Inglehartin ja Bakerin (2000, 41) esittämään maailman arvojen kasvuun ja uskonnollisten arvojen merkityksen vähenemiseen myös Suomessa. Uskonnollisuuden muutoksessa näyttää olleen 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä eräänlainen murroskausi, sillä suuria muutoksia uskonnollisuudessa ei vielä 2000-luvun alkuun mennessä oltu havaittu (Ketola ym. 2007, 57).

Kuvioissa 4 ja 5 on esitetty ristiintaulukoinnit poliittisen luottamuksen summamuuttujan sekä kolmen arvomuuttujan välillä vuosina 2000 ja 2009. Materialisti–postmaterialisti–arvoulottuvuus ei vaikuta tämän tarkastelun perusteella olevan merkittävä tekijä poliittisen luottamuksen ennustamisessa. Vuonna 2000 ns. puhtaat materialistit olivat kaiken kaikkiaan jopa vähemmän luottavaisia kuin puhtaat postmaterialistit, vaikka teorian perusteella asian odottaisi olevan päinvastoin. Materialistien osuus vähän tai ei lainkaan luottavista oli 69,1 %, kun postmaterialistien osuus oli 66 %. Vuoden 2009 aineistossa puhtaat postmaterialistit ovat puolestaan kokonaisuudessaan vähemmän luottavaisia kuin materialistit ja näitä arvoja sekalaisesti kannattavat. Vähän tai ei lainkaan luottavien osuudet ovat postmaterialisteilla 72 %, sekalaisesti arvoja kannattavilla 66,2 % ja materialisteilla 70 %. Postmaterialistien kohdalla ei lainkaan luottavien osuus on kuitenkin jopa pienempi kuin materialististen ja sekalaisten arvojen kannattajilla. Postmaterialistien osuus vähemmän luottavista kasvoi hieman vuosien 2000 ja 2009 välillä, mutta osuudet ovat melko pieniä. Luottamuksen muutos ei myöskään ollut merkittävää materialistien ja sekalaisten ryhmissä.

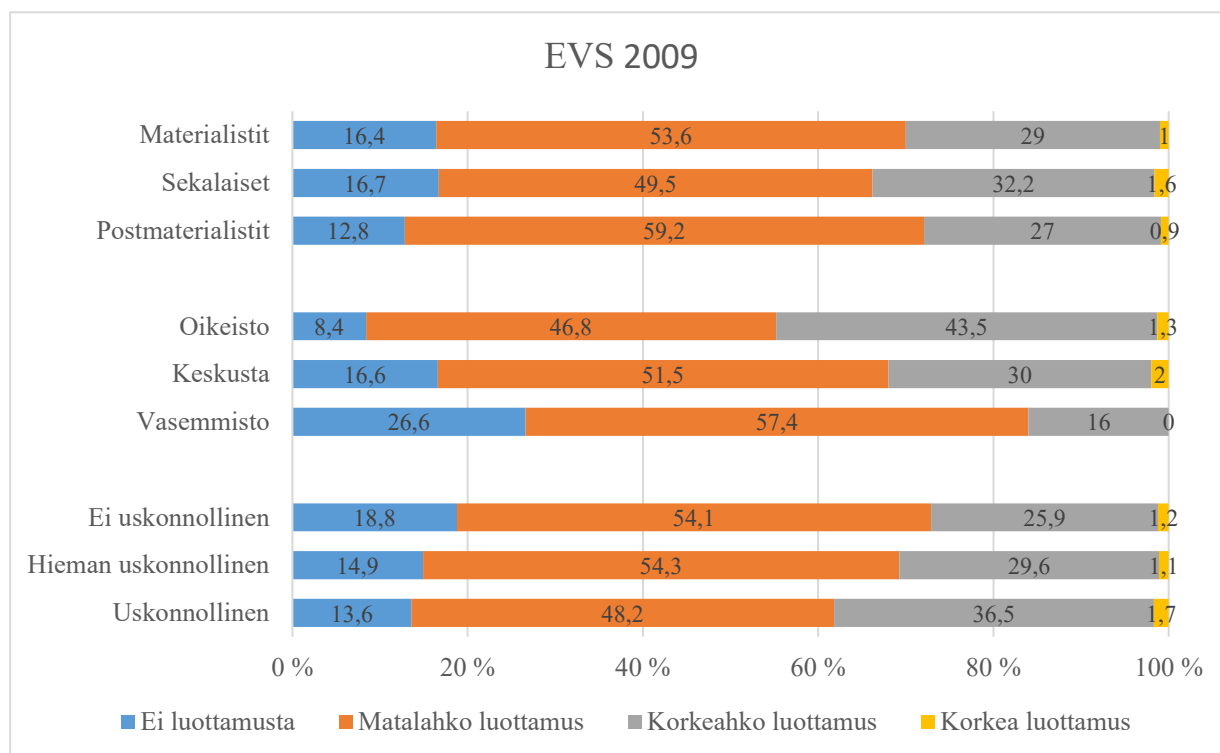
Kuvio 4. Suomalaisten luottamus eduskuntaan, puolueisiin ja hallitukseen vuonna 2000 ristiintaulukoituna postmaterialisti–materialisti–ulottuvuudella, vasemmisto–oikeisto–ulottuvuudella ja uskonnollisilla arvoilla.

Vasemmistolaisia arvoja kannattavilla poliittinen luottamus on selvästi matalampaa kuin oikeistolaisia arvoja kannattavilla. Vuonna 2000 vasemmistolaisista 72,4 %:lla oli matala luottamus, kun oikeistolaisien kohdalla vastaava osuus oli 59,5 %. Vuoden 2009 aineistossa erot ovat vielä merkittävämpiä: peräti 84 % vasemmistolaisista luotti instituutioihin vähän tai ei lainkaan,

mutta oikeistolaisilla tämä osuus oli 55,2 %. Tyytyväisyydellä yksittäisiin poliittisiin päätöksiin näyttäisi siis olevan mahdollisesti vaikutusta luottamukseen ja vasemmisto–oikeisto-arvojen kannattamiseen, mutta vasemmistolaisia arvoja kannattavien poliittinen luottamus on selvästi matalampaa myös silloin, kun vasemmistopuolueet ovat vallassa.

Kuvio 5. Suomalaisten luottamus eduskuntaan, puolueisiin ja hallitukseen vuonna 2009 ristiintaulukoituna postmaterialisti–materialisti-ulottuvuudella, vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella ja uskonnollisilla arvoilla.

Ristiintaulukointien perusteella myös uskonnollisuudella on yhteys poliittisen luottamuksen tasoon. Sekä vuonna 2000 että 2009 ne vastaajat, jotka uskoivat kolmeen tai useampaan (kristin)uskon keskeisistä käsitteistä, luottivat poliittisiin instituutioihin enemmän kuin he, jotka eivät uskoneet mihinkään niistä. Melko paljon tai paljon luottavien osuudet uskonnollisista vastaajista olivat 42,2 % vuonna 2000 ja 38,2 % vuonna 2009. Ei-uskonnollisten kohdalla vastaavat osuudet olivat 27,8 % ja 27,1%. Erot uskonnollisten ja ei-uskonnollisten välillä ovat siis huomattavia. Toisaalta vuoden 2000 aineistossa hieman uskonnolliset, eli he, jotka uskoivat yhteen tai kahteen uskonnon keskeisistä käsitteistä, olivat kokonaisuudessaan myös kaikkein epäluottavaisimpia. Vuonna 2009 tämä asetelma muuttuu, ja ei-uskonnolliset ovat epäluottavaisin ryhmä. Ei-uskonnolliset ja uskonnolliset ryhmät poikkeavat joka tapauksessa selvästi toisistaan, joten uskonnollisuudella voi olettaa olevan jonkinlaista vaikutusta luottamuksen tasoon.

Näyttäisi siltä, että materialisti–postmaterialismi-orientaatioilla ei ole huomattavaa vaikutusta suomalaisten poliittisen luottamuksen tasoon. Vasemmisto–oikeisto-orientaatioilla puolestaan vaikuttaisi olevan melko selvä yhteys, ja uskonnollisilla arvoillakin on mahdollisesti vaikutusta luottamukseen. Regressioanalyysien tulokset antavat kuitenkin varmemman vastauksen, kun muut luottamukseen mahdollisesti vaikuttavat tekijät voidaan kontrolloida.

5.3. Logistinen regressioanalyysi

Logistisessa regressioanalyysissä tarkastelen ensiksi arvojen ja poliittisen luottamuksen suhdetta vuonna 2000 ja vertaan sen jälkeen tuloksia vuoden 2009 aineistoon. Lisäksi regressioanalyysissä kontrolloidaan osioissa 4.2. ja 5.1. esitetyt poliittiseen luottamukseen oletettavasti vaikuttavat tekijät.

5.3.1. EVS 2000

Hierarkkisen logistisen regressioanalyysin tulokset vuoden 2000 aineistolle on esitetty taulukossa neljä. Analyysiin sisällytettiin 681 havaintoa. Sitä, kuinka paljon regressiomalli selittää selitettävän muuttujan vaihtelusta, voidaan arvioida nk. pseudo R^2 -kertoimien avulla, joista ehkä yleisin on Nagelkerke pseudo R^2 (Nummenmaa 2009, 338). Regressiomallini selityksasteen voi havaita nousevan huomattavasti mallien kaksi (0,116) ja kolme (0,266) kohdalla, kun poliittisen kiinnittymisen ja institutionaalisen suoriutumisen muuttujat lisätään analyysiin. Arvo-
muuttujien lisääminen mallissa neljä lisää selityksastetta vain hieman (0,296).

Regressiomallin sopivuutta käytettyyn aineistoon voidaan arvioida myös ns. $-2 \log$ likelihoidin ($-2LL$) avulla. Hierarkkisessa regressiomallissa voidaan verrata yksittäisen blokin $-2LL$:ää edellisten blokkien arvoihin, jotta nähdään parantaako lisätty blokki mallin sopivuutta. Suuri $-2LL$:n arvo kertoo suuresta määrästä selittämättömiä havaintoja. (Field 2013, 763–764.) Kaikki asteittain lisätyt mallit parantavat koko mallin sopivuutta aineistoon ($-2LL$: Ennen muuttujien lisäämistä = 887,963; M1 = 863,358; M2 = 827,887; M3 = 741,493; M4 = 722,383), mutta erityisesti kolmas malli lisää sopivuutta huomattavasti. $-2LL$ on kaikkien mallien lisäämisenkin jälkeen hyvin korkea, mikä viittaa siihen, että regressiomallista puuttunee joitakin luottamukseen olennaisesti vaikuttavia tekijöitä.

Lisäksi regressiomallin sopivuutta voidaan arvioida virhetermien ja Cookin etäisyyden avulla. Virhetermillä tai residuaalilla viitataan eroon mallin ennustaman arvon ja otoksessa havaitun arvon välillä (Field 2013, 305). Residuaalit kuvaavat mallissa olevaa virhettä, ja korkeat residuaalien itseisarvot viittaavat siihen, ettei malli sovi hyvin aineistoon (ibid.). Yksittäisten ha-

vaintojen korkeat residuaalit voivat myös kieliä poikkeavista havainnoista. (ibid.). Residuaaleista käytetään yleensä niiden standardoituja arvoja niiden tulkinnan ja vertailun helpottamiseksi (emt., 306).

Jotta mallin voidaan katsoa ennustavan vaihteluita tarkastelun kohteena olevassa populaatiossa, Cookin etäisyyden tulisi olla kaikilla havainnoilla alle yhden ja standardoitujen residuaalien itseisarvojen alle kolmen (Field 2013, 790–791). Lisäksi alle viisi prosenttia havaintojen virhetermien itseisarvoista saa olla suurempia kuin 1,96 ja alle yksi prosentti suurempia kuin 2,58 (emt., 791). Nämä raja-arvot perustuvat normaalijakaumaan, jossa 99,9 %:n arvoista tulisi asettua välille -3,29 ja +3,29, 99 %:n arvoista välille -2,58 ja +2,58 ja 95 %:n välille -1,96 ja +1,96 (emt., 306).

Analyysissä on neljä havaintoa, joiden standardoitujen residuaalien itseisarvot ovat suurempia kuin 3. Kaikkien havaintojen virhetermien itseisarvoista alle viisi prosenttia ylittää arvon 1,96, mutta n. 1,5 % ylittää itseisarvon 2,58. Näiden poikkeuksellisten havaintojen esiintyminen satunnalta ei vaikuta todennäköiseltä, mutta havaintojen arvoissa ei esiinny suuria poikkeavuuksia, jotka johtuisivat esimerkiksi aineiston tallentamiseen tai syöttämiseen liittyvistä virheistä. Havaintojen Cookin etäisyydet ovat myös alle suositellun yhden. Siksi näiden havaintojen poistaminen analyysistä ei ole tässä tapauksessa perusteltua, mutta populaatioon yleistettäessä nämä tulokset on syytä pitää mielessä.

Multikollineaarisuudella viitataan tilanteeseen, jossa selittävät muuttujat korreloivat vahvasti keskenään. Kahden tai useamman selittävän muuttujan korreloidessa paljon keskenään niiden yhteisvaihtelu voi saada yksittäisen muuttujan vaikutuksen näyttämään pienemmältä kuin se todellisuudessa on, sillä malli ei kykene erottelamaan näiden muuttujien päällekkäistä vaikutusta. Vähäistä multikollineaarisuutta on kaikissa aineistoissa, mutta suurissa määrin se johtaa epäluotettaviin betakertoimiin ja vääristää niiden tilastollista merkitsevyyttä. Tilasto-ohjelmien kollineaarisuusdiagnostiikan avulla voidaan varmistaa, etteivät mallin selittävät muuttujat korreloi liikaa keskenään. Multikollineaarisuuden tarkastelussa käytetään esimerkiksi VIF-arvoja ja toleransseja. VIF-arvojen kohdalla korkeimman arvon tulisi olla alle kymmenen ja niiden keskiarvon ei tulisi olla huomattavasti yli yhtä. Toleranssit, joiden arvo on alle 0,2 saattavat viitata ongelmalliseen multikollineaarisuuteen ja arvot, jotka ovat alle 0,1 viittaavat vakavaan ongelmaan. (Field 2013, 324–325.)

Multikollineaarisuustarkastelun perusteella regressiomallin selittävät muuttujat eivät korreloi liikaa keskenään. Kaikki yksittäiset VIF-arvot ovat selvästi alle viiden ja toleranssit ylittävät arvon 0,2.

Sosiodemografisista muuttujista mikään ei vaikuta tilastollisesti merkitsevästi poliittiseen luottamukseen, kun kaikki kontrolloitavat tekijät on lisätty malliin. Taustatekijöillä ei tosin ole havaittu aiemmassa tutkimuksessakaan olevan suurta vaikutusta luottamuksen tasoon, joten tulokset eivät ole yllättäviä.

Poliittisen kiinnittymisen muuttujista vain yksi vaikuttaa tilastollisesti merkitsevästi poliittiseen luottamukseen. Melko korkea (OR = 3,151) ja erittäin korkea (OR = 3,023) poliittinen kiinnostus lisäävät huomattavasti todennäköisyyttä korkeaan poliittiseen luottamukseen, kun vertailuryhmänä on ei lainkaan kiinnostuneiden luokka.

Institutionaalisen suoriutumisen mittareista sekä tyytyväisyys hallitukseen että demokratian toimivuuteen ennakoivat hyvin poliittisen luottamuksen tasoa. Demokratiaan vain vähän tyytyväisillä on selvästi pienempi todennäköisyys luottaa poliittisiin instituutioihin verrattuna melko tyytyväisiin. Vaikka demokratiaan hyvin tyytymättömien (OR = 0,326) ja erittäin tyytyväisten (OR = 2,880) ristitulosuhteet viittaisivat siihen, että tyytymättömät luottavat heikommin ja tyytyväiset vahvemmin, näiden ryhmien kohdalla tulokset eivät ole tilastollisesti merkitseviä. Tyytyväisyys demokratiaan ei siis täysin suoraviivaisesti kasvata todennäköisyyttä korkeampaan poliittiseen luottamukseen. Maan hallintoon ja hallitukseen tyytyväiset taas luottavat lähes 1,4 kertaa todennäköisemmin myös poliittisiin instituutioihin.

Taulukko 4. EVS 2000. Suomalaisen luottamus poliittisiin instituutioihin (0 = matala luottamus, 1 = korkea luottamus). Logistinen regressioanalyysi (OR). Merkitsevyytasot: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; $p < 0,001$.

	Malli 1	Malli 2	Malli 3	Malli 4
Sukupuoli				
Nainen	1,057	1,121	1,239	1,173
Mies (ref.)	-	-	-	-
Syntymävuosi				
-1939	1,561*	1,306	1,345	1,297
1940-1959 (ref.)	-	-	-	-
1960-1979	0,987	0,930	0,910	0,840
1980-	2,242	2,288	1,485	1,380
Koulutus				
Ei ammatillista koulutusta (ref.)	-	-	-	-
Ammatillinen peruskoulutus	0,826	0,796	0,855	0,845
Opistotason koulutus	1,169	1,023	0,938	0,856
Korkeakoulututkinto	1,900*	1,457	1,190	1,147
Siviilisääty				
Naimisissa (ref.)	-	-	-	-
Eronnut, asumuserossa tai leski	1,155	1,365	1,616	1,589
Naimaton	0,853	0,926	0,850	0,915
Kuntaryhmä				
Pääkaupunkiseutu	1,202	1,116	0,882	0,891
Kaupunkimainen kunta (ref.)	-	-	-	-
Taajaan asuttu kunta	0,699	0,694	0,651	0,566
Maaseutumainen kunta	0,932	0,848	0,943	0,901
Poliittinen kiinnostus				
Ei ollenkaan kiinnostunut (ref.)	-	-	-	-
Ei kovin kiinnostunut	-	1,849*	1,605	1,609
Melko kiinnostunut	-	3,531***	3,035**	3,151**
Erittäin kiinnostunut	-	3,804**	2,854*	3,023*
Politiikasta keskustelu				
Ei koskaan (ref.)	-	-	-	-
Satunnaisesti	-	0,866	0,948	0,957
Usein	-	0,855	1,385	1,423
Politiikan seuraaminen				
Harvoin tai ei lainkaan	-	0,785	0,730	0,779
Melko usein	-	1,199	1,250	1,286
Usein (ref.)	-	-	-	-
Poliittinen osallistuminen				
Ei osallistunut (ref.)	-	-	-	-
Osallistunut yhdellä tai kahdella tavalla	-	0,986	1,081	1,118
Osallistunut kolmella tai useammalla tavalla	-	0,615	0,769	1,028
Sosiaalinen luottamus				
Matala luottamus (ref.)	-	-	-	-
Korkea luottamus	-	1,372	1,301	1,281
Tyytyväisyys demokratiaan				
Ei lainkaan tyytyväinen	-	-	0,337	0,326
Ei kovin tyytyväinen	-	-	0,464***	0,451***
Melko tyytyväinen (ref.)	-	-	-	-
Erittäin tyytyväinen	-	-	3,010	2,880

Tyytyväisyys hallitukseen 1–10			1,395***	1,384***
Materialisti–postmaterialisti-arvot				
Materialistit (ref.)				-
Sekalaiset				0,956
Postmaterialistit				0,735
Vasemmisto–oikeisto-arvot 1–10				0,872*
Uskonnolliset arvot				
Ei-uskonnollinen				0,661
Hieman uskonnollinen				0,446***
Uskonnollinen (ref.)				-
Nagelkerke R2	0,049	0,116	0,266	0,296

Kuten edellä mainitsin, arvomittareiden lisääminen ei paranna mallin selitysstetta kovin paljoa. Postmaterialistien ja arvoja sekalaisesti suosivien ristitulosuhteet ovat hieman pienempiä kuin materialistien. Tulos ei kuitenkaan ole tilastollisesti merkitsevä, joten postmaterialistien ei voida olettaa luottavan materialisteja vähemmän poliittisiin instituutioihin. Vasemmistolaisia arvoja kannattavien todennäköisyyden (OR = 0,872) luottaa poliittisiin instituutioihin voidaan havaita olevan tilastollisesti merkitsevästi oikeistolaisia hieman pienempi.

Myös uskonnolliset arvot vaikuttavat tilastollisesti merkitsevästi luottamuksen tasoon. Hieman uskonnollisilla on uskonnollisiin verrattuna n. 0,5 kertaa pienempi todennäköisyys luottaa poliittisiin instituutioihin. Tulos ei kuitenkaan ole aivan johdonmukainen, sillä ei-uskonnollisten todennäköisyys alempaan poliittiseen luottamukseen ei ole tilastollisesti merkitsevää.

Selvimpinä poliittisen luottamuksen selittäjinä vuoden 2000 aineistossa näyttäisivät olevan siis poliittinen kiinnostus, tyytyväisyys demokratiaan sekä tyytyväisyys hallitukseen. Myös vasemmistolaiset ja uskonnolliset arvot vaikuttavat hieman todennäköisyyteen luottaa poliittisiin instituutioihin.

5.3.2 EVS 2009

Vuoden 2009 aineistossa on havaittavissa yhtäläisyyksiä, mutta myös joitakin eroavaisuuksia vuoteen 2000 verrattuna. Logistisen regressioanalyysin tulokset on esitetty taulukossa viisi. Analyysiin sisällytettiin 561 havaintoa. Analyysin selitysstaste paranee jälleen merkittävästi mallien kaksi (Nagelkerke $R^2 = 0,158$) ja kolme (Nagelkerke $R^2 = 0,422$) kohdalla, mutta arvo-muuttujat sisältävän mallin selitysstaste on vieläkin vaatimattomampi kuin vuoden 2000 aineiston analyysissä (Nagelkerke $R^2 = 0,426$). Mallit kaksi ja kolme myös parantavat koko mallin sopivuutta aineistoon huomattavasti, mutta malli yksi parantaa sitä melko vähän ja malli neljä vain hieman (–2LL: Alustava = 714,169; M1 = 698,224; M2 = 646,496; M3 = 510,703; M4 =

508,511). Korkea log likelihood -arvo kertoo jälleen siitä, että joitakin poliittiseen luottamukseen paljon vaikuttavia selittäjiä saattaa puuttua mallista.

Aineistossa on jälleen havaintoja, joiden virhetermien itseisarvot ylittävät kolmen. Tällä kertaa niitä on kymmenen, mutta havaintojen arvot eivät nytkään viittaa aineiston virheisiin. Virhetermin itseisarvon 2,58 ylittäviä havaintoja on n. 2,5 % havainnoista ja itseisarvon 1,96 ylittäviä on alle kaksi prosenttia. Kaikkien havaintojen Cookin etäisyydet ovat jälleen alle yhden. Poikkeavat havainnot jätetään tässäkin tapauksessa analyysiin.

Mikään sosiodemografisista muuttujista ei tälläkään kertaa vaikuta tilastollisesti merkitsevästi luottamukseen. Poliittisen kiinnittymisen mittareista poliittisella kiinnostuksella on jälleen tilastollisesti merkitsevä vaikutus poliittiseen luottamukseen, mutta nyt myös sosiaalisen luottamuksen positiivinen vaikutus (OR = 1,758) on tilastollisesti merkitsevä. Poliittisen kiinnostuksen vaikutus luottamukseen on selkeämpi ja johdonmukaisempi kuin vuoden 2000 aineistossa. Ei lainkaan kiinnostuneisiin verrattuna vähän kiinnostuneet luottavat yli kaksinkertaisella todennäköisyydellä poliittisiin instituutioihin. Melko kiinnostuneilla todennäköisyys on yli neljäkertainen (OR = 4,208) ja erittäin kiinnostuneilla peräti lähes kahdeksan ja puolikertainen (OR = 8,410).

Taulukko 5. EVS 2009. Suomalaisten luottamus poliittisiin instituutioihin (0 = matala luottamus, 1 = korkea luottamus). Logistinen regressioanalyysi (OR). Merkitsevyystasot: * p < 0,05; ** p < 0,01; p < 0,001.

	Malli 1	Malli 2	Malli 3	Malli 4
Sukupuoli				
Nainen	0,715	0,923	0,901	0,878
Mies (ref.)	-	-	-	-
Syntymävuosi				
-1939	2,270*	1,446	1,319	1,261
1940-1959 (ref.)	-	-	-	-
1960-1979	1,427	1,683*	1,853*	1,834*
1980-	1,598	1,886	1,754	1,749
Koulutus				
Ei ammatillista koulutusta (ref.)	-	-	-	-
Ammatillinen peruskoulutus	0,937	0,937	1,017	1,018
Opistotaso tai erikoisammattitutkinto	1,074	1,005	0,675	0,672
Korkeakoulututkinto	1,059	0,819	0,621	0,616
Siviilisäätö				
Naimisissa (ref.)	-	-	-	-
Eronnut, asunuserossa tai leski	0,686	0,781	1,009	1,035
Naimaton	0,758	0,814	1,023	1,071
Kuntaryhmä				
Pääkaupunkiseutu	1,378	1,401	1,236	1,245
Kaupunkimainen kunta (ref.)	-	-	-	-

Taajaan asuttu kunta	0,935	0,827	0,963	0,933
Maaseutumainen kunta	1,102	1,051	1,000	0,991
Poliittinen kiinnostus				
Ei ollenkaan kiinnostunut (ref.)		-	-	-
Ei kovin kiinnostunut		3,297**	2,541*	2,553*
Melko kiinnostunut		5,496***	4,225**	4,208**
Erittäin kiinnostunut		7,464***	8,267***	8,410***
Politiikasta keskustelu				
Ei koskaan (ref.)		-	-	-
Satunnaisesti		0,869	0,989	0,983
Usein		0,526	0,583	0,603
Politiikan seuraaminen				
Harvoin tai ei lainkaan		0,819	0,932	0,866
Melko usein		0,814	0,955	0,896
Usein (ref.)		-	-	-
Poliittinen osallistuminen				
Ei osallistunut (ref.)		-	-	-
Osallistunut yhdellä tai kahdella tavalla		0,600*	0,662	0,669
Osallistunut kolmella tai useammalla tavalla		0,302**	0,840	0,884
Sosiaalinen luottamus				
Matala luottamus (ref.)		-	-	-
Korkea luottamus		2,199***	1,702*	1,758*
Tyytyväisyys demokratiaan				
Ei lainkaan tyytyväinen			0,321*	0,311*
Ei kovin tyytyväinen			0,298***	0,306***
Melko tyytyväinen (ref.)			-	-
Erittäin tyytyväinen			1,078	1,109
Tyytyväisyys hallitukseen 1–10			1,607***	1,581***
Materialisti–postmaterialisti-arvot				
Materialistit (ref.)				-
Sekalaiset				0,912
Postmaterialistit				0,761
Vasemmisto–oikeisto-arvot 1–10				1,002
Uskonnolliset arvot				
Ei-uskonnollinen				0,751
Hieman uskonnollinen				0,764
Uskonnollinen (ref.)				-
Nagelkerke R2	0,039	0,158	0,422	0,426

Institutionaalisen suoriutumisen tekijöillä on myös vuoden 2009 aineistossa huomattavaa vaikutusta luottamuksen tasoon. Tyytyväisyys demokratiaan on hieman merkittävämpi selittäjä kuin vuonna 2000. Sekä erittäin että melko tyytymättömillä on selvästi pienempi todennäköisyys luottaa poliittisiin instituutioihin kuin melko tyytyväisillä. Erittäin tyytyväiset eivät kui-

tenkaan poikkeaa luottamuksen suhteen melko tyytyväisistä tilastollisesti merkitsevästi. Tyytyväisyys hallitukseen lisää jälleen todennäköisyyttä luottaa poliittisiin instituutioihin, ja todennäköisyys (OR = 1,581) on vuoden 2009 aineistossa hieman suurempi kuin edellisessä.

Vastoin odotuksia, vuoden 2009 aineistossa yksikään arvoulottuvuuksista ei vaikuta poliittisen luottamuksen tasoon. Vaikuttaa siltä, että uskonnollisuuden ja vasemmisto–oikeisto-arvojen vaikutus ei ole johdonmukaista, mikä viittaa siihen, että arvoulottuvuuksien merkitys poliittisen luottamuksen muodostumisessa on hyvin pientä tai ainakaan arvoasetelmat eivät vaikuta luottamukseen selkeästi vuodesta toiseen, kuten poliittinen kiinnostus ja tyytyväisyys demokratiin.

Logistisen regressioanalyysin perusteella yksi asettamani hypoteesi kumoutuu ja kaksi niistä saa osittaista tukea. Taulukossa kuusi on esitetty hypoteesit sekä niiden saama tuki analyysien tulosten perusteella.

Taulukko 6. Hypoteesit ja niiden toteutuminen.

Hypoteesi	Tulos	Hypoteesin saama tuki
Postmaterialististen arvojen kannattaminen alentaa todennäköisyyttä luottaa poliittisiin instituutioihin.	Ei toteudu: postmaterialistisilla arvoilla ei ole tilastollisesti merkitsevää vaikutusta luottamukseen.	Ei tukea
Vasemmistolaisten arvojen kannattaminen alentaa todennäköisyyttä luottaa poliittisiin instituutioihin.	Toteutuu osittain: vuoden 2000 aineistossa vasemmistolaisen luottamus on hieman oikeistolaisia matalampaa. Tätä vaikutusta ei kuitenkaan ole havaittavissa vuoden 2009 aineistossa.	Osittainen tuki
Uskonnollisten arvojen kannattaminen lisää todennäköisyyttä luottaa poliittisiin instituutioihin.	Toteutuu osittain: vuoden 2000 aineistossa hieman uskonnollisten luottamus on uskonnollisten luottamusta matalampaa. Toisaalta ei-uskonnollisten kohdalla tätä vaikutusta ei ole havaittavissa, eikä se myöskään toistu vuonna 2009.	Osittainen tuki

6. Johtopäätökset

Luvussa kolme esitin kolme hypoteesia arvojen vaikutuksesta poliittiseen luottamukseen. Analyysien tulokset osoittavat, että nämä hypoteesit saavat vain osittaista empiiristä tukea. Vaikka materialisti–postmaterialisti-arvojen merkitystä poliittisen luottamuksen yhtenä osatekijänä on teoretisoitu aiemmin (esim. Inglehart 1999, 242), ainakaan Suomen kohdalla näiden arvojen vaikutus ei näytä olevan merkittävä. Postmaterialistien kasvanut osuus vuodesta 2000 vuoteen 2009 ei myöskään näkynyt luottamuksen tasossa. Siksi Suomen kontekstissa väitteet esimerkiksi kriittisten postmaterialistien vähenevästä luottamuksesta poliittisia instituutioita kohtaan vaikuttavat liioitelluilta. Toisaalta Gabriel (1995) sekä Listhaug ja Wiberg (1995) ovat tutkimuksissaan saaneet samansuuntaisia tuloksia myös muista maista.

Suomalaisten poliittinen luottamus ei myöskään näytä olleen poikkeuksellisen korkeaa vuosina 2000 ja 2009. Vaikka Suomen on todettu olevan eurooppalaisessa vertailussa luottavaisimpien joukossa (Wessels 2009, 171), kuvailevista tarkasteluista kävi ilmi, että valtaosa suomalaisista ei luottanut eduskuntaan, puolueisiin ja maan hallitukseen erityisen paljoo.

Vasemmisto–oikeisto-arvojen ja uskonnollisuuden vaikutus kansalaisten poliittisen luottamuksen tasoon näkyy ainoastaan vuoden 2000 aineistossa. Vaikutus on melko vähäinen, mutta kuitenkin samansuuntainen kuin aiempien tutkimusten perusteella. Kuten luvussa kolme mainitsin, vasemmistolaisten matalamman poliittisen luottamuksen on ajateltu johtuvan oikeistolaisten mahdollisesti suuremmasta halusta ylläpitää vallitsevaa tilaa ja taipumuksesta konservatiivisempiin näkemyksiin (Devos ym. 2002, 492). Tulosten perusteella tällaista johtopäätöstä ei kuitenkaan Suomen kohdalla voi täysin tehdä, sillä vasemmistolaisten matalampaa luottamusta ei ole havaittavissa enää vuoden 2009 aineistossa. Syy vasemmisto–oikeisto-arvojen merkityksen muutokselle saattaa löytyä esimerkiksi yleisen poliittisen tilanteen muutoksessa vuodesta 2000 vuoteen 2009, mutta aineiston pohjalta tätä on mahdotonta todentaa.

Vaikka uskonnollisten arvojen ja uskomusten vaikutus poliittiseen luottamukseen on huomattu useissa tutkimuksissa (esim. Devos ym. 2002, 492; Gabriel 1995, 379–380; Listhaug & Wiberg 1995, 317; Catterberg & Moreno 2006, 44), suomalaisten kohdalla uskonnollisuuden merkitys on varsin häilyvää: hieman uskonnollisten todennäköisyys luottaa poliittisiin instituutioihin oli vuonna 2000 vähän pienempää kuin uskonnollisten. Tämä tulos ei ole aiempaan tutkimukseen ja teoriaan nähden täysin johdonmukainen, sillä uskonnollisuuden on todettu yleensä vaikuttavan poliittiseen luottamukseen sitä lisäävästi. Tässä tutkimuksessa ei-uskonnollisten luottamus ei kuitenkaan ollut uskonnollisiin nähden matalampaa. Tämä viittaa siihen, että hieman uskon-

nollisten ja uskonnollisten välillä on mahdollisesti jokin muu tekijä, joka vaikuttaa luottamukseen. Uskonnollisuuden vaikutusta poliittiseen luottamukseen ei siis tämä tutkielman tulosten perusteella voi aukottomasti todeta.

Kaiken kaikkiaan arvoasetelmien merkitys suomalaisten poliittisessa luottamuksessa jää hyvin vähäiseksi. Arvojen sijaan poliittiseen luottamukseen näyttäisikin vaikuttavan enimmäkseen muut tekijät. Vuoden 2000 aineistossa näitä tekijöitä olivat poliittinen kiinnostus, tyytyväisyys hallitukseen sekä tyytyväisyys demokratian toimivuuteen. Vuoden 2009 aineistossa luottamukseen vaikuttivat näiden lisäksi vielä sosiaalinen luottamus. Näiden tekijöiden vaikutus ei ole odottamatonta, sillä se on havaittu ennenkin.

Poliittisen kiinnostuksen vaikutus ei kuitenkaan vuonna 2000 ole selkeän johdonmukainen – vain melko kiinnostuneet olivat luottavaisempia kuin ei lainkaan kiinnostuneet. Tämä on jossain määrin yllättävää, sillä erittäin korkean kiinnostuksen voisi olettaa erityisesti ennustavan korkeampaa luottamusta. Vuoden 2009 aineistossa poliittisen kiinnostuksen vaikutus on selkeästi johdonmukaisempi.

Sosiaalisen luottamuksen on useissa empiirisissä tutkimuksissa todettu yhdeksi poliittisen luottamuksen selittäjäksi (esim. Bäck ja Kestilä 2009, 187–188; Fisher ym. 2010, 166). Siksi tulos, jonka mukaan sosiaalinen luottamus vaikuttaa poliittiseen luottamukseen vain toisessa aineistossa on odottamaton. Syy voi kuitenkin olla tässä tapauksessa siinä, mitkä vastausvaihtoehdot vastaajille tarjottiin. Sosiaalista luottamusta on usein tiedusteltu 11-portaisella asteikolla, joiden ääripäissä esitetään väittämät siitä, voiko ihmisiin luottaa vai ei.¹³ Tässä tutkimuksessa käytetyissä aineistoissa sosiaalisen luottamuksen mittari sisälsi ainoastaan nämä kaksi ääripäätä. Tämä pakottaa vastaajat vain kahteen luokkaan, mikä yksinkertaistaa jakaumia huomattavasti. Tämä tulos on hyvä osoitus siitä, kuinka mittareita luotaessa tehdyt ratkaisut voivat vaikuttaa analyysiin ja jopa tutkimusten johtopäätöksiin. Sosiaalisen luottamuksen vaikutus poliittisen luottamuksen tasoon näkyy joka tapauksessa vuoden 2009 aineistossa, joten sen voidaan perustellusti olettaa vaikuttavan luottamukseen ainakin jossain määrin. Toisaalta sosiaalisen luottamuksen vaikutusta poliittiseen luottamukseen on toisinaan kyseenalaistettu (esim. Newton 1999, 180), joten on mahdollista, että vaikutus todella esiintyi vain vuonna 2009.

Kuten odottaa saattaa, tyytyväisyys demokratian toimivuuteen vaikuttaa melko huomattavasti vastaajien todennäköisyyteen luottaa poliittisiin instituutioihin. Tyytyväisyyden vaikutus on

---

¹³ Ks. esim. Eduskuntavaalitutkimus 2015 (Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto 2018_c) ja European Social Survey 2016 (Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto 2018_d).

havaittu aiemmissa tarkasteluissa (esim. Christensen & Lægreid 2005, 500). Poliittisen luottamuksen selkeä yhteys hallitusta kohtaan tunnettuun tyytyväisyyteen ei sekään ole yllätys, sillä tyytyväisyyden hallitukseen on havaittu vaikuttavan luottamuksen tasoon (esim. Levi & Stoker 2000, 489; Hetherington 1998, 803–804).

Teorian perusteella poliittisen osallistumisen, olisi voinut osaltaan odottaa vaikuttavan todennäköisyyteen luottaa instituutioihin vahvemmin, sillä sen on oletettu ja havaittu vaikuttavan poliittiseen luottamukseen aiemminkin (esim. Levi & Stoker 2000, 487; Kaase 1999, 16). Poliitiikan seuraamisen puuttuva vaikutus ei ole odottamatonta, sillä tämän tekijän merkityksen on aiemminkin havaittu olevan vähäistä (Hetherington 1998, 802). Poliitiikasta keskustelemisen muuttuja oli mukana poliittisen kiinnittymisen kokonaisuudessa täydentävänä tekijänä, joten sen puuttuva vaikutus oli myös jossain määrin odotettavissa.

Suomalaisten poliittiseen luottamukseen vuosina 2000 ja 2009 näyttää vaikuttaneen kaikkein merkittävimmin yhteiskunnallisten instituutioiden suoriutumiseen liittyvät tekijät. Tämä voi viitata siihen, että suomalaiset tulkitsevat luottamusta tarkastelevat kysymykset hyvin samankaltaisena kuin tyytyväisyyden, vaikka eräät tutkijat näkevätkin luottamuksen ja tyytyväisyyden erillisinä käsitteinä (esim. Norris 1999, 10–11; Christensen & Lægreid 2005, 501). Toisaalta Norrisin (2017, 23) esittämä spesifin ja diffuusin kannatuksen jatkumo voi olla selitys tyytyväisyyden ja luottamuksen vahvalle yhteydelle. Poliittiseen luottamukseen eivät myöskään vaikuttaneet ainoastaan institutionaalisen suoriutumisen tekijät, vaan jossain määrin vaikutusta oli myös poliittisen kiinnittymisen tekijöillä.

Tämä tutkimus on vain yksi tarkastelu arvojen vaikutuksesta luottamukseen. Tilastolliset mallit ovat yksinkertaistuksia todellisuudesta, ja on mahdollista, että tässä tutkielmassa käytetystä mallista puuttuu olennaisia tekijöitä, joita en voinut aineiston puitteissa tarkastella. En kyennyt kontrolloimaan tässä tutkimuksessa esimerkiksi vastaajien puoluesamastumista, tyytyväisyyttä talouden tilaan tai näkemyksiä poliittisen järjestelmän responsiivisuudesta. Lisäksi binäärinen logistinen regressioanalyysi vaatii tutkittavien tekijöiden melko suurta yksinkertaistamista. Hieman vähemmän yksinkertaistavan multinomisen logistisen regressioanalyysin käyttö ei kuitenkaan ollut mahdollista, sillä tyhjien solujen määrä olisi noussut valittujen aineistojen kohdalla liian suureksi ongelmaksi.

Vaikka tutkimuksessa käyttämäni muuttujat perustuvat aiempaan tutkimukseen, voi olla aiheellista myös kysyä, kuinka pitkälle meneviä johtopäätöksiä voidaan tehdä esimerkiksi vain yhdestä materialistisia ja postmaterialistisia arvoja mittaavasta muuttujasta. Myös uskonnollisia arvoja voisi jatkossa analysoida useamman soveltuvan muuttujan avulla. Toisaalta tilastollisia

malleja tehtäessä on otettava huomioon, että mallin on paitsi sovittava teoriaan, oltava myös samalla riittävän parsimoninen.

Arvojen ja poliittisen luottamuksen suhteen määrällinen analyysi olisi ihanteellisinta toteuttaa tätä tarkoitusta varten suunnitellulla, säännöllisesti toistettavalla kyselytutkimuksella. Määrällisen tarkastelun lisäksi arvojen merkitystä poliittisen luottamuksen muodostumisessa avaisi osaltaan varmasti myös laadullinen tutkimus, kuten Inglehartkin (1977, 26) muistuttaa. Erillisten kyselytutkimusten toteuttaminen tai vaikkapa haastattelujen tekeminen vaatisi kuitenkin resursseja, joita ei tätä tutkielmaa varten ollut mahdollista hankkia.

Tutkimusmetodologisten valintojen lisäksi tulevissa tutkimuksissa voisi laajentaa tarkastelua käsittämään useampia valtioita ja pidemmältä aikajänteeltä. Tässä tutkimuksessa ajallinen vertailu rajoittui vain kahteen ajankohtaan, mikä ei tarjoa laajaa kuvaa ilmiöiden muutoksista. Ajallista vertailtavuutta rajoittaa kuitenkin vertailukelpoisten aineistojen huono saatavuus. Tutkimuksen toteutushetkellä ei myöskään ollut saatavilla uudempia aineistoja, joiden avulla olisi voinut verrata arvojen ja luottamuksen suhdetta 2010-luvulla. Jatkossa Suomen vertailu muihin maihin voisi kuitenkin tarjota kiinnostavia havaintoja.

Tutkimukseen valikoituneet arvo-orientaatiot eivät nekään ole ainoat mahdolliset, kuten osiossa 3.5. totesin. Myöhemmissä tutkimuksissa voitaisiin ottaa huomioon lisäksi esimerkiksi perinteiset moraaliarvot tai autoritääriset ja liberaalit arvot. Perusarvojen merkitystä ei myöskään ollut mahdollista selvittää tässä tutkielmassa, mutta niiden vaikutusta poliittiseen luottamukseen voisi olla kiinnostavaa selvittää jatkotutkimuksissa. Vaikka poliittisilla ja uskonnollisilla arvoilla ei näytäkään olevan selvää vaikutusta poliittiseen luottamukseen, perustavanlaatuisemmillä arvoilla voisi sitä olla.

Lähteet

Primäärilähteet

World Values Study Group & Kirkon tutkimuskeskus & Suomen Gallup: World Values Survey 2000: Suomen aineisto [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 4.0 (2003-06-05). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD0154>

Pehkonen, Juhani (TNS Gallup Oy) & Kääriäinen, Kimmo (Kirkon tutkimuskeskus): European Values Study 2009: Suomen aineisto [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 1.0 (2009-09-24). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD2459>

Sekundäärilähteet

Abramson, Paul R. & Ada W. Finifter (1981), “On the Meaning of Political Trust: New Evidence from Items Introduced in 1978”, *American Journal of Political Science* 25 (2): 297–307.

Bauer, Paul C., Pablo Barberá, Kathrin Ackermann & Aaron Venetz (2017), “Is the Left-Right Scale a Valid Measure of Ideology? Individual-Level Variation in Associations with ‘Left’ and ‘Right’ and Left-Right Self-Placement”, *Political Behavior* 39 (3): 553–583.

Berggren, Niclas & Christian Bjørnskov (2011), “Is the Importance of Religion in Daily Life Related to Social Trust? Cross-country and cross-state comparisons”, *Journal of Economic Behavior & Organization* 80 (3): 459–480.

Berlin, Isaiah (1969), *Four Essays on Liberty*. Oxford: Oxford University Press.

Borre, Ole (1995), “Old and New Politics in Denmark”, *Scandinavian Political Studies* 18 (3): 187–205.

Borre, Ole (2000), “Critical Issues and Political Alienation in Denmark”, *Scandinavian Political Studies* 23 (4): 285–309.

Bowler, Shaun & Jeffrey Karp (2004), “Politicians, Scandals and Trust in Government”, *Political Behaviour* 26 (3): 271–287.

Bäck, Maria & Elina Kestilä (2009), “Social Capital and Political Trust in Finland: An Individual-level Assessment”, *Scandinavian Political Studies* 32 (2): 171–194.

Bäck, Maria, Elina Kestilä-Kekkonen & Peter Söderlund (2016), “Suomalaisten poliittinen luottamus ja siihen vaikuttavat tekijät”. Teoksessa Grönlund, Kimmo & Hanna Wass (toim.), *Poliittisen osallistumisen eriytyminen. Eduskuntavaalitutkimus 2015*, Selvityksiä ja ohjeita 28/2016, Helsinki: Oikeusministeriö, 379–397.

Catterberg, Gabriela & Alejandro Moreno (2006), “The Individual Bases of Political Trust: Trends in New and Established Democracies”, *International Journal of Public Opinion Research* 18 (1): 31–48.

Christensen, Tom & Per Lægreid (2005), “Trust in Government: The Relative Importance of Service Satisfaction, Political Satisfaction, and Demography”, *Public Performance and Management Review* 28 (4): 487–511.

- Citrin, Jack (1974), "The Political Relevance of Trust in Government", *American Political Science Review* 68 (3): 973–988.
- Converse, Philip E. (2006), "The Nature of Belief Systems in Mass Publics (1964)", *Critical Review* 18 (1–3): 1–74.
- Dalton, Russell J. (2004), *Democratic Challenges, Democratic Choices: The Erosion of Political Support in Advanced Industrial Democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- Devos, Thierry, Dario Spini & Shalom H. Schwartz (2002), "Conflicts among Human Values and Trust in Institutions", *British Journal of Social Psychology* 41: 481–494.
- Dobbelaere, Karel & Wolfgang Jagodzinski (1995), "Religious Cognitions and Beliefs". Teoksessa Van Deth, Jan W. & Elinor Scarbrough (toim.), *Impact of Values, Beliefs in Government* No. 4, Oxford: Oxford University Press, 197–217.
- Easton, David (1965_a), *A Framework for Political Analysis*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Easton, David (1965_b), *Systems Analysis of Political Life*. New York: John Wiley.
- Easton, David (1975), "A Re-assessment of the Concept of Political Trust", *British Journal of Political Science* 5 (4): 435–457.
- Eder, Christina, Ingvill C. Mochmann & Markus Quandt (toim.) (2014), *Political Trust and Disenchantment with Politics: International Perspectives*. Leiden: Brill.
- European Values Study (2015). Saatavissa <<http://www.europeanvaluesstudy.eu/>>, luettu 28.2.2018.
- Evans, Geoffrey, Anthony Heath & Mansur Lalljee (1996), "Measuring Left-Right and Libertarian-Authoritarian Values in the British Electorate", *British Journal of Sociology* 47 (1): 93–112.
- Feldman, Stanley (1988), "Structure and Consistency in Public Opinion: The Role of Core Beliefs and Values", *American Journal of Political Science* 32 (2): 416–440.
- Feldman, Stanley & Christopher Johnston (2013), "Understanding the Determinants of Political Ideology: Implications of Structural Complexity", *Political Psychology* 35 (3): 337–358.
- Field, Andy (2013), *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics*, 4. painos. Los Angeles: Sage.
- Fisher, Justin; Jennifer van Heerde & Andrew Tucker (2010), "Does One Trust Judgement Fit All? Linking Theory and Empirics", *British Journal of Politics and International Relations* 12: 161–188.
- Flanagan, Scott C. & Aie-Rie Lee (2003), "The New Politics, Culture Wars, and the Authoritarian-Libertarian Value Change in Advanced Industrial Democracies", *Comparative Political Studies*, 36 (3): 235–270.

Gabriel, Oscar W. (1995), "Political Efficacy and Trust". Teoksessa Van Deth, Jan W. & Elinor Scarbrough (toim.), *Impact of Values, Beliefs in Government* No. 4, Oxford: Oxford University Press, 357–389.

Goren, Paul (2005), "Party Identification and Core Political Values", *American Journal of Political Science* 49 (4): 881–896.

Grönlund, Kimmo & Maija Setälä (2007), "Political Trust, Satisfaction and Voter Turnout", *Comparative European Politics* 5: 400–422.

Hardin, Russell (1999), "Do We Want Trust in Government?". Teoksessa Warren, Mark E. (toim.), *Democracy and Trust*, Cambridge: Cambridge University Press, 22–41.

Hetherington, Marc J. (1998), "The Political Relevance of Political Trust", *American Political Science Review* 92 (4): 791–808.

Hetherington, Marc J. (2004), *Why Trust Matters: Declining Political Trust and the Demise of American Liberalism*. New Jersey: Princeton University Press.

Hetherington, Marc J. & Thomas J. Rudolph (2008), "Priming, Performance, and the Dynamics of Political Trust", *Journal of Politics* 70: 398–412.

Hetherington, Marc J. & Jason A. Husser (2012), "How Trust Matters: The Changing Political Relevance of Political Trust", *American Journal of Political Science* 56 (2): 312–325.

Heywood, Andrew (2012), *Political Ideologies: An Introduction*, 5. painos. Basingstoke: Palgrave MacMillan.

Hooghe, Marc (2011), "Why There is Basically Only One Form of Political Trust", *British Journal of Politics and International Relations* 13: 269–275.

Inglehart, Ronald (1977), *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles among Western Publics*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.

Inglehart, Ronald. (1990), *Culture Shift in Advanced Industrial Society*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Inglehart, Ronald (1997), *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Inglehart, Ronald (1999), "Postmodernization Erodes Respect for Authority, But Increases Support for Democracy". Teoksessa Norris, Pippa (toim.), *Critical Citizens: Global Support for Democratic Governance*, Oxford: Oxford University Press, 236–256.

Inglehart, Ronald & Wayne E. Baker (2000), "Modernization, Cultural Change, and the Persistence of Traditional Values", *American Sociological Review* 65 (1): 19–51.

Jacoby, William G. (2006), "Value choices and American public opinion", *American Journal of Political Science* 50: 706–723.

Jagodzinski, Wolfgang & Karel Dobbelaere (1995), "Religious and Ethical Pluralism". Teoksessa Van Deth, Jan W. & Elinor Scarbrough (toim.), *Impact of Values, Beliefs in Government* No. 4, Oxford: Oxford University Press, 218–249.

Junes, Tara (2013), "Tiedonkeruumenetelmä vaikuttaa tutkimustuloksiin", *Hyvinvointikatsaus* 2. Tilastokeskus. 3.6.2013. Saatavissa <http://www.stat.fi/artikkelit/2013/art_2013-06-03_010.html>, luettu 28.2.2013.

Kaase, Max (1999), "Interpersonal Trust, Political Trust and Non-institutionalised Political Participation in Western Europe", *West European Politics* 22 (3): 1–21.

Keane, John (2009), *The Life and Death of Democracy*, Lontoo: Simon & Schuster.

Ketola, Kimmo, Kimmo Kääriäinen & Kati Niemelä (2007), "Suomalaisten uskonnollisuuden muutokset". Teoksessa Borg, Sami, Kimmo Ketola, Kimmo Kääriäinen, Kati Niemelä & Pertti Suhonen (toim.), *Uskonto, arvot ja instituutiot. Suomalaiset World Values -tutkimuksissa 1981–2005*, Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja 4, Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto, 47–57.

Ketola, Kimmo (2011), "Suomalaisten uskonnollisuus". Teoksessa Ketola, Kimmo, Kati Niemelä, Harri Palmu & Hanna Salomäki (toim.), *Uskonto suomalaisten elämässä: Uskonnollinen kasvatus, moraalit, onnellisuus ja suvaitsevaisuus kansainvälisessä vertailussa*, Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja 9, Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto, 7–24.

Knutsen, Oddbjørn (1995), "Left–Right Materialist Value Orientations". Teoksessa Van Deth, Jan W. & Elinor Scarbrough (toim.), *Impact of Values, Beliefs in Government* No. 4, Oxford: Oxford University Press, 160–196.

Knutsen, Oddbjørn (1999), "Expert Judgements of the Left-Right Location of Political Parties: A Comparative Longitudinal Study", *West European Politics* 21 (2): 63–94.

Knutsen, Oddbjørn (2010), "The Regional Cleavage in Western Europe: Can Social Composition, Value Orientations and Territorial Identities Explain the Impact of Region on Party Choice?", *West European Politics* 33 (3): 553–585.

Levi, Margaret & Laura Stoker (2000), "Political Trust and Trustworthiness", *Annual Review of Political Science* 3: 475–507.

Listhaug, Ola & Matti Wiberg (1995), "Confidence in Political and Private Institutions". Teoksessa Klingemann Hans-Dieter & Dieter Fuchs (toim.), *Citizens and the State*, Oxford: Oxford University Press, 298–322.

Marien, Sofie & Marc Hooghe (2011), "Does Political Trust Matter? An Empirical Investigation into the Relation between Political Trust and Support for Law Compliance", *European Journal of Political Research* 50: 267–291.

Marien, Sofie (2011), *Political Trust. An Empirical Investigation of the Causes and Consequences of Trust in Political Institutions in Europe*. PhD. University of Leuven.

Marien, Sofie (2017), "The Measurement Equivalence of Political Trust". Teoksessa Zmerli, Sonja & Tom van der Meer (toim.), *Handbook on Political Trust*, Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 89–103.

- Maslow, Abraham H. (1943), "A Theory of Human Motivation", *Psychological Review* 50: 370–396.
- McCann, James A. (1997), "Electoral choices and core value change: The 1992 presidential campaign", *American Journal of Political Science* 41 (2): 564–583.
- Metsämuuronen, Jari (2008), *Monimuuttujamenelmien perusteet*. Helsinki: International Met-help.
- Miller, Arthur H. (1974), "Political Issues and Trust in Government: 1964–1970", *American Political Science Review* 68 (3): 951–972.
- Mishler, William & Richard Rose (2001), "What Are the Origins of Political Trust?: Testing Institutional and Cultural Theories in Post-communist Societies", *Comparative Political Studies* 34 (1): 30–62.
- Newton, Kenneth (1999), "Social and Political Trust in Established Democracies". Teoksessa Norris, Pippa (toim.), *Critical citizens: Global Support for Democratic Governance*, Oxford: Oxford University Press, 169–187.
- Newton, Kenneth (2001), "Trust, social capital, civic society, and democracy", *International Political Science Review* 22: 201–214.
- Norris, Pippa (toim.) (1999), *Critical Citizens: Global Support for Democratic Governance*. Oxford: Oxford University Press.
- Norris, Pippa (2011), *Democratic Deficit: Critical Citizens Revisited*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Norris, Pippa (2017), "The Conceptual Framework of Political Support". Teoksessa Zmerli, Sonja & Tom W.G. van der Meer (toim.), *Handbook on Political Trust*, Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 19–32.
- Nummenmaa, Lauri (2009), *Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät*. Helsinki: Tammi.
- Piurko, Yuval, Shalom H. Schwartz & Eldad Davidov (2011), "Basic Personal Values and the Meaning of Left-Right Political Orientations in 20 Countries", *Political Psychology* 32 (4): 537–561.
- Putnam, Robert (1995), "Bowling Alone: America's Declining Social Capital", *Journal of Democracy* 6 (1): 65–78.
- Rapeli, Lauri & Sami Borg (2016), "Kiinnostavaa mutta monimutkaista: tiedot, osallistuminen ja suhtautuminen vaikuttamiseen". Teoksessa Grönlund, Kimmo & Hanna Wass (toim.), *Poliittisen osallistumisen eriytyminen. Eduskuntavaalitutkimus 2015, Selvityksiä ja ohjeita 28/2016*, Helsinki: Oikeusministeriö, 358–378.
- Rokeach, Milton (1973), *The Nature of Human Values*. New York: Free Press.
- Roos, J.P. (1987), *Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Schneider, Irena (2017), “Can We Trust Measures of Political Trust? Assessing Measurement Equivalence in Diverse Regime Types”, *Social Indicators Research* 133 (3): 963–984.

Schwartz, Shalom H. (1992), “Universals in the content and structure of values: Theory and empirical tests in 20 countries”. Teoksessa Zanna, Mark (toim.), *Advances in experimental social psychology* 25: 1–65. New York: Academic Press.

Schwartz, Shalom H. (1994), “Are There Universal Aspects in the Structure and Contents of Human Values? *Journal of Social Issues* 50 (4): 19–45.

Schwartz, Shalom H., Gian Vittorio Caprara & Michele Vecchione (2010), “Basic Personal Values, Core Political Values, and Voting: A Longitudinal Analysis”, *Political Psychology* 31 (3): 421–452.

Seyd, Ben (2015), “How Do Citizens Evaluate Public Officials? The Role of Performance and Expectations on Political Trust”, *Political Studies* 63 (1): 73–90.

Suhonen Pertti (2007), “Suomalaisten eriytyvät ja muuttuvat arvot”. Teoksessa Borg, Sami, Kimmo Ketola, Kimmo Kääriäinen, Kati Niemelä & Pertti Suhonen (toim.), *Uskonto, arvot ja instituutiot. Suomalaiset World Values -tutkimuksissa 1981–2005*, Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja 4, Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto, 26–46.

Söderlund, Peter & Elina Kestilä-Kekkonen (2009), “Dark Side of Party Identification? An Empirical Study of Political Trust among Radical Right-Wing Voters”, *Journal of Elections, Public Opinion & Parties* 19 (2): 159–181.

Tilastokeskus (2002), *Suomen virallinen tilasto (SVT): Vapaa-ajan osallistuminen. Vapaa-aikatutkimus: luokituksia*. Saatavissa <http://www.stat.fi/til/vpa/2002/vpa_2002_2007-11-16_luo_001.html>, luettu 5.4.2018.

Tilastokeskus (2003), *Puolueiden edustajapaikat eduskuntavaaleissa 1945 - 2003*. Saatavissa <http://www.tilastokeskus.fi/tk/he/vaalit/vaalit2003/vaalit2003_vaalitilastot_aspuolueiden-edustajapaikat.html>, luettu 14.3.2018.

Tilastokeskus (2018), *Tilastokeskuksen PX-Web-tietokannat*. Saatavissa <http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vaa_evaa_evaa_as/?tablelist=true&rxid=a0b04c80-71d1-45ea-80b0-f81bbc5d81db>, luettu 14.3.2018.

Uslaner, Eric M. (1999), “Democracy and social capital”. Teoksessa Warren, Mark E. (toim.), *Democracy and Trust*, Cambridge: Cambridge University Press, 121–150.

Valtioneuvosto (2018_a), *Hallituksen tiedot ja kokoonpano, 67. Lipponen II 15.4.1999 - 17.4.2003*. Ministeritietojärjestelmä, valtioneuvoston viestintäosasto. Saatavissa <<http://valtioneuvosto.fi/tietoa/historiaa/hallitukset-ja-ministerit/raportti/-/r/m1/70>>, luettu 14.3.2018.

Valtioneuvosto (2018_b), *Hallituksen tiedot ja kokoonpano, 70. Vanhanen II 19.4.2007 - 22.6.2010*. Ministeritietojärjestelmä, valtioneuvoston viestintäosasto. Saatavissa <<http://valtioneuvosto.fi/tietoa/historiaa/hallitukset-ja-ministerit/raportti/-/r/m1/67>>, luettu 14.3.2018.

Van der Meer, Tom & Sonja Zmerli (2017), “The Deeply Rooted Concern with Political Trust”. Teoksessa Zmerli, Sonja & Tom van der Meer (toim.), *Handbook on Political Trust*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 1–15.

Van Deth, Jan W. & Elinor Scarbrough (1995) “The Concept of Values”. Teoksessa Van Deth, Jan W. & Elinor Scarbrough (toim.), *Impact of Values, Beliefs in Government* No. 4, Oxford: Oxford University Press, 21–47.

Van Elsas, Erika (2015), “Political Trust as a Rational Attitude: A Comparison of the Nature of Political Trust across Different Levels of Education”, *Political Studies* 63: 1158–1178.

Westinen, Jussi (2015), “Äänestäjäkunnan ideologinen ja sosiodemografinen profiili”. Teoksessa Borg, Sami; Elina Kestilä-Kekkonen & Jussi Westinen (toim.), *Demokratiaindikaattorit 2015*, Selvityksiä ja ohjeita 56/2015, Helsinki: Oikeusministeriö, 39–51.

Westinen, Jussi, Elina Kestilä-Kekkonen & Aino Tiihonen (2016), “Äänestäjät arvo- ja asenneulottuvuuksilla”. Teoksessa Grönlund, Kimmo & Hanna Wass (toim.), *Poliittisen osallistumisen eriytyminen. Eduskuntavaalitutkimus 2015*, Selvityksiä ja ohjeita 28/2016, Helsinki: Oikeusministeriö, 273–297.

Wessels, Bernhard (2009), “Trust in Political Institutions”. Teoksessa Thomassen, Jacques (toim.), *The Legitimacy of the European Union after Enlargement*, Oxford: Oxford University Press, 165–183.

World Values Survey (2018). Saatavissa <<http://www.worldvaluessurvey.org>>, luettu 28.2.2018.

Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto (2018_a), *WVS 2000 -kuvailusivu*. Saatavissa <https://services.fsd.uta.fi/catalogue/FSD0154?tab=description&study_language=fi>, luettu 2.3.2018.

Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto (2018_b), *EVS 2009 -kuvailusivu*. Saatavissa <https://services.fsd.uta.fi/catalogue/FSD2459?tab=description&study_language=fi>, luettu 2.3.2018.

Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto (2018_c), *Eduskuntavaalitutkimus 2015 -kuvailusivu*. Saatavissa <https://services.fsd.uta.fi/catalogue/FSD3067?tab=variables&study_language=fi>, luettu 22.4.2018.

Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto (2018_d), *European Social Survey 2016 -kuvailusivu*. Saatavissa <https://services.fsd.uta.fi/catalogue/FSD3217?tab=variables&study_language=fi>, luettu 22.4.2018.

Zmerli, Sonja & Marc Hooghe (toim.) (2011), *Political Trust: Why Context Matters?* Colchester: ECPR Press.

Liitteet

Liite 1

Kysymysten asettelut European Values Study 2000:ssa ja 2009:ssä.

European Values Study 2000

Poliittinen luottamus

Katsoisitteko tätä korttia ja sanoisitte kustakin listalla olevasta tahosta, kuinka paljon luotatte niihin? Luotatteko niihin hyvin paljon, melko paljon, ei kovinkaan paljon, vai ei lainkaan?

Eduskunta
Puolueet
Maan hallitus

Sosiodemografiset muuttujat

Syntymävuosi

Kertoisitteko, mikä on syntymävuotenne?

Sukupuoli (ei kysytty)

Koulutus

Mikä on korkein koulutuksenne?

Kansakoulu
Peruskoulu
Ammattikoulu tai -kurssi
Lukio tai ylioppilas
Opistotason ammatillinen koulutus
Ammattikorkeakoulu
Korkeakoulututkinto, alemman asteen tutkinto
Korkeakoulu, ylemmän asteen tutkinto

Siviilisääty

Mikä on siviilisäätyenne?

Naimisissa
Avoliitossa
Leski
Eronnut
Asumuserossa
En ole koskaan ollut naimisissa
EOS
Ei vastausta
Ei sovi vastaajaan

Asuinpaikka (ei kysytty, tieto saatu rekistereistä)

Poliittisen kiinnittymisen muuttajat

Poliittinen kiinnostus

Kuinka kiinnostunut olette politiikasta?

Erittäin kiinnostunut
Melko kiinnostunut
Ei kovin kiinnostunut
Ei ollenkaan kiinnostunut
En osaa sanoa
Ei vastausta

Politiikasta keskusteleminen

Kun tapaatte ystäviänne, sanoisitteko, että keskustellette poliittisista asioista usein, satunnaisesti vai ette koskaan?

Usein
Satunnaisesti
Ei koskaan
En osaa sanoa
Ei vastausta

Politiikan seuraaminen

Kuinka usein seuraatte politiikkaa televisiosta, radiosta tai sanomalehdistä?

Päivittäin
Muutamana kerran viikossa
Kerran, pari viikossa
Harvemmin
Ei koskaan
En osaa sanoa
Ei vastausta

Poliittinen osallistuminen

Nyt pyytäisin Teitä katsomaan tätä korttia. Luettelen joitakin poliittisen osallistumisen muotoja. Pyytäisin Teitä nyt kunkin kohdalla sanomaan, oletteko tehnyt tällaista, saattaisitteko tehdä tällaista vai ettekö missään olosuhteissa tekisi tällaista.

On tehnyt
Saattaisi tehdä
Ei voisi koskaan tehdä
Ei osaa sanoa
Ei vastausta

Kirjoittanut nimenne vetoomuksiin
Osallistunut boikottiin, maksu- tai ostolakkoon
Osallistunut laillisiin mielenosoituksiin
Osallistunut laittomiin lakkoihin, korpilakkoihin
Osallistunut rakennusten tai tehtaiden valtaamiseen

Sosiaalinen luottamus

Tuntuuko Teistä siltä, että yleisesti ottaen useimpiin ihmisiin voi luottaa, vai että ei voi olla liian varovainen ollessaan tekemisissä ihmisten kanssa?

Useimpiin voi luottaa
Ei voi olla liian varovainen
En osaa sanoa
Ei vastausta

Institutionaalisen suoriutumisen muuttajat

Tyytyväisyys hallitukseen

Ihmisillä on erilaisia mielipiteitä siitä, miten maamme hallitaan. Seuraavassa on asteikko yhdestä (1) kymmeneen (10), joka osoittaa, miten hyvin tai huonosti asiat ovat: Yksi tarkoittaa, että asiat ovat erittäin huonosti ja kymmenen, että ne ovat erittäin hyvin.

1 Erittäin huonosti – 10 Erittäin hyvin
En osaa sanoa
Ei vastausta

Tyytyväisyys demokratiaan

Oletko kaiken kaikkiaan erittäin tyytyväinen, melko tyytyväinen, ette kovin tyytyväinen vai ette lainkaan tyytyväinen siihen, miten demokratia on kehittymässä Suomessa?

Erittäin tyytyväinen
Melko tyytyväinen
Ei kovin tyytyväinen
Ei lainkaan tyytyväinen
En osaa sanoa
Ei vastausta

Arvomuuttajat

Materialistiset ja postmaterialistiset arvot

Nykyisin keskustellaan paljon siitä, mitä maamme pitäisi tavoitella seuraavien kymmenen vuoden aikana. Seuraavalla kortilla on esitetty eräitä päämääriä. Jos Teidän pitäisi valita, mitä näistä tavoitteista pitäisitte tärkeimpänä?

Entä mitä pitäisitte toiseksi tärkeimpänä?

Järjestyksen ylläpitäminen
Tavallisten ihmisten vaikutuksen lisääminen poliittisessa päätöksenteossa
Hinnankorotusten vastustaminen
Sananvapauden puolustaminen
En osaa sanoa
Ei vastausta

Vasemmisto–oikeisto-arvot

Kertoisitteko nyt mielipiteenne muutamissa asioissa. Mihin sijoittaisitte mielipiteenne tällä asteikolla?

1 Yksilön tulisi ottaa enemmän vastuuta itsestään –

10 Julkisen vallan pitäisi ottaa enemmän vastuuta, että kaikilla on sitä mitä elämiseen tarvitaan

En osaa sanoa

Ei vastausta

1 Kilpailu on hyvästä. Se innostaa ihmisiä työskentelemään ahkerasti ja kehittämään uusia ideoita –

10 Kilpailu on haitallista. Se tuo esille ihmisten huonoimmat puolet

En osaa sanoa

Ei vastausta

1 Valtion tulisi antaa yrityksille enemmän vapautta –

10 Valtion tulisi valvoa yrityksiä tehokkaammin

En osaa sanoa

Ei vastausta

1 Tulotaso pitäisi maassamme saada tasaisemmaksi –

10 Yksilön ponnistuksille pitäisi olla suurempia kannustimia

En osaa sanoa

Ei vastausta

1 Yksityisomistusta yritystoiminnassa pitäisi lisätä –

10 Valtion ja kunnan omistusta yritystoiminnassa pitäisi lisätä

En osaa sanoa

Ei vastausta

Uskonnolliset ja sekulaarit arvot

Mihin seuraavista, jos mihinkään, uskotte?

Kyllä

Ei

En osaa sanoa

Ei vastausta

Jumalaan

Kuolemanjälkeiseen elämään

Helvettiin

Taivaaseen

Syntiin

European Values Study 2009

Poliittinen luottamus

Kuinka paljon luotat seuraaviin tahoihin? Luotatko niihin hyvin paljon, melko paljon, ei kovinkaan paljon, vai ei lainkaan?

Eduskunta
Puolueet
Maan hallitus

Sosiodemografiset muuttujat

Syntymävuosi (ei kysytty, tieto saatu rekistereistä)
Sukupuoli (ei kysytty)

Koulutus

Mikä on korkein koulutuksesi?

Kansakoulu
Peruskoulu
Ammattikoulu tai -kurssi
Lukio tai ylioppilas
Erikoisammattitutkinto
Opistotason ammatillinen koulutus
Ammattikorkeakoulu
Korkeakoulu, alemman asteen tutkinto
Korkeakoulu, ylemmän asteen tutkinto
Tohtori- tai lisensiaattikoulutus
En osaa sanoa

Siviilisääty

Mikä on siviilisäätyysi?

Naimisissa
Rekisteröidyssä parisuhteessa
Leski (avioliitosta tai rekisteröidystä parisuhteesta)
Eronnut (avioliitosta tai rekisteröidystä parisuhteesta)
Asumuserossa (avioliitosta tai rekisteröidystä parisuhteesta)
En ole koskaan ollut naimisissa tai rekisteröidyssä parisuhteessa
En osaa sanoa

Asuinpaikka (ei kysytty, tieto saatu rekistereistä)

Poliittisen kiinnittymisen muuttujat

Poliittinen kiinnostus

Kuinka kiinnostunut olet politiikasta?

Erittäin kiinnostunut
Melko kiinnostunut

Ei kovin kiinnostunut
Ei ollenkaan kiinnostunut
En osaa sanoa

Politiikasta keskusteleminen

Kun tapaat ystäviä, sanoisitko, että keskustellette poliittisista asioista usein, satunnaisesti vai et koskaan?

Usein
Satunnaisesti
Ei koskaan
En osaa sanoa

Politiikan seuraaminen

Kuinka usein seuraat politiikkaa televisiosta, radiosta tai sanomalehdistä?

Päivittäin
Muutamana kerran viikossa
Kerran, pari viikossa
Harvemmin
Ei koskaan
En osaa sanoa

Poliittinen osallistuminen

Seuraavassa on lueteltu joitakin poliittisen osallistumisen muotoja. Arvioi jokaisen kohdalla oletko tehnyt tällaista, saattaisitko tehdä tällaista vai etkö missään olosuhteissa tekisi tällaista.

Olen tehnyt
Saattaisin tehdä
En voisi koskaan tehdä
En osaa sanoa

Kirjoittanut nimesi vetoomuksiin
Osallistunut boikottiin, maksu- tai ostolakkoon
Osallistunut laillisiin mielenosoituksiin
Osallistunut laittomiin lakkoihin, korpilakkoihin
Osallistunut rakennusten tai tehtaiden valtaamiseen

Sosiaalinen luottamus

Tuntuuko sinusta siltä, että yleisesti ottaen useimpiin ihmisiin voi luottaa, vai että ei voi olla liian varovainen ollessaan tekemisissä ihmisten kanssa?

Useimpiin voi luottaa
Ei voi olla liian varovainen
En osaa sanoa

Institutionaalisen suoriutumisen muuttajat

Tyytyväisyys hallitukseen

Ihmisillä on erilaisia mielipiteitä siitä, miten maamme hallitaan. Seuraavassa on asteikko yhdestä (1) kymmeneen (10), joka osoittaa, miten hyvin tai huonosti asiat ovat: Yksi tarkoittaa, että asiat ovat erittäin huonosti ja kymmenen, että ne ovat erittäin hyvin.

1 Erittäin huonosti – 10 Erittäin hyvin

En osaa sanoa

Tyytyväisyys demokratiaan

Oletko kaiken kaikkiaan erittäin tyytyväinen, melko tyytyväinen, et kovin tyytyväinen vai et lainkaan tyytyväinen siihen, miten demokratia on kehittymässä Suomessa?

Erittäin tyytyväinen

Melko tyytyväinen

Ei kovin tyytyväinen

Ei lainkaan tyytyväinen

En osaa sanoa

Arvomuuttujat

Materialistiset ja postmaterialistiset arvot

Nykyisin keskustellaan paljon siitä, mitä maamme pitäisi tavoitella seuraavien kymmenen vuoden aikana. Seuraavassa on esitetty eräitä päämääriä. Mitä näistä tavoitteista pitäisit tärkeimpänä?

Entä mitä pitäisit toiseksi tärkeimpänä?

Järjestyksen ylläpitäminen

Tavallisten ihmisten vaikutuksen lisääminen poliittisessa päätöksenteossa

Hinnankorotusten vastustaminen

Sananvapauden puolustaminen

En osaa sanoa

Vasemmisto–oikeisto-arvot

Seuraavassa on joitakin vastakkaisia mielipiteitä eri asioihin. Mihin kohtaan sijoittaisit omat mielipiteesi asteikolla?

1 Yksilön tulisi ottaa enemmän vastuuta itsestään –

10 Julkisen vallan pitäisi ottaa enemmän vastuuta, että kaikilla on sitä mitä elämiseen tarvitaan

En osaa sanoa

1 Kilpailu on hyvästä. Se innostaa ihmisiä työskentelemään ahkerasti ja kehittämään uusia ideoita –

10 Kilpailu on haitallista. Se tuo esille ihmisten huonoimmat puolet

En osaa sanoa

1 Valtion tulisi antaa yrityksille enemmän vapautta –

10 Valtion tulisi valvoa yrityksiä tehokkaammin

En osaa sanoa

1 Tulotaso pitäisi maassamme saada tasaisemmaksi –

10 Yksilön ponnistuksille pitäisi olla suurempia kannustimia

En osaa sanoa

1 Yksityisomistusta teollisuudessa ja muussa yritystoiminnassa tulisi lisätä –

10 Valtion ja kuntien omistusta teollisuudessa ja muussa yritystoiminnassa tulisi lisätä

En osaa sanoa

Uskonnolliset ja sekulaarit arvot

Mihin seuraavista, jos mihinkään, uskot?

Kyllä

Ei

En osaa sanoa

Jumalaan

Kuolemanjälkeiseen elämään

Helvettiin

Taivaaseen

Syntiin